

AZ 1. HUSZÁRHADOSZTÁLY EMLÉKEZETE

NYÍREGYHÁZA
1994

Az 1. HUSZÁRHADOSZTÁLY EMLÉKEZETE

**A hadosztály-találkozó tiszteletére
1994. június 11.**

**AZ 1. HUSZÁRHADOSZTÁLY
EMLÉKEZETE
VISSZAEMLÉKEZÉSEK, NAPLÓK**

NYÍREGYHÁZA

1994

Jósa András Múzeum Kiadványai 40.

Szerkeszti:
Németh Péter

A szöveget gondozta, a bevezetőt írta
Bene János

ISSN 013-08110

**Kiadja: a nyíregyházi Jósa András Múzeum
Felelős kiadó: Németh Péter múzeumigazgató
Készült 800 példányban 7 (A/5) ív terjedelemben
B/5 formátumban a Kinizsi Nyomda Kft.-ben
Felelős vezető: Illyés Sándor ügyvezető igazgató
Szedte: G^{print} IRODA, Nyíregyháza**

Tartalomjegyzék

BEVEZETŐ	7
N. Bodnár Károly visszaemlékezése	16
A 4/5 lovasszáhad katonáinak közös visszaemlékezése	40
Hegedüs Ferenc visszaemlékezése	49
Kovács Mihály visszaemlékezése	57
Takács Antal harctéri naplója	61
Névmutató	75

BEVEZETŐ

50 évvel ezelőtt, 1944 júniusában indult a frontra a magyar királyi 1. honvéd lovashadosztály. A honvédség ezen utolsó lovas seregtestjét 1942–43-ban szervezték meg, elsősorban az 1. honvéd lovasdandár 1941-es oroszországi hadjárata haditapasztalatainak felhasználásával. A hadosztály-parancsnokság 1942. október 1-jétől működött Nyíregyházán vitéz Vattay Antal (1891–1966) vezérőrnagy parancsnoksága alatt. Még ebben az évben megkezdődött a kiképzés korszerűsítése és fokozása, mégpedig azon elvek alapján, melyeket Vattay Antal már 1940-ben, a nyíregyházi lovasdandár parancsnokságának átvételekor a tisztikarhoz intézett parancsában lefektetett: „...A gyorsfegyvernem felállítását alig pár héttel ezelőtt a Kormányzó Úr Öfömméltósága magas jóváhagyásával szentesítette. E fiatal fegyvernem gyökerei eddig különböző talajból táplálkoztak. Azonban ez az eredetkülönbség nem széthúzásra adhat okot, hanem új, közös fejlődésre serkent, mely hatalmas, erős, tehetségesebb törzset nevel. A gyorsfegyvernem gondolatának és a régi lovasszellem alapján fejlődő új szellem apostolai legyünk. Ez az új, életerős gyorsfegyvernem szelleme képesít minket az elébünk tornyosuló sorsdöntő feladatok teljesítésére.

A másik alapvető tényező a fegyelem. A fegyelem a csapatban élő figyelemnek, kötelességérzetnek és rendnek együttes fogalma. A fegyelem az előljárótól erőt, az alárendelttől feltétlen engedelmisséget követel... Fegyelem nélkül nincs eredmény, de még hadsereg sem...

Most kezdődik az új kiképzési év. A kiadott és ismeretes kiképzési intézkedés is reámutat az alakiságok fontosságára. Az öntevékeny és önállóan gondolkodó harcos és parancsnok nevelése mellett – különös súlyt kell fektetni a katonás fellépésre, a feszes, fegyelmezett és férfias magatartásra. E nélkül a haza bomlasztó elemeivel szemben nem leszünk képesek a magyar fajban rejlő értékes harcos tulajdonságokat kifejleszteni.

Harcászati felfogásom azok előtt ismeretes, kikkel a lovassági szemléltető mellett beosztásomból kifolyólag közelebbi érintkezésben voltam. Alapvető tételként ismerem el, hogy minden rangú parancsnok a szabályzatok keretén belül, a kapott feladat szellemében saját maga termeljen ki egy vezérlő gondolatot. Nem az előljáró gondolatának kitalálására törekedjen, hanem a saját lelkivilágában, egyéniségében, tudásában keresse tevékenységének alapjait. Ez vonatkozik az egyszerű csatárra, ez vonatkozik a csapatparancsnokra is. Csak az a katona, aki a feladat és saját akaratára építi fel ténykedését és tudja, mit akar – lesz képes a kezdeményezést magához ragadni és eredményt elérni...”

Az eddig szerzett haditapasztalatok arra is rámutattak, hogy a lovashadosztály megszervezésekor elsősorban a tüzerőt kell fokozni és azt az osztályokhoz és a századokhoz kell beosztani, valamint harckocsi- és légvédelmi tűzérségi támogatást kell biztosítani. A hadosztály vonatrészelegénél pedig szükséges a fogatolt részlegek mielőbbi felváltása terepjáró motorizált egységekkel.

Ezen elvek felhasználásával a lovashadosztályhoz tartozó három huszárezred szervezete a következőképpen változott:

Az ezredparancsnokság védelmére egy törzs (csapatcsendőr) szakaszt szerveztek, két golyószórós rajjal. Az ezredközvetlen árkászszázad egy szakasza maradt csak a parancsnokságnál, a másik két szakasz az osztályokhoz került, különleges kiképzés után rohamárkász-szakaszként. Ugyancsak feloszlott az ezredközvetlen távbeszélő század is. Egy szakasza, korszerűbb rádiókkal az ezrednél maradt, másik két szakasza osztályközvetlen rádiós szakasz lett. Új ezredközvetlen alakulat lett az aknavető szakasz 4 db. 81 mm-es aknavetővel. Továbbra is megmaradt az ezredközvetlen páncéltörő ágyús század, míg a huszárütegekből a mozgósítás után a 2. lovas-tüzérosztályt állították fel.

A huszárosztályok az árkász- és rádiós-szakaszokon kívül közvetlenként még egy rohamszakaszt kaptak, 3 golyószórós rajjal. Teljesen új alosztályként szerveződött a nagy tüzerőt képviselő nehézfegyver század, melynek parancsnoka – egy idősebb százados vagy őrnagy – egyben az osztályparancsnok helyettese is volt. A század egy géppuskás – (6 géppuska), egy aknavető – (6 aknavető) és egy gépvontatású páncéltörő ágyús szakaszból (3 db 75 mm-es páncéltörő ágyú) állt. Így a huszárosztály jelentős tüzerővel rendelkezett, alkalmassá vált súlypontképzésre, vagy huszárszázadai megerősítésére.

Az osztályokon belül megmaradt a 3 lovasszázad, azonban az átszervezés során ezek tűzerejét is jelentősen megemelték, a 4., a nehézfegyver-szakasz megalakításával: 2 géppuskás, 2 gránátvető és 2 nehézpuskás raj hadrendbe állításával.

1943-ban megtörtént a lovashadosztály alakulatainak felszerelése, felfegyverzése, s 1944-re „a sapkarózsától a patkószegig” mindennel ellátva az alábbi helyőrségekben folyt a kiképzés:

A lovashadosztály parancsnoksága Nyíregyházán. A 2. huszárezred (Ezredparancsnokság és a II. osztály: Szabadka, I. osztály: Szentés). 3. huszárezred (Ezredparancsnokság és az I. osztály: Nagyvárád, a 3/3. lovasszázad: Nagyszalonta, a II. osztály: Munkács). 4. huszárezred (A teljes ezred Nyíregyháza).

A 15. kerékpáros zászlóalj Kiskunhalason. (3 kerékpáros, egy géppuskás század, harckocsivadász század és egy gépvontatású üteg.)

Az 1. lovas-harckocsi zászlóalj Zentán (1 vegyes harckocsi század, 2 közepes és 2 nehéz harckocsi század).

A 3. felderítő zászlóalj Szilágysomlyón (2 páncélgépkocsi század).

Az 1 és 2. lovas-tüzérosztály Nagyvárádon, 3-3 üteggel.

A 3. gépvontatású tűzérosztály Nyírbátorban, 3 üteggel.

Az 55. légvédelmi tűzérosztály Szegeden, szintén 3 üteggel.

A VII/1. közepes tarackos tűzér üteg Miskolcon.

A 4. gépkocsizó utászszázad és hadihíd oszlop Zentán.

Az 1. lovas híradó század Nyíregyházán.

A hadosztály *ellátó- és vonatrészlegei Debrecenben, Nyíregyházán, Orosházán, Kiskőrösön.*

A lovashadosztály létszáma: 604 tiszt, 16292 fő legénység és 11057 ló.

1944. március 19-e, hazánk német megszállása után alig néhány nappal a német hadvezetés *Greiffenberg* tábornok, a budapesti német katonai attasén keresztül már kérte a kormányzótól a lovashadosztály mozgósítását és a frontra küldését. A legfelső magyar katonai vezetés és *Horthy Miklós* kormányzó semmiképpen sem akarta ezt a korszerűen felszerelt, megbízható sereget az ország határain kívül bevetni. Ezért a kormányzó csak nagyon nehezen, többszöri nyomásnak engedve járult hozzá április végén a hadosztály mozgósításához, kikötve akkor is, hogy csak a Kárpátok előterében harcoló 1. magyar hadsereg alárendeltségében alkalmazható a lovashadosztály.

1944. május 25-én azonban újabb német kívánság érkezett, mely szerint a hadosztályt, német lovasseregettekkel együtt a *Pripjaty-mocsarakban* vetnék be, mert ott nem kell nagyobb orosz harcokcsitámadással számolni, melyre még a korszerűen felszerelt lovas sereget is igen érzékeny.

A kormányzó ezt az elképzelést sem tette magáévá, s végülis *Vörös János* vezérezredes, a *Honvéd Vezérkar Főnöke* és *Sztójay Döme miniszterelnök* 1944. június 6-án a német főhadiszálláson tett látogatása után, ahol éles vita bontakozott ki, s igen erős erkölcsi és politikai nyomásnak volt kitéve a magyar tárgyaló fél, bocsájtotta mégis a német hadvezetés rendelkezésére a lovashadosztályt. Alkalmazási feltételül azonban kikötötte, hogy csakis olyan terepen kerülhet bevetésre, ahol nem lesz kitéve harcokcsi-tömegtámadásnak, az ország veszélyeztetése esetén pedig azonnal kivonják az arcvonalból és hazaszállítják. Erre a németek ugyan ígéretet tettek, melyet a későbbiek során nem tartottak meg.

A lovashadosztály v. Vattay Antal altábornagy parancsnoksága alatt 1944. június 11-én indult útnak *Pinszk* térségébe. A szállítás vasúton történt: Budapest – Vác – Érsekújvár – Galánta – Trencsén – Zsolna – Oderberg – Katowice – Kielce – Radom – Ivangorod (Deblin) – Lukow – Brest-Litovszk – Kobryn – Pinszk – Luniniec útvonalon. Az alosztályok *Luniecieben* rakodtak ki, majd a hadosztály a *Weiss* német vezérezredes parancsnoksága alatt álló 2. német hadsereg alárendeltségébe került, azzal a feladattal, hogy Luniniec környékét és az attól északra elterülő erdőségeket tisztítsa meg a partizánoktól. Ebben az időben a lovashadosztály kirakodási és elszállásolási körzetében mintegy 10-13000 partizán harcolt, akik elsősorban az utak elaknásításával és váratlan rajtaütésekkel okoztak igen érzékeny veszteségeket. Egy ilyen aknarobbanástól halt hősi halált 1944. június 21-én. v. *Makay István vezérőrnagy*, a hadosztály lovasparancsnoka. Nagy veszteséget okoztak, elsősorban a lóállományban az elhelyezési körletek elleni rendszeres éjjeli bombatámadások is.

Június végén az orosz csapatok *Bobrujszknál* áttörték a frontot, 30-án pedig elfoglalták *Sluckot* és igen erős orosz páncélos erők fellépéséről érkezett híradás, amely semmiképp sem volt biztató éppen a harcokcsikkal szemben nagyon is érzékeny lovasság számára. A lovashadosztály ugyanis akkorra a *Pripjaty-mocsarakon* átvezető egyetlen úton Luniniectől észak felé menetelt és *Klecknél* foglalt védőállást. Itt a német hadvezetőség, Vattay tábornok indokolt ellenvetéseit semmibe véve a hadosztályt részenként vetette harcba a szovjet harcokcsitámadások megállítására.

1944. július 3-4-én esett át az 1. lovashadosztály a tűzkeresztségen Klecknél; itt vívta első harcát a leghevesebb orosz harcokosi támadásoknak kitéve, rugalmas, mozgó védelemmel. A páncélos támadásra érzékeny lovasság nagy veszteségeket szenvedett, de hősi helytállásának köszönhetően a már-már felborulással fenyegetett német arcvonalat némiképp mégis rendezni lehetett, s a hadosztály kitört a szovjet bekerítésből.

Ettől kezdve a lovashadosztály zömének és kikülönített harccsoportjainak egyetlen feladata maradt: a nagy német visszavonulást állandó, súlyos utóvédharcokkal fedezni. A továbbiakban tevékenységüket az állandó halogató harc jellemezte, melyet csak néha szakított meg egy-egy tartósabb védelem a túlerejű ellenséggel szemben. Július 14-én a huszárok már tizedik napja megszakítás nélkül harcban álltak. Az egyetlen útra felfűzött vezetéklovak 50 %-a elpusztult. Július közepén a hadosztálynak sikerült a *Jasiolda-patak* mentén megkapaszkodnia. Ugyanakkor kivált az eddigi német alárendeltségből és a *magyar II. tartalékhadtest* kötelékébe lépett. Bor Jenő vezérőrnagytól a hadtest parancsnokságát *Vattay Antal* altábornagy vette át, az ő helyére pedig *Ibrányi Mihály vezérőrnagyot* nevezték ki, de helyette ebben az időben ideiglenes parancsnokként *Schell Zoltán* ezredes vezette a hadosztályt.

Az állandó harc és a visszavonulás, a szakadatlan igénybevétel a végsőkig kiemerítette a hadosztály alakulatait. A *Jasiolda-patak* mögé történt visszavonulás után a lovashadosztály parancsnoka ismételten kérte az előljáró német parancsnokságot, hogy ne számoljon a hadosztály küzdőértékével, hisz a 4. huszárezred már június 22-e, a 3. huszárezred június 27-e óta, július 2-áig szünet nélkül menetelt, azóta pedig nap mint nap súlyos és veszteségteljes harcokat vívott és a teljesítő-képessége végső határán van. A 2. huszárezred és a 3. gépvontatású tűzérosztály pedig a hadosztálytól kikülönítve a XX. német hadtestnek alárendelve harcol. (Ez a harccsoport július 25-én került csak vissza a hadosztály kötelékébe.) A német hadvezetés a pihentetést meg is ígérte, de a szovjet csapatok folyamatos és állandó támadása miatt az 1. lovashadosztálynak súlyos harcokat kellett megvívnia július második felében is, amíg végre pihenőhöz juthatott.

Augusztus 3-án vonták ki a harcokból a lovashadosztályt és pihenőre, felfrissítésre *Varsótól* északnyugatra, a Narew-vonal mögé küldték, *Plöhnen* város körzetébe. Itt tartózkodtak augusztus 20-áig, itt történt meg a hadosztály újjászervezése, a kötelékek rendezése. Ebben az időben vette át a hadosztály parancsnokságát *Ibrányi Mihály vezérőrnagy* az addigi ideiglenes parancsnoktól *Schell Zoltán* ezredestől.

Augusztus 18-án kitört a lengyel felkelés *Varsóban* és környékén, melynek leverésére a németek a lovashadosztályt is be akarták vetni. A nagymúltú lengyel-magyar barátságra hivatkozó *Ibrányi vezérőrnagy* határozott tiltozására végülis a német hadvezetés elállt ettől a szándékától és a lovashadosztályt az *V. SS. páncélos hadtest*, *Gille SS-altábornagy* parancsnoksága alá helyezte, és *Varsótól* keletre rendelte védőállásba. Itt naponta a leghevesebb támadásoknak voltak az alosztályok kitéve. Erős szovjet páncéloskötelékek támadtak, többször mély betörést is elérve, de a huszárok bravúros ellentámadásokkal mindig visszaállították az eredeti főellenállási vonalat, visszafoglalták a korábbi védőállásokat.

A Varsó környéki harcok idejére esett v. *Vattay Antal* altábornagy hazarendelése *Budapestre*, ahol a kormányzó *Katonai Irodájának főnökségét* és a *főhadsegédi*

teendőket kellett átvennie. A II. magyar tartalékhadtest parancsnokságát *Lengyel Béla* vezérőrnagy vette át tőle. Hazaindulása előtt *Schell Zoltán* ezredes az alábbi szavakkal búcsúztatta a lovashadosztály első parancsnokát:

„Nagyméltóságú Altábornagy Úr! Méltóságos Vezérőrnagy Úr! Kedves Bajtársaim!

1944. VII. 2-án, partizánokkal vívott csetepaték majd hosszú, fáradságos menetek után, a m.kir.1. honvéd lovashadosztály, vitéz *Vattay Antal* altábornagy úr Őnagyméltósága parancsnoksága alatt, a legnehezebb viszonyok között, a szovjet hadsereg legjobb gárdacsapataival szemben harcba lépett, és a mind számban, mind anyagban nyomasztó fölényben lévő ellenséggel szemben, 5 héten át, éjjel-nappal szakadatlanul harcolva, állta a sarat.

Harcainknak ez a végláthatatlan sorozata fájdalmas és súlyos véráldozatokat és anyagi veszteségeket követelt. A csapatok lelki és testi teljesítményei emberfelettiak voltak. Úgyszólván magárahagyatottan, elszigetelten küzdött a lovashadosztály a mérhetetlen orosz síkság mocsaraiban és erdőségeiben. Hányszor keltették odahaza elveszett hírünket! Hányszor hittük mi magunk is a harcok folyamán, hogy vége mindennek, a csapatok összeroskadnak az emberfeletti teljesítmények súlya alatt.

De nem ez következett be! Nem törték meg bennünket a sorozatosan reánk zúduló csapások, de igenis napról-napra, mindinkább kivirágzottak a magyar harcos erények. Napról-napra gyengébbek lettünk létszámban, fegyverben, lóban és szállítótérben, – de napról-napra erősebb lett csapataink lelki ereje! A lovashadosztály dicsőséget hozott és halmozott zászlóira és fegyvereire, – kivívta a Hazában maradtak és német szövetségeseink megbecsülését, elismerését és bámulatát – és újabb hírnevet harcolt ki a legendás „honvéd” névnek.

De ez nem a szám, nem a nyers erő, nem az anyag diadala volt, hanem a katonai tudás, az erkölcsi erő és a harcos szellem diadala, azoké a katonai erényeké, amelyeket vitéz *Vattay Antal* altábornagy úr Őnagyméltósága bölcs előrelátással és megérzéssel, évek hosszú során át, emberfeletti munkával fejlesztett hadosztályában mindent letipró erejűvé.

Ezért, soha el nem múló hálával tartozunk mi, a lovashadosztály tagjai, és tartozik egész Hazánk szeretett volt hadosztály-parancsnokunknak. Kegyelmes Uram! Hadosztálya legmélyebb hálával köszönetet mond azért a katonai tudásért és korszerű kiképzésért, melyet Nagyméltóságod évek során át, – legmagasabb állású alparancsnokától, legszerényeb beosztású honvédjéig, – belénk nevelt, és amely tudás és kiképzés képessé tett bennünket arra, hogy haditapasztalatok nélkül is megállhassuk helyünket, a sok év kemény harcaiban megedzett ellenséggel szemben. Hálás köszönetet mondunk azokért a katonai erényekből fakadó erkölcsi erőért, azért a harcos szellemért, amelyet Nagyméltóságod oltott belénk, mert ez a szellem volt egyetlen biztos támaszunk az elmúlt hetek emberfeletti akaraterőt követelő harcaiban és nélkülözéseiben, ez a szellem öntött bizalmat a csüggedőkbe, acélozta meg a gyengék és a fáradságtól már-már összeroskadók izmait, és erősítette meg az első harcbenyomások és az életfenntartási ösztön folytán megrendültek szívét és lelkét.

E pillanatban, mikor búcsút mondunk szeretett parancsnokunknak sorakozóra hívom az egész lovashadosztályt! Sorakozóra szólítom hősi halottainkat, kórházakban

szenvedő rokkantjainkat és sebesültjeinket, az ellenség fogságában sínylődő szerencsétlen sorsú bajtársainkat, és a lovashadosztály minden egyes tagját! Nagyméltóságú Altábornagy Úr! Lélekben itt sorakoztatom az egész hadosztályt, hogy valóban a hadosztály minden egyes tagja nevében jelenthessem Nagyméltóságodnak:

Szentül fogadjuk, hogy Főméltóságú Urunk és Hazánk iránti törhetetlen hűséggel, Nagyméltóságod által belénk nevelt harcos szellemben, erős szívvel és acélos karral győzelemre fogjuk vinni zászlóinkat és fegyvereinket. Kérjük Nagyméltóságodat tekintsen bennünket továbbra is gyermekeinek, tartson meg bennünket atyai szeretetében, és fogadja el a jövőben is valamennyiünk legőszintébb ragaszkodását és szeretetét.

A Magyarok Istene áldását kérem Nagyméltóságodra, a katonaszerencse és lovashadosztályának legmélyebb ragaszkodása és szeretete kísérje útjain. Vitéz Vattay Antal altábornagy úr Őrnagyméltósága... Éljen!"

Szeptember 3-ától Gille altábornagy fokozatosan vonta hátrább és hátrább vonalait az előkészített három védőállásba. Szeptember 16-án egy sikeres orosz támadás a harmadik vonalat is áttörte, ekkor azonban a lovashadosztály erélyes és bátor ellentámadása megmentette a veszélyes helyzetet. Ez volt a lovashadosztály utolsó ütközetnapja a keleti hadszíntéren.

A magyarországi hadihelyzet súlyosbodása miatt, a német és magyar politikai, illetve katonai vezetés megegyezése következtében a lovashadosztály parancsnoksága már szeptember 14-én megkapta az intézkedést a végleges kivonásra és a hazaszállításra vonatkozóan. Szeptember 19-étől került sor a kivonásra, majd a csapatok vasúti szállítására a berakodó állomásra, Grodzsokra. Innen szállították haza, szintén vasúton a lovashadosztályt a Duna-Tisza közére Kiskunfélegyháza – Kecskemét – Nagykőrös körzetébe.

A lovashadosztály Varsó környéki hősies harcairól mind a magyar, mind a német hadijelentések, parancsnok is megemlékeztek.

Csapatok dicsérete

A lovashadosztály szeptember 5-6-án éjjel kiürítette az előretolt állást és a hátsó védőállást szállotta meg. Az előretolt állást augusztus 21-étől tartották a hadosztály csapatai. A lezajlott 16 nap harcai a lovashadosztály új hadműveleti szakaszának első részét képezték. A lefolyt harcokban a védőállást megszálló minden alakulat egyformán kivette a részét. Különösen kiemelem a 4. huszárezred-parancsnok csoportjának augusztus 25-iki harcait és 2/II. huszárosztály elhárító sikereit Volomin területén augusztus 28-ától. Augusztus 25-én az ellenség erős tűzérési előkészítés után támadást intézett Makay Attila ezredes, 4. huszárezred-parancsnok csoportja ellen. A csapatok a tűzérési előkészítés alatt derekasan állták a sarat és az ezt követő támadás alatt a lovashadosztály tűzériségének Kósa-Reznek Jenő ezredes, az 1. lovashadosztály tűzérparancsnoka által vezetett kiváló támogatása mellett részben még az állások előtt visszaverték, ott pedig, ahol az ellenségnek időlegesen sikerült állásainkba betörni, a tisztek, a tiszthelyettesek és a legénység lendületes és vitéz ellentámadásával vetették vissza. A 15. kerékpáros zászlóalj és a 3. felderítő zászlóalj 1. páncélgépkocsi századának gyors beavatkozása és felderítés ugyancsak hozzájárult a sikerhez, ugyanúgy az 55. légvédelmi tűzérosztály eredményes elhárítása is.

Augusztus 28-ától az Idrányi Ferenc alezredes parancsnoksága alatt harcoló 2/II. huszárosztály mutatott egész kimagasló teljesítményt a volomini védőállás tartásával. A 10 napos védő harc alatt igen sok ellenséges betörést vetett vissza saját erejéből, foglyok és zsákmány egyidejű ejtésével, míg a visszavetett ellenséget messze állásaik előtt üldözték. Külön kiemelem ezt a hagyományos lovasszellemet mutató harcmódot és például állítom a hadosztály csapatai elé.

Dicséretre méltó eredményt mutatott fel a 4. gépkocsizó és az alárendelt 154. kerékpáros utászsorozat is az ellenséges tűzben végrehajtott műszaki munkákkal, melyekkel a védőállás elhárító képességet fokozták.

Amikor eme harccselekményeket a lovashadosztály tudomására hozom és a részt vett csapatoknak elismerésemet fejezem ki, egyben örömmel állapítom meg a lovashadosztály csapatainak harcészültségét. A csapatok megértették, hogy a tűzérési tűz alatt az állásban maradni egyedüli helyes cselekvés és hogy a betört ellenség a gyors és lendületes ellentámadás elől azonnal meghátrál.

Büszke kegyelettel gondolunk e harcokban elesett bajtársainkra, közöttük Kemény-Beke Pál századosra, Meczner Tibor hadnagyra, Pinezich Jenő főhadnagyra és Lázár Sándor főhadnagyra, négy derék századparancsnokunkra, kik példaadó bátorsággal vezették a legválságosabb helyzetben is csapataikat és azok élén haltak hősi halált.

Példáik és a lefolyt harc szolgáljon lelkesítően a további sikeres harcokhoz...

Harcálláspont, 1944. szeptember 8.

Ibrányi vezérőrnagy sk. 1. lovashadosztály-parancsnok"

A lovashadosztály-parancsnokság a hadosztály alakulatainak Magyarországra történt hazaszállítása után, 1944. október 4-én egy újabb parancsban emlékezett meg a hadosztály harcairól, hősiességéről:

„A magyar királyi 1. honvéd lovashadosztály dicsérete... Az 1. lovashadosztály orosz- és lengyelországi hadműveleteiben felmutatott teljesítményeiről a hadműveletek befejezése után még a hadművelleti területen megemlékeztem.

Az anyaországba való beérkezésemkor Legfelsőbb Hadurunk, a a Kormányzó Úr Őfőméltósága abban a kitüntetésben részesített, hogy kihallgatáson fogadva tájékozódott a lovashadosztály harcairól. Őfőméltósága a kihallgatás alkalmából legmagasabb megelégedését fejezte ki a lovashadosztály hősi harcaiért és egyben elrendelni méltóztatott, hogy az orosz- és lengyelországi harcmezőkön elért sikerek maradandó emlékére a magyar királyi 1. honvéd lovashadosztály a magyar királyi 1. honvéd huszárhadosztály elnevezést, míg összes alárendelt hadrendi alakulatai eddigi neveik megtartása mellett elnevezésükben a huszár megkülönböztető szót használják...

A Legfelsőbb kitüntetés ilyen elnyerése után csak egy megoldás állhat előttünk: a mindent elsöprő akarat, hogy a Hazánk területére betört ellenséget visszavessük. Tudom, hogy a közeljövőben újra meginduló harcaink feladatát az eddiginél erősebb akarattal és keményebb elszántsággal sikeresen fogjuk megvívni..."

A parancs további részében a hadosztály-parancsnokság közli a szeptember 14-i német hadijelentést, benne a német elismeréssel, v. Vörös János vezérezredesnek, a Honvéd Vezérkar főnökének dicséző rendeletét, valamint Guderian vezérezredesnek, a német haderő vezérkari főnökének elismerését:

„... A lovashadosztály bátor csapatainak sorainkból való kiválása alkalmából a vezetés és a csapat iránt érzett különös megbecsüléssel köszönetemet fejezem ki. A hadosztály a német bajtársak oldalán megvívott ütközetek támadásai alatt legnehezebb elhárító harcaiban különösen példát mutató harc készségével tüntette ki magát. Bátorsága, keménysége és kitartása a legjobb német hadosztályokkal tette egyenértékűvé. A hagyományos magyar lovasszellem a nehéz elhárító harcokban is megadta a bolsevista hordák visszavetéséhez és leküzdéséhez szükséges lendületet. A szeptember 14-i német hadijelentésben történt kiemelés óta pedig a magyar királyi 1. honvéd lovashadosztálynak Varsó előterében vívott hősiei harcai nemcsak a német hadsereg, hanem az egész német nap előtt fogalommá lettek.

A hazájában visszatérő lovashadosztályt a mostani napokban az egész német hadsereg és ehhez csatlakozva az én személyes jókívánataim kísérik. Kívánom, hogy az összehasonlíthatatlan magyar katonai erényeket minden másnál jobban megtestesítő bátor hadosztály ősi és dicsőséges lobogóit további győzelmi babérok illessék a csataterекen és a német bajtársakkal szoros fegyverbarátságban teljes sikerrel működjék közre a magyar haza határain a végső győzelem kivívásában...”

1944. október elején érkeztek be a huszárhadosztály szerelvényei a kirakodási körzetekbe a Duna-Tisza közén. A 2. huszárezred Alpáron, Kiskunfélegyházán és Kecskeméten, a 3. huszárezred Kecskeméten, Lajosmizsén és Örkényben, a 4. huszárezred pedig Nagykovácsán rakodott ki. A létszámban és fegyverzetben erősen megfogyatkozott hadosztály pihentetésére, feltöltésére azonban nem maradt idő. Az elsőnek beérkezett és viszonylag a legjobb állapotban lévő 2. huszárezredet már október 6-án Szentesre irányították, hogy az Arad felől visszavonuló hadsereg részére a szentesi hidat biztosítsa. Az időközben beérkezett másik két huszárezred Alpárnál illetve Lakiteleknél csatlakozott a támadáshoz.

A kiugrási tárgyalások miatt október 13-án az orosz csapatok a támadást pár napra leállították, s így a hadosztály egy kis pihenőhöz jutott. Ekkor érkeztek be az alakulatokhoz a pótlások, ugyanakkor az 1. póthuszárezred alosztályai is beolvadtak anyaezredeikbe. Október 15-ére a huszárhadosztály Kecskemét területén már teljes hadrendjével állt készen a további harcokra.

Októberben a hadosztály a Duna-Tisza közén Bugac, Bugyi, Soroksár irányában vívott halogató harcokat. Különösen elkeseredett ütközetet vívtak a huszárok november 1-jén Bugyinál, ahol a hadosztályparancsnok, Ibrányi Mihály altábornagy is megsebesült. Helyét Schell Zoltán ezredes, hadosztályparancsnok-helyettes vette át.

November 1-je után a huszárhadosztályt kivonták az arcvonalból, majd a kötelek rendezése után folyammegfigyelő feladatot kapott Csepel-szigetén.

A novembert és december hónap elejét a hadosztály a szigeten töltötte szinte állandó harcban, az oroszok átkelési próbálkozásainak elhárításával, melyeket végülis nem sikerült megakadályozni, s így a hadosztály ezredei a Velencei-tó felé vonultak vissza, majd innen tovább december végén a Vértes-hegységbe. Ezekben a napokban zárult be a gyűrű Budapest körül, s ezzel a 4. huszárezred részei (a II. osztály), a 2. lovas-tüzérszázad, a 2. huszárezred páncéltörő ágyús százada a főváros védelmére maradtak vissza, s itt végeztek el, vagy estek fogságba.

December végén már nyilvánvaló volt, hogy a huszárhadosztály leharcolt, kivézt alakulataival további eredményes harcot vívni nem lehet, ezért a hadosztályt pihentetésre, feltöltésre a *Csallóközbe* meneteltették. 1945. január elején megkezdődött az átszervezés, az egyes alakulatok újrafelállítása a beérkezett pótalakulatokból. Ezt az átszervezést, pihentetést és kiképzést a tavaszra tervezett nagy német támadáshoz akarták előkészíteni. Néhány nap múlva azonban a hadosztály újból bevetési parancsot kapott, mégpedig Dunaalmás-Neszmély körletében való gyülekezésre, onnan pedig a Budapest felmentésére indított támadásban való részvételre. A hadosztály csapatai így még feltöltetlenül, szervezetlenül kerültek volna ismét harcba, melynek kimenetele nem lehetett kétséges. E feletti elkeseredésében vetett véget önkezelével életének a hadosztály kiváló vezérkari főnöke: *Simon László vezérkari őrnagy*.

A huszárhadosztály így félig megszervezve indult el 1945. január 6-án a Csallóközből, majd *Bakonysárkány*, *Pusztavám*, *Mór* térségébe menetelt, s ott rendezkedett be védelemre, majd január második felében és februárban a *Vértesben* sikeres támadást indított, s a hegység keleti oldalán rendezkedett be védelemre. Ebben a védőállásban tartott ki a hadosztály egészen a 1945. márciusi nagy orosz támadásig, majd végig harcolva visszavonult a Rába mögé. 1945. március 29-én lépték át a hadosztály maradványai (7200 fő és 2500 ló) a magyar határt, s Ausztriában *Linz* körzetében éltek meg a háború befejezését; itt kerültek amerikai fogságba.

Róluk, a magyar király 1. honvéd lovas- (huszár) hadosztály tisztjeiről, altisztjeiről és legénységéről szólnak e kötet lapjai. A Jósa András Múzeum 1993-ban közzétett felhívására készítette el visszaemlékezését *Hegedüs Ferenc* és *Kovács Mihály*. *Karacs Zsigmond*, *Mosolygó István*, *Petró Albert*, *Soós Károly* és *Szabó Károly* pedig közösen elevenítették fel emlékeiket a múzeumban 1993. október 24-én. *N. Bodnár Károly* 1985-ben írott: *Egy jutasi a II. világháború viharában (1938–1948)* című visszaemlékezését bocsátotta rendelkezésünkre, melynek egy fejezetét, a lengyelországi harcok leírását adjuk most közre. Szintén egy rövidebb részt közlünk *Takács Antal* terjedelmes eredeti *harctéri naplójából*, melyet unokája, *Takács Miklós* régész juttatott el a múzeumba. Reméljük, hogy e kötet is hozzájárul a magyar honvédség, a huszárhadosztály II. világháborús történetének jobb megismeréséhez.

Nyíregyháza, 1994. június

N. BODNÁR KÁROLY őrmester (3. huszárezred, 5. lovasszázad századtörzs parancsnok) visszaemlékezése a lengyelországi harcokra

A magyar királyi Nádasdy Ferenc 3. honvéd huszárezred II. osztálya 1944. június 11-én rakodott be a munkácsi vasútállomáson. Reggel 8 órakor indulásra kész volt a századunk. A századtörzsszel a lakásunk előtt álltam meg és a törzs mögött sorakoztak fel a szakaszok. Feleségem is elkészítette csomagjait és a többi tiszthelyettes feleségével már ott várakozott a munkácsi buszjáratra. Az ország minden részéből idesereglett hozzátartozók a búcsúzás nehéz perceire várakoztak.

Leírni is nehéz percek voltak ezek mindenki számára! A busz megérkezése szakította félbe a görcsösen ölelő feleségeket, menyasszonyokat, anyákat. Magam is hosszú csókban búcsúztam el feleségemtől, majd ő is felszállt és a busz lassan elindult Munkácsra.

Közben megérkezett vitéz *Hegedüs Gábor* százados úr, a századparancsnokunk, aki magához rendelte a szakaszparancsnokokat, majd együtt végiglovagoltak a század mellett, ellenőrizve a szakaszokat. Ezután a százados úr lépésben elindította a századot, Takács Lajos őrvezető pedig száájához emelte a kürtjét és feledhetetlenül fújta a búcsúzó lovas-marsot.

Dél előtt 10 órakor érkeztünk meg a berakodó helyre. Századunkra csak a délutáni órákban került sor, addig a tűző nap és az esetleges légitámadások elől a fák alá rejtőztünk lovainkkal. Négy órakor számunkra is beérkezett az üres szerelvény. A berakodás kifogástalan gyorsasággal és fegyelmezetten ment, s 17 órára teljesen menetkész volt a század. Az indulásra várva kiosztattuk a legénységnek a vacsorát. A tisztek is ugyanezt tették a szerelvény elején lévő személykocsiban. A kocsi nagyobb felét a tisztek, a kisebbik részét pedig a tiszthelyettesek foglalták el. Oly bőven volt helyünk, hogy mindenkinek egy-egy hosszú pad jutott, mely fekvőhelynek is jól megfelelt. Takarókat tettünk a padra, és úgy aludtunk éjszaka. A forró meleg nap, az izgalmak után kissé megnyugodtunk.

Este 10 órakor indult el a szerelvényünk Munkácsról, s másnap reggelre érkeztünk Nyíregyházára, ahonnan Miskolc felé folytattuk az utat. A tokaji Tisza-hídon futott át a vonat. A hidőrség feszesen tisztelgett a századparancsnokunknak. Nekik jó, ők még itthon maradhatnak. A szerelvény nem állt meg Tokajban, hanem megállás nélkül futott Szerencsig. Feleségemre gondoltam, vajon időben hazaérkezett-e Taktaszadára, s vár-e itt az állomáson? A vonat megállt, s én izgatottan ugrottam le a vagonból; itt vártak a szeretteim egytől-egyig. A Szerencs vidéki huszárok hozzátartozói megrohanták a kocsikat, mindenki hozzátartozóját kereste.

Két óra múlva indultunk tovább. Feleségem és én csókban forrtunk össze, apám elfogultan könnyezett. A szadai állomáson átrobogva önkéntelenül felkiáltottam: – Isten veled szülőfalom, Taktaszada! Vajon látlak-e még valaha!

Az utunk Budapesten, Komáromon át vezetett, s hamarosan Szlovákiába értünk. Trencsén mellett haladtunk el, majd a Kárpátokon áthaladva Krakkóba érkezünk. A lovak etetését a legénység még menet közben elvégezte. E rövid pihenő alatt a százados úr elrendelte az itatást. Előkerülnek a vászonvödörök, s a mozdonyt töltő kútból vizet vesz a legénység, s futva viszi minden huszár a lovához, majd gyorsan reggelihez sorakoznak.

Még kora reggel van, de már forrón tűz a nap, amikor a szerelvény kiindul Krakkóból. Hatalmas erdőségen visz át az utunk. A sinek mellett két oldalon 20–40 méterre a németek kivágták a fákat, hogy jó kilátást biztosítsanak az esetleges partizántámadás megakadályozására. A mozdony elé egy tehervagont kapcsoltak, hogy ha akna lenne a pályatest alatt, ne a mozdonyt robbantsa fel. Most már teljesen tisztán tudjuk az útvonalunkat: Lublin, Brest, Pinszk és Luniniec, az utolsó állomás, ahol kirakodunk. Ez még mintegy négyszáz kilométer, s ha valami akadály nem jön közbe egy nap és egy éjjel tart még az út.

Késő éjszaka futott be a szerelvény Brestbe. Ez volt a lengyel-szovjet határálloomás, innen még 235 km utat kell megtenni a Bug folyón át belorusz földön a pinszki mocsarak hatalmas és titokzatos erdői között, hol minden pillanatban felrobbant-hatják a vasúti sineket előttünk a partizánok. Az állomáson mozdonyt cseréltünk. A századparancsnok fokozott éberségre hívta fel a szakaszparancsnokok figyelmét, mivel ezen a területen már partizántámadással számolhatunk. Elrendelte, hogy a szakaszparancsnokok éjjel a szakaszuk mellett maradjanak.

Félóra várakozás után indulunk tovább. Az ég erősen felhős, vaksötétség, majd elered a viharos nyári záporosó, a levegő lehül. Elfekszem a kocsi hosszú ülésén és elgondolkodva hallgatom a kerekek ütemes kattogását, s mélyen elalaszom.

Kora hajnalban érkezünk meg Luninieche. Századparancsnokom azzal ébreszt, hogy kivagonírozunk, a szakaszok készüljenek a kirakodáshoz. Végigfutottam a szerelvény mellett és gyorsan továbbadtam a parancsot. A kirakodó vágány mellett álcázva több légvédelmi ágyút figyelek meg, majd a századtól is kirendel két géppuskát a százados úr.

Az érkezés után alig két órával már teljesen menetkész a század. Ezt a hosszú utat eddig szerencsésen tettük meg, sem légitámadás, sem partizán támadás nem ért minket. A század a Luniniechez közel elterülő erdőben rejtőzött, mivel az utánunk lévő, s az ezredhez tartozó alakulatok kirkodásához a vasútállomás területét ki kellett üríteni.

Századparancsnokunk magához rendeli a szakasz- és rajparancsnokokat és a vonatparancsnokot. Részletes tájékoztatást ad a továbbiakra vonatkozóan: – Több száz kilométer után szerencsésen megérkeztünk a kirakodó helyre. Ez a város már a hadművelleti területhez tartozik. A terület erdőségei kedvezőek ugyan számunkra a rejtőzés szempontjából, de beláthatatlan veszélyt és titokzatosságot is rejtenek magukban a megbúvó partizán egységek váratlan támadása és nem utolsósorban a mocsarak félelmetes hínárja miatt, mely emberre és állatra egyaránt veszélyes. További menetünket a frontvonal felé lóháton illetve gyalogosan folytatjuk, teljes harckészültséggel. Útvonalunk: Bastyn-Bór-Krasznaja-Szloboda-Timkove, ahol már az ellenséges szovjet arcvonal van. Megparancsolom, hogy az indulásig, mely hajnal

négy órákor lesz, minden huszár ellenőrizze a személyes felszerelését és a lovát, hogy harcász állapotban indulhassunk feladatunk maradéktalan végrehajtására!

Kora hajnalban indult a század Bastyn felé. Hatalmas erdősegen haladtunk keresztül, elég nehezen, mert a homokos úton a szekerek kerekei mélyen besüllyedtek a talajba. Százkilométeres földút volt előttünk Timkovicéig. Bór falu előtt hatalmas robbanás rázta meg az erdőt. Az előttünk haladó negyedik századból egy huszárt lovával együtt tépett darabokra egy akna, melyet a partizánok rejtettek a homokba, s mely a ló lába alatt robbant fel.

Bórba érkezve azt javasoltam a százados úrnak, hogy keressünk a községben egy pár lovat, tüskés boronát, s vagy 200 méterrel küldjük a század elé, hogy az kiforgassa az útba telepített aknákat. Ez ugyan lelassította a menetidőnket, de veszteség nélkül érkeztünk késő alkonyatra Krasznaja-Szlobodára. Itt a század körkörös védelemre rendezkedett be, mi pedig a századparancsnokkal az osztályparancsnokságra mentünk.

Ott megkaptuk a másnapra szóló eligazítást, mely úgy szólt, hogy a század meneteljen Timkovicére és este 20 órákor váltsa le a település keleti peremén lévő védőállásban a kimerült német egységet. A század védelmi vonalának a határa a Moszkvába vezető 3. számú úttól északra fekvő Kopyl község. Századparancsnokunk a három huszárszakaszt osztotta be a felváltásra, a negyedik, az aknavető szakaszt pedig tüzelőállásba rendelte a községben, egy horhosban.

1944. június 27-én éjjel 22 óra volt amikor a német egységek felváltása megkezdődött és ők a községen át vonultak vissza Kleck irányába.

Amikor Magyarországról kiindultunk a frontra, olyan hangok röpködtek, hogy csak a Kárpátokba megyünk rendfenntartásra és íme, most bedobták a hadosztályt a legmélyebb vízbe, a frontnak azon részére, ahol óriási erőkkel bontakozott ki az orosz támadás lendülete. Leváltottuk ugyan a németeket, de fegyvereink ugyanazok voltak, mint 1941-ben. Ócska karabélyok, használt golyószórók, géppisztolyok és századonként egy aknavető. Páncélöklől csak nekem volt a századnál, azt is egy visszavonuló német őrmestertől kértem el négy darab kockakávéért cserébe.

Íme, most újra itt vagyunk egy ismeretlen fronton, még hozzá teljesen tájékozatlanul, mert a vaksötétben még fel sem tudjuk deríteni az ellenség holléttét és terveit. Minden szakasz elfoglalta már a helyét, de századparancsnokunk mégis nyugtalan. Hosszan figyelem az arcát és nem hagyom egy percre sem magára.

A századtörzs egy nagyobb épület udvarába szállásolt. Ahogy szétnéztünk, látható volt, hogy itt az elmúlt napokban komoly harctevékenység lehetett. A szétlőtt épület alatt egy ép pincét találtunk. Itt helyezkedett el a századtörzs, a hírvivők, a konyha, a szakácsok és a rádiósok veszik birtokba. A vezetékllovakat a százados úr visszarendeli a község mögötti erdőbe. A rádiós azonnal összeköttetést keres az osztályparancsnoksággal és jelentést tesz, hogy a német egység leváltása megtörtént.

Éjjel egy óráig teljes csönd uralta a vidéket, utána azonban Márffy Ágost tartalékos zászlós szakaszának védőkörlete felől rakétázás és sűrű géppisztoly sorozatok hallatszottak. Kifutok az utcára. Tisztán kivehető a harctevékenység. Valószínűleg meglepetésszerűen támadtak az oroszok, hiszen mindig ezt a kritikus időt használták fel a támadásra. Elszorult a szívem, mert ez a szakasz otthon, a munkácsi

laktanyában az én vezényletem alatt állt, munkácsi, szabolcsi, zempléni, borsodi és dunántúli fiúk voltak benne.

Hajnal három óra körül elcsendesedik minden. Bizonyára visszaverték az oroszokat – gondoltam. Sajnos nem így történt. A kiküldött hívivők azzal jöttek vissza, hogy a vonalakban senki sincs, a szakasz fogságba eshetett.

Századparancsnokunk engem küld ki, hogy derítsem fel, mi történt. Azonnal indulok, s csak Sandri Ferkó huszárt viszem magammal. Gyors ütemben haladunk, hamarosan láthatóvá válik a védőállás, de egy lélek sem mozdul benne. Ugyanakkor arra lettünk figyelmesek, hogy tőlünk balra a cserjésben támadásra fejlődik fel egy nagyobb orosz egység, mely az első szakasz állásai felé tart, ugyanakkor jobbra, az erdő kiszögellésénél, a harmadik szakasz ellen is megindul a támadás. Velünk szemben, az üres állások előtt is felbukkan az ellenséges gyalogság. Ebben a pillanatban erős aknatűz árasztja el az állásokat és a község peremét. Ék alakban bontakozott ki a szovjet támadás. Ha a második szakaszból netalán az állásban is maradt volna valaki, e nagyerejű támadás láttán vagy tüzel, vagy menekül, de itt egy lélek sem mozgult a mieink közül. Itt már nincs kit keresnünk, mondtam Ferkónak és futva indultunk visszafelé. Útközben elénk toppan a tiszaladányi Csik Bertalan őrzető, akit a századparancsnokunk küldött utánunk azzal, hogy igyekezzünk vissza, mert az egész hadosztály be van kerítve. Aknazápor zúdul a városra, a falak mellé húzódva futunk, s az egyik útkereszteződésben visszavonuló magyarokba ütközünk. Tabódy István főhadnagy úr van itt a szakaszával. Együtt futunk a vezetéklökhöz, de azok már nincsenek az eredeti helyükön. Térképet veszünk elő és próbálunk tájékozódni. Timkovicétől nyugatra, kb. 25 kilométerre van Kleck, csakis ezen az útvonalon juthatunk ki. Egy patakhöz érkezünk, annak vonulatát használjuk ki fedezéknek, s partján megyünk Kleck felé. A patak erősen dél felé fordul, ezen a vonalon nem mehetünk tovább, át kell kelni rajta. Felmászok egy fára és távcsővel figyelem a környéket. Timkovicében már benne vannak az oroszok. Előttünk, a távolabb lévő erdő szélén lovasokat látok. – Átkelünk a patakon és irány az erdő! – adja ki a parancsot Tabódy főhadnagy úr és nekifut a pataknak, a huszárok pedig utána. Ebben a pillanatban a dombvonulat mögül feltűnik egy RATA harci repülőgép. Egyenesen felénk tart és azonnal löni kezd minket. Mindenki szétfut, de végülis szerencsésen elértük az erdőt, ahol nagy örömünkre megtaláltuk a század több részét.

Századparancsnokunk térképet vett elő és megmutatta a bekerített területet: Timkovice–Kopyl–Starica–Bobovna–Nesvil–Gricevici–Moróc–Kolki és Krasznaja–Szloboda helységeken már oroszok vannak és várható, hogy a hajnali órákban támadást indítanak a magyar és a német hadosztályok megsemmisítésére. Közben rádióhoz kéri a századparancsnokot és jól hallani az ezredparancsnokság parancsát, hogy éjszákára vonuljunk a Kleck előtti erdőbe és ott rendezkedjünk be körvédelemre. Felnyergetünk és azonnal megindulunk az elrendelt körletbe, ahová alkonyatra érkezünk. Berendezkedünk, majd éjszakára mindenki harckészültségben marad.

Hajnalban érkezik a parancs: Támadás Kleck városára! A hadosztály Kleck irányába szétbontakozik. Az első vonalban a harckocsik támadnak, majd a hadosztály élőrői több lépcsőben. Ameddig a szem ellátott, mindenütt harckocsi, ember és ló

a Kleck előtti sík területen. Német és magyar harckocsik robognak elől, huszárok lóháton a nyomukban.

A Kleck felé vezető úton a hadosztály gépkocsijai, utána a lovas fogatok, majd az utóvéd. Vezényszavak pattognak, de ebből semmit nem hallunk az erős tűzvérségi tűz miatt. Mindenkit csak egy gondolat foglalkoztat, mielőbb kijutni a harapófogóból. Már alig egy kilométerre vannak a páncélosaink a várostól, amikor egy német bombázóraj érkezik és szörnyen megbombázza Klecket. Hatalmas lángoszlopok csapnak fel a város különböző pontjain. Amikor a repülők eltávoztak, a páncélosok betörték a városba. Nyomukban a huszárok. Megkezdődött az utcai harc, hogy birtokba vegyük a várost. Az oroszok az épületek között makacsul kitartanak, majd lassan-lassan visszavonulnak, s a városon kívüli dombvonulat mögött foglalnak tüzelőállást. A saját harckocsi- és gépkocsizó egységek a város peremét lezárják az esetleges ellentámadás elkerülésére.

A támadás egy kis időre megtorpan. Kleck lángokban áll. Mögöttünk a nyílt terepen a hadosztály zöme most közeledik a város felé. A városban lévő támadó egységek letérnek balra a város főutcáján és ügetésben igyekeznek a német páncélosok által megnyitott kapu felé. Mi egy mellékutcában biztosítottunk a századtörzsszel. A nagy zűrzavarban más egységbeliek is csatlakoztak hozzánk. Sok a sebesült, felrakjuk őket egy éppen arra haladó egészségügyi kocsira. Amíg a sebesültekkel bajlódunk, megjelenik két hullámban vagy tizenöt szovjet repülő és a mögöttünk lévő zömre támad. Óriási a pánik, emberek, fogatok, gépkocsik százai pusztulnak ott, gazdátlan lovak futkosnak. A gépek visszafordulnak, s újra ontják a tüzet. A nagy pusztítás után áthúztak a város felett és eltűntek a láthatáron.

Mi is lóra pattantunk, s besoroltunk a menetoszlopba. Az előttünk lévő egységek vágtaiba kezdtek, s műút teljes szélességében a fogatok, gépkocsik, páncélgépkocsik versenyezve tiporták egymást. Hátra-hátra tekintek, óriási a pánik, a fejtelenség az egész útszakaszon. Mi már vagy 10 kilométerre vagyunk a bezárt körön kívül, de a hadosztály zöme még mögöttünk van. Várdai János szakaszvezető csatlakozik hozzánk néhány emberrel. Elmondja, hogy a század nagy része már elől van. Ilyen tumultusban semmiképpen sem tudunk előre jutni. Várdai szakaszvezető lemarad az ötven főből álló csoportunk végére, hogy rendet teremtsen és kettesével haladjunk az út jobboldali padkáján a burkolatot szabadon hagyva. Csoportunkhoz is csak a század eltévedt emberei csatlakozhatnak. Minden más egységhez tartozót maga mögé kellett terelnie. Várdai percek alatt rendet teremtett.

Kiértünk a moszkvai 3. számú főútra és ezen haladtunk Kobrin felé. Egy magasrangú vezérkari tiszt ordítva kiáltozott az úttesten... Rendet!...Rendet!... Csináljanak rendet! Közelébe értem a csoporttal. Így kell!...Igen, így kell!... Ne veszítsék el a fejüket, mert mindenki itt pusztul! – mondta. Mögöttünk azonban még nagy volt a tumultus. A vezérkari tiszt látva ezt, dühösen kapta le a géppisztolyát, a lovasokra szegezve magából kikelve kiáltotta: – Kettesével, mert szitává lölek! Ügetésben végülis ez a csoport is felvette az alakzatot.

Egyetlen úton ilyen tömeg fantasztikus látvány volt, viszont az útról letérni a halállal volt egyenlő, mert az út lábánál már ott volt a feneketlen mocsár.

Hátulról egyre sürgetőbb kiáltások hangzottak: – Gyerünk, gyerünk, mert beérnek az oroszok! Akkor nap már közel nyolcvan kilométert lovagoltunk. Napszállatra

kissé kedvezőbb terepre értünk. A mocsarak ideiglenesen megszűntek, s az erdő még mindig tartogatott rejtekhelyet számunkra. Itt már több egységgel találkoztunk, kik rövid pihenőt tartottak. Egy csörgedező kis patak keresztezte az utat, itt mi is félrehúzódtunk. Várdai szakaszvezető másodmagával elment megkeresni a századot, mi pedig a tartalék zabból megetettük a lovakat. Háromnegyed óra múlva érkezett vissza Várdai és örömmel újságolta, hogy előttünk 3-4 kilométerre ott van a század. Sorakoztattam az embereimet, s egy félóra lovaglás után megtaláltuk a századot. Századparancsnokunk az út mellett állt Tabódy főhadnaggal együtt. Jelentettem, hogy 42 fővel bevonultam. – Már azt hittem, hogy téged is elveszítelek, fiam – mondta a százados úr. – Rossz pénz nem vész el, százados úr – feleltem én, majd mindenkit a szakaszához irányítottam. A századtörzzsel a konyha mellett táboroztunk le, élelmet és lőszert vételeztünk és jól megvacsoráztunk. Erősen besötétedett, különben is a hatalmas erdő lombjai még sötétebbé tették a rögtönzött táborunkat. Senkit sem kellett elringatni az izgalmas visszavonulás után.

Az éj folyamán még mindig lehetett hallani a visszavonulók zaját. Az iroda kocsissal verünk sátrat és zseblámpa fénye mellett rövid napló feljegyzéseket írok. Fejünk felett szovjet gépek köröznek, valószínűleg felderítők, mert egyetlen egy bombát sem dobnak le.

Századparancsnokunk térképet kerestet velem és tájékoztat, hogy a következő védelmi vonal innen 32 kilométerre, a Jasiolda-patak vonalában lesz. A század már kora hajnalban indul tovább; ügetésben megyünk az út jobb és bal oldalán, az útburkolatot teljesen szabadon hagyva, hogy az esetleg közénk ékelődő harcjárművek szabadon mozoghassanak.

Déli egy órára értünk a Jasiolda-patakhoz. Egy 60 méter hosszú, fából épített hídon megyünk át, majd az erdőben letáborozunk. A századparancsnok maga köré gyűjti az embereket. Visszatér az elmúlt napok eseményeire, s újra nyugalomra, fegyelmezettségre int mindenkit. Pusztulásba rohan a század, ha pánik lesz úrrá az embereken. A bekerítésből kiverekedtük magunkat, igaz, sok veszteséggel, de reméljük ilyen eset nem fog többé történni velünk. Jelenleg a hadosztály védelmi állása a Jasiolda-patak vonalában van. Itt olyan állást kell kiépíteni, mely megállításra kényszeríti az ellenséget.

Július 7-e volt. Még az esti órákban elfoglaltuk a kijelölt védőkörletet. Az aknavető szakasz a hídfőtől jobbra, a harmadik szakasz a hídfőtől balra, az első szakasz pedig ettől még balra foglalt állást. A századtörzs a harmadik szakasz mögé települt. Az emberek félmeztelenre vetkőzve ásták a védelmi vonalat és fedezéket készítettek a németek által kidöntött hatalmas fák rönkjeiből, majd a tetejét leföldelték és gyeptéglákkal álcázták. A századparancsnok, a századiroda és a rádiós részére valóságos kis erődöt építettünk.

Közben a századparancsnok magához rendelt, s együtt szemléltük végig a védelmi vonalunkat, mely kb. 3 kilométer hosszúságban nyúlt el a patak vonalában. Parancsnokunk a szakaszok után tüzetesen megvizsgálta hídfő védelmét is. Az út jobb és bal oldalán a századhoz vezényelt 1-1 db páncéltörő ágyú, mögöttük az erdőben két aknavető volt tüzelőállásban. Itt a szakaszparancsnok Tabódy főhadnagy úr, helyettese pedig Sáter István őrmester. Ez a szakasz is nagyon komoly munkát végzett a védelmi vonal kiépítésében. Nemhiába, Tabódy főhadnagy úr fiatal, aktív tiszt, Sáter pedig jutasi oktató tiszthelyettes.

Visszatérőben parancsnokunk a páncéltörők parancsnokával váltott néhány szót. Ez idő alatt én pedig szemrevételeztem a hidat. Ez a cölöpös fahíd nagyobb harckocsi egység áthaladását semmi esetre sem bírná ki, tehát valószínű, hogy itt gépkocsizó egységek fognak támadni. Lementem a hídról és az egyik löveg parancsnokával ismerkedve megkérdeztem, hogy nincs-e egy kanna benzinjük fölöslegben. Készséggel állt segítségemre.

Elmondtam a parancsnokomnak a híddal kapcsolatos elgondolásomat, melynek az a lényege, hogy az ellenséges támadás idején az előretolt egység a visszavonulással egyidejűleg a benzinnel locsolja le és gyűjtsa fel a fahidat, ezzel is késleltetve az ellenség előnyomulását.

A százados úr helyeselte elgondolásomat, s a benzint az előőrs parancsnokának adtuk át, majd visszatértünk a századtörzshöz.

Éjjel két óra lehetett, amikor erős gépkocsi zúgást hallottunk a híd felől. Valószínűleg német egységek vonulnak vissza. Később minden elcsendesedett, majd Ágotai Celesztin József főhadnagy érkezett hozzánk. Az orosz támadás időpontját latolgattuk, s arra jutottunk, hogy az ellenség a hajnali órákban menetből fog támadni. Századparancsnokunk azonnal hírvivőt küldött a hídhöz azzal a paranccsal, hogy a hidat az ellenség megérkezésekor azonnal gyűjtsák fel, és minden nehézfegyver pásztázza az odavezető utat, hogy megállásra kényszerítsék az oroszokat. Ugyanakkor engem az első szakaszhoz, Várdai szakaszvezetőhöz küldött, hogy figyelmeztessem, az ő szakasza előtt lehet a legkönnyebben átkelni a patakon.

Az előző napi izgalmak és fáradalmak dacára mindenkit ébren találtam az állásokban. Mivel Várdai szakaszvezető a szakasz balszárnyán tartózkodott, így minden rajparancsnoknak elmondtam a támadási eshetőségeket. Várdai a balszárny utolsó karabélyosával beszélgetett amikor odaértem. Átadtam a parancsot, majd váltottunk néhány szót. Várdai mindent megértve annyiban tett ellenvetést, hogy miért kellett a századok és a szakaszok között olyan nagy hézagokat hagyni. A patak mindkét oldalán erdő. A megközelítés a hajnali ködben gyerekjáték, mert a szélesnek és mélynek látszó patakon a délutáni órákban térdig érő vízben ment át az egyik huszár. Azt tanácsoltam neki, hogy támadás esetén fordítson be egy rajt az erdőbe, nehogy oldaltámadás és bekerítés veszélyeztesse a századot.

Ahogy így beszélgetünk, a hídnál egyszer csak megszólaltak az aknavetők, golyószórók, páncéltörő ágyúk. Tabódy főhadnagy úr tehát már működésbe lépett. Futva igyekeztem vissza a törzshöz. A köd lassan ritkulni kezdett. Ahogy közeledtem a parancsnoki álláshoz, láttam, hogy a híd már hatalmas lángokban ég, miközben saját nehézfegyvereink szünet nélkül lövik az odavezető utat és az erdőt. A híd ég, de az oroszok ezen a részen nem támadnak. Hirtelen betoppan Várdai szakaszvezető hírvivője és magánkívül kiáltja: – Százados úr! Az oroszok áttörték a vonalat! Az egyik csoport a hátunkban van, a másik most göngyölíti fel a 6. századot.

Századparancsnokunk engem küldött két géppisztolyos huszárral, hogy segítsek Várdainak. Ahogy az első bunkerhez értünk, záporként hullott az akna az állásainkra. A puhítás után bizonyára jön a gyalogság támadása. Az emberek a lövészgödrökben gugoltak, félve az aknaszilánkoktól. Várdaival egy géppuskafészekbe

kúszunk és távcsővel figyelem a túloldali erdő szegélyét. Nagy erejű ellenséges gyalogság rejtőzik ott. A géppuskás őrzetőnek szoltam, hogy nagyon figyeljenek, mert az erdőben mozgás van.

Újra a szememhez emeltem a tácsövet, s most már a századparancsnoki állás felé figyeltem. A patakon átívelő híd fele már leégett és berogyott a vízbe. A másik fele még ég és füstöl. A lengedező szél az ellenség felé sodorta a füstöt. A patak menti töltés mentén futottam vissza a törzshöz. Amikor vagy száz méterre voltam a parancsnoki védőállástól, három piros rakétát lőttek ki az ellenséges vonalon. Erre a patak túloldaláról megszámlálhatatlan orosz egység tört ránk, állandóan tüzelve. Az egész vonalon megindult a halált osztó golyózápor. Rohanok a lövészárokban tovább. Az egyik huszárt lövés éri és élettelenül zuhan le az omladozó lövészárak aljára. A dögcédulát kiveszem a nyakából, géppisztolyát átadom a mellette lévő harcostársának. Elérem a parancsnoki bunkert és bekúszok. Ebben a pillanatban közvetlen közelünkben csapódik be egy akna. A géppuskafészeket telitalálat érte! Ágotai főhadnagy és a két géppuskás hősi halált halt. Az erős tűzérsgéi tűz teljesen felmorzsolta a huszárok idegeit, futva menekültek az erdőbe. Vesztükre, mert közben Várdai szakaszát áttörte az ellenség és a szakaszt felgöngyölítve már a hátunkban támadott. A szovjet gyalogság pedig derékig érő vízben, több lépcsőben közeledett a patakon át. Egyetlen menekülési lehetőség az országút felé volt.

A füstölő híd maradványain is támadott az ellenség. Tehát a hídnál is feladták már a mieink az arcvonalat, Várdai szakaszvezető állásait pedig már birtokba is vették az oroszok. A körülöttem maradt 10–14 huszárral megpróbáltam az erdő sűrűjén át kijutni az útra. Szerencsénkre egy kicsit alábbhagyt az aknázás, nekem mindenképpen meg kellett találnom Tabódy főhadnagy urat, hogy tájékoztassam az eseményekről. De sem Tabódy, sem pedig Sátek őrmester nem volt már a hídfőben.

Hat vagy hét kilométert gyalogoltunk már hátra, amikor László Miklós százados úrral, a hatodik század parancsnokával és embereivel találkoztunk, a két századból csak vagy hatvanan lehettünk összesen. László százados úr ellentámadásra adott parancsot, hogy az erdőben eltévedt huszárokat felmenthessük. Öt huszárt magamhoz vettem és megkíséreltük, hogy a hősi halált halt főhadnagyunkat és a két géppuskás huszárt kihozzuk a vonalból. A patak töltéséig el is jutottunk, ott azonban az állásainkat megszállva tartó oroszok tüze elől ismét kénytelenek voltunk visszavonulni Beroza felé. Sötét este lett mire a faluba értünk. Ott találtuk a vezetéklövőinket, s ott volt a századparancsnokunk is, Tabódyval, Várdaival és a század megmaradt embereivel.

Nagyon sok volt a veszteségünk emberben, lóban, fegyverzetben egyaránt. Most nem volt idő létszámmellenőrzésre, mert azonnal indulni kellett tovább. Gyors vacsora, lőszer vételezés, majd megkerestem a lovamat. Várda, amikor meglátott, nyerítő röhögéssel üdvözölt. Megveregettem, s a fejét magamhoz szorítva, megcsókoltam. – Várda! Nem történt semmi bajod? A hevedert felengedtem, a megmaradt kenyeret megettettem vele. A lovam nagyot nyújtózott. – Ebben a forró melegben talán nem is ittál? Bizonyára a hevedered sem volt felengedve? Ti is szenvedtek, talán többet is mint mi. Szerettem a lovamat és féltettem. 1939 óta egyfolytában hűségesen cipelt, s most 1944 van. Ott voltunk a Felvidéken, Erdélyben, a Délvidéken, Ukrajnában, s most itt, a mocsarakban.

Felhangzott a parancsszó, s az előttünk menetelő század után besoroltunk. Talán még jó is, hogy éjjel menetelünk, részben a nagy forróság miatt, részben pedig a nappali menetelésnél az ellenséges repülők újra csak halomra lőnek az egész hadosztályt.

Éjjel után egy óráig meneteltünk Brest irányába hol lépésben, hol ügetésben. Kobrin nevű falu után tartottunk pihenőt. Az út bal oldalán hatalmas erdő és mocsár, a jobb oldalon egy dombvonulaton nagy kiterjedésű lucernás. Gyalogmenetben mentünk az emelkedő pereméig és a gerinc másik oldalán a lekaszált lucernásban letáboroztunk. A lovakat kizabláztuk, a hevedert felengedtük, s etettünk. Szegény párák jó étvággal fogyasztották a rég nem látott takarmányt, őket is kiméretlenül érintette a rendszertelen etetés. Volt olyan ló is, amelyik lovasával együtt elfeküdt a lucernásban és mélyen aludt.

Az éjszaka csendben telt el.

1944. július 18-án kaptuk az ezred parancsát, mely szerint a saját légifelderítésünk megállapította, hogy Botowó falu környékén egy ezer főre tehető partizán egység rejtőzik a nagy kiterjedésű erdőben. Ennek az egységnek a felszámolására a 3/II. huszárosztályt jelölték ki.

Az osztály kora hajnalban indult. A későbbi nagy meleget az erdőség lombos fáinak árnyéka kissé enyhítette. A homokos erdei ösvényeken lovagolva porfelhő jelezte az osztály útvonalát. Ez a porfelhő még nagyobbra nőtt, amikor szembetalákoztunk egy visszavonuló német lovas és fogatolt egységgel. Lehúzódtunk az útról, hogy az szabad legyen a számunkra. Látszott rajtuk, hogy nagyon fáradtak. A cigarettát dobozostól adták az embereinknek. Valószínűleg őket kellett leváltanunk. Már vagy fél napja lovagoltunk az erdőben, amikor egy 3-400 hektáros tisztáson feltűnt egy kis falucska, Botowó. A településen kívül körben megművelt területek, napraforgó- és rozstáblák, azokon túl a beláthatatlan erdőség.

A faluba érkezve az asszonyok, gyerekek, öregek kíváncsian néztek minket. Itt is úgy tűnt, hogy a fiatalságot elszólították a haza védelmére. Meglepett az is, hogy itt a háborús megszállásnak, a rombolásnak semmi jele sem volt.

Az osztály elég szorosan szállásolt el a faluban, mivel nem volt elegendő hely, a lovak egy része került csak fedél alá, a többi része a fák alatt rejtve, míg a huszárság sátrakban helyezkedett el. Az osztályparancsnok körkörös védelmet rendelt el. Éppen ezért a falu peremén körben fedezékeket és futóárkokat épített ki minden század. Az ásásban a falu lakossága is besegített. A faluból kivezető utakat páncéltörő ágyúkkal erősítette meg és minden századnál az aknavetőket is tüzelőállásba rendelte. A hatalmas lombos fákon magasfigyelőket és rejtett géppuskafészeket építtetett. Az osztályparancsnok a törzsével a falu közepén lévő iskolában szállásolt el.

A védelmi állások elkészítéséhez bevont falu lakossága is oly lelkiismeretességgel végezte a munkáját, hogy estére elkészült az osztály körkörös védelme.

Még a kora délutáni órákban a századunk élelmezéséhez beszerző útra indulunk a szomszéd faluba egy lovas fogattal és hat huszárral. Lőszert és kézigranátokat is tettünk fel a kocsira egy esetleges partizán támadás elhárítására. A négy kilométerre lévő faluban az aggastyánokon kívül alig találtunk valakit. Valószínűleg jelezhette a hírszolgálatuk az érkezésünket, így az épkézláb emberek az erdőbe

rejtőztek, sőt a jószágokat is magukkal vitték. Egyetlen félhízában lévő sertést találtunk az egész faluban. Első kérdésünkre a gazda nem akarta eladni, de hosszas magyarázkodás és a több, mint száz rubel megtette a hatást, megvettük a malacot. Minden kellemetlenségtől mentesen tértünk vissza Botowóra. Hortobágyi Lőrinc őrmesternek, a század szolgálatvezetőjének nagy kő esett le a szívéről, hogy ilyen simán szereztük meg a következő napi élelmet.

A lovak etetése után a század is megvacsorázott, és mindenki elfoglalta a kijelölt védelmi helyét.

Csendes nyári éjszaka borult a falura. A félnapos menet és a délutáni védelmi munkák fáradalmi után a sátramba mentem és lepihentem. Gondolataim otthon jártak, mert amióta a fronton vagyunk még nem kaptam levelet. Végülis mély álomba merültem.

Hajnali két óra körül arra ébredtem, hogy egy orosz felderítő gép köröz a falu fölött. Géppisztolyomat magamhoz véve felkeltettem a századparancsnokomat és elindultunk ellenőrizni a század védelmi szakaszát. Nyugalom és csend volt mindennél a századnál. Amikor a védelmi vonalon visszatérőben voltunk, a falu nyugati részén egy vörös rakéta röppent fel, s ugyanakkor ott nagy tűzharc keletkezett. A falu azon részén több ház kigyulladt, s a tűz gyorsan terjedt a zsúpfedeles házakon és istállókon. A 6. század lovai tízesével vágtaztak felénk a falu fő utcáján, a mi embereink fogdossák össze azokat. A megvadult lovak nagy része azonban a hátrába vágtazik keserves nyerítéssel. A mi védelmi állásaink felől még egy lövés sem dördült. Már a falu közepén tombolt a harc. Négy emberrel indultam a központ felé, amikor egy huszár rohant hozzánk azzal, hogy már az osztályparancsnokságot támadják a partizánok, s az osztályparancsnok is megsebesült.

Egy golyószórós raj is csatlakozott hozzánk és tűzharcba bocsátkoztunk a partizánokkal, akik ezután a környékbeli erdőkbe húzódtak vissza. Egyik csoportjuk éppen azon szorgoskodott, hogy egy sebesült társukat mentsen ki a mi huszárlövönk. Tűz alá vettük őket, de a hajnali szürkületben egérutat nyertek.

A rajtaütésszerű támadás főleg a 4., a 6. századnak és az osztálytörzsnek okozott jelentősebb veszteséget. Több ló és fegyver került a partizánok kezére. Hihetetlen volt számomra, hogy egy ilyen tűzharc után a partizánok közül egyetlen sebesültet, vagy halottat sem találtunk a helyszínen. Vagy a partizánok vitték magukkal, vagy a lakosság rejtette el őket.

A falu több lakóháza és istállója leégett. Az egyik óriási fára telepített magasfi-gyelő géppuskás fészünk is kiégett. A váratlan támadásban azt sem tudta hirtelen a legénység, hogy a lovakat szabadítsa-e ki az égő istállókból, vagy a partizánokkal vegye fel a harcot.

Osztályparancsnokunk súlyos sebesülése ellenére sem vitette el magát a sebesültszállító gépkocsival, hanem az osztállyal maradt, s parancsot adott a falun kívüli tanyaszerű épületek átkutatására. Közben egy német egység is érkezett, s a továbbiakban közösen folyt a kutatás. Az utolsó ilyen épületcsoportból hirtelen géppisztoly sorozat dördült. Körbevettük az épületet s egy kézigránátdobás után az ott tartózkodó négy partizán megadta magát, akiket később hátraküldtünk az ezredhez kikérdezés végett.

Újabb építmény elé értünk. Egy német szakaszvezető gyújtó rakétát lőtt az épületre, mely azonban azon túl esett le. Ekkor a lakásból egy negyven év körüli nő és lánya futott ki. Az asszony és a leánya a lábam elé térdelt és sírva kérte, hogy ne gyújtsuk fel a házát, most építették, nála nincs partizán, a férje és a fia a fronton van.

Különös érzés fogott el, hirtelen édesanyámra gondoltam. A német mellettem állva újra töltött és löni akart. Villámgyorsan lefogtam a kezét. Vitatkoztunk, majd az odaérkező Hortobágyi őrmester, aki tökéletesen beszélt németül, elmagyarázta a dolgot a németnek, s így a ház megmenekült. Később a lakosságot a németek lovas szekerekre rakták és valahová kilakoltatták. Még aznap mi is elhagytuk Botowót.

A következő napokban Kobrinba érkezünk. 1944. július végén az oroszok óriási lendülettel támadtak és halogató visszavonulásra készítették a hadosztályt. A számukra kedvező hatalmas kiterjedésű erdőség titokzatossága nekünk félelmet, nekik pedig nagy hadászati előnyt jelentett, mert az erdő ismeretlen útjain, sok esetben egységeinkkel párhuzamosan haladtak előre, nem egyszer éket verve közénk, bekerítéssel fenyegettek. Így a veszedelmes harapófogóból igyekeztünk minél előbb kiszabadulni.

Így történt ez Kobrinban is. A község útkereszteződésében pihenőt tartottunk. Alig időztünk ott egy negyed órát, három német harckocsi jelent meg. Kettő megállt, egy pedig egyenesen hozzánk tartott. Egy német százados kereste a parancsnokunkat. Felkapaszkodtam a harckocsira és elvezettem a századparancsnokhoz, aki jól beszélt németül, így megértették egymást. A német százados felsőbb parancsra két szakasznyi gyalogos huszárt kért, hogy Kobrintól délre 11 kilométerre, Petkiben partizánok gyülekeznek, és azokat szét kell verni.

A századparancsok a vezetéklovakat berendelte az erdőbe, s a két szakasz huszárral a harckocsikra telepedtünk. A falu előtt lévő magaslatokra érkezve az ellenség észrevette támadó szándékunkat és erős aknazáport zúdított ránk. A harckocsik vizonozták a tüzet, de az oroszok hatásosabb aknatűzzel pásztázták támadó egységünket. Egy akna közvetlen közelünkben csapódott be, mire a huszárok leugrottak a harckocsikról és egy elhagyott védőállásban kerestek fedezéket. Időközben az aknazás egy kicsit szünetelt, mire a német százados újra a harckocsikra parancsolta a huszárokat, s közben távcsővel figyelte a falut. Ugyanezt tettem én is. Tisztán látható volt, hogy egy magyar gyalogos egység támadja a falut. Mire minden huszár a harckocsikon van, a német százados támadási parancsot ad. Gyors ütemben törtünk a falu felé, ahonnan már erős lövöldözés hallatszott. Úgy látszott, hogy a magyar egység rajtaütéssel oldaltámadást hajtott végre. Ez nekünk kedvezett, mert lekötötte az ellenség figyelmét, így veszteség nélkül értük el a falut. A község előtt leugráltunk a harckocsikról és azoktól fedezve törtünk be, majd átvizsgáltuk a házakat.

A falu lakossága, a megtorlás elől, a közeli erdőbe menekült. Egy templomhoz érkezünk, magyar gyalogos egységek voltak körülötte. Bementem a templomba, ahol mintegy 200 sebesült magyar gyalogos feküdt. Egyik jobban jajgatot, mint a másik, az egészségügyiek erejük megfeszítésével dolgoznak, hogy mindenkit ellássanak, majd gépkocsik jelentek meg és elszállították ezeket a sebesülteket.

Mi közben tovább fésültük a falut. Kovács János tizedes figyelmeztetett, hogy az előttünk lévő házba partizánok futottak be. Gyorsan körülfogtuk az épületet,

közben azonban arra lettem figyelmes, hogy az udvaron egy frissen betemetett gödör van, rajta egy nagy láda. Felszólítottam a bent lévőket, hogy azonnal jöjjenek ki, különben felrobbantjuk a házat. Egy negyven év körüli férfi jött ki feltartott kezekkel és sírva mondta, hogy ő nem partizán. Megkérdeztem tőle, hogy vannak-e még bent. Még egy ember – felelte. Közben odaérkezett a német százados is. Harmadmagammal bementem a házba és pár perc múlva egy 25 év körüli partizánt tuszkoltunk ki. Odavittem mindkettőjüket a frissen betemetett gödörhöz és levetttem velük a ládát. Kérdeztem, hogy mi van itt elásva. Vállvonogatva felelték, hogy nem tudják. Erre már a német százados parancsolta, hogy akkor ássák ki. Alig 30–40 centiméteres földtakaró után puskák, pisztolyok, 2 db golyószóró, egy géppuska és több rend magyar katonai egyenruha, valamint szintén magyar tábori takarók kerültek elő. A ruházat nagyobb része frissen volt véres, tehát a nemrég sebesült vagy meghalt magyar katonáktól zsákmányolt felszerelés volt itt elásva. Korábban is, ezután is sokszor megesett, hogy magyar ruhába öltözve jöttek be a partizánok a vonalaink közé.

Sötétedéskor hagytuk el a falut, mire már minden sebesültet elszállítottak. A vezetékllovaknál megvacsoráztunk, a harcokcsik pedig Brest felé távoztak. Virradatkor indultunk mi is tovább ugyanezen az útvonalon. Nyomunkban az oroszok, mellettünk az erdő rengetegében a partizánok.

Amikor Zabinka közelébe érkeztünk azt a parancsot kaptuk az osztálytól, hogy Zabinkától északra a mi századunk biztosítsa a hadosztály visszavonulását. A felderítő szakasz jelentése szerint Zabinkán szovjet csapatokat nem találtak, így a községtől északra kb. 3 kilométerre lévő kolhoz indultak felderíteni. Dél előtt 9 óra tájban érkeztünk Zabinkába. A faluban lakosokat nem találtunk. A század rajonként szétoszlott az udvarokban és készenlétben maradt. A szokásos etetés, itatás után mi is reggeliztünk. Századparancsnokunk szállása a templomhoz közel volt, ahonnan énekszó hallatszott. Századparancsnokom elrendelte, hogy hat huszárral menjek be és vizsgáljam át a templomot, nincsenek-e ott partizánok, vagy nem rejtegetnek fegyvert, rádiót.

A huszárokkal bementem a templomba, de ott nagyrészt csak nők voltak. Az éneklést nem tiltottam meg, de a két kijáratot és a toronyba vezető feljáratot egy-egy géppisztolyos huszárral lezártam, a többiekkel pedig átkutattam minden zegzugot, majd felmentünk a padlásra és a toronyba. Semmi különös nem észleltünk. A torony ablakába egy fehér zászló volt kitűzve. A zászlót bevettem az ablakból, erre kis idő múlva a kolhoz irányában lévő magaslat mögül elkezdtek aknázni a falut. Távcsővemmel megfigyeltem a kilövések helyét, majd visszatettem a fehér lobogót. Az aknatűz megszűnt, mi pedig elhagytuk a templomot. Az áhitatos gyülekezet is hamarosan kijött onnan.

Parancsot kaptunk, hogy a század foglalja el a kolhozot. A lovas rész hamarosan elhagyta a falut, a fogatolt rész ott maradt, kivéve a lőszeres kocsit, amelyik a lovasokkal ment. Szakaszonként közelítettük meg a kolhozot és támadásra fejlődöttünk föl. Sörös Lajos tizedest, a felderítő osztag parancsnokát egy feszületet övező kis erdőben találtuk meg. Jelentette, hogy a délelőtti aknatűzön kívül semmi különös nem észlelt, a kolhozban egy lélek sincs. A parancsnok a felderítő osztagot is magához csatlakoztatja és bevonulunk a kolhoz falai közé, hogy a tűző nap melegét így enyhítsük.

Estefelé jelentést küldött a figyelő, hogy az előttünk lévő dombvonulaton nagyszámú szovjet egység tűnt fel, amelyik a kolhoz felé tart több lépcsőben, támadó alakzatban. Hamarosan a három figyelő is bevonult és jelentették, hogy a szovjet egységek elérték a kolhoz előtt lévő búzatáblát és abban rejtőzve közelednek felénk. Századparancsnokunk harckészültséget rendelt el, majd elfoglaltuk a védőállásainkat. Távcsővel jól megfigyelhető volt, hogy az oroszok a búzatáblában kúszva közelednek felénk. Ekkor a jobb és bal oldali szárnyunk tüzelni kezdett a támadókra. Mi is tüzet nyitottunk és az egész vonalon erős tűzharc alakult ki. Tabódy főhadnagy úr aknavetői is megszólaltak, mire az orosz támadás kissé megtorpant. Közben egy orosz harckocsi jelent meg a dombvonulat peremén és egyenesen felénk tartott a földúton. Meghagytam Sandri Ferkó huszárnak, hogy lovainkat vigye a kolhoz épületéhez és feltétlenül várakozzon ott, amíg vissza nem érkezünk. A kolhozba vezető út mentén egy beton siló állt, mögötte rejtőztünk el Sőrés tizedessel. Mindketten géppisztollyal és kézigránatokkal voltunk felszerelve, nálam még egy páncélöklő is volt. Sőréssel megbeszéltük a teendőket, bíztam benne, mert belevaló, harcias, bátor gyerek volt. A harckocsi már alig 300 méterre volt tőlünk, amikor egy másik is feltűnt mögötte a domb peremén. Azt a harckocsit Tabódy főhadnagy aknavetői zavarták, de a hozzánk vezényelt ezredközvetlen páncéltörő ágyú is szüntelenül lőtte. Nem volt megállapítható, hogy kinek a lövése volt eredményes, de a második harckocsi kigyulladt. Fellélegeztem... és mintha hideg vízzel öntöttek volna le, nyugodtan vártam az első harckocsit, a számunkra talán végzetes elmúlást. Már százméterre volt tőlünk. Görcsösen szorítottam a vállamhoz az egyetlen mentő fegyverünket, céloztam és lőttem. A páncélöklő talált és nagy detonációval dobta le a harckocsi forgótornyát, majd a tank kigyulladt. Ebben a pillanatban elszabadult a pokol! Isten tudja, hány sorozatvető ontotta a századra robbanó tölteteit. Pár percen belül a sorozatvetők félelmetes ugatásától és a robbanásoktól megvadult lovakat és lovasokat látok pánikszerűen a falu felé visszavonulni. Mi is futottunk a kolhozhoz. Sandri Ferkó már lóháton, úgy várt ránk, de Sőrés tizedesnek nem volt lova, mert csatlása elvitte magával. Lóra pattantam és Sőrést magam mögé vettem a nyeregbe. Szegény Várda lovam nem tudta elképzelni, mi történt, hogy neki most két huszárt kell vágtaiban cipelnie. Megérezhette, hogy nagy bajban vagyunk, mert nagy vágtaiba kezdett. Szerencsénkre a sorozatvetők az előttünk visszavonuló zömre tüzeltek, így minket nem ért találat, már csak a támadó gyalogság tűzfegyverei jelentettek veszélyt.

Amikor a század a faluhoz ért, már egészen sötét volt. A sorozatvetők is elhallgattak, mi pedig lovainkkal együtt a nagy izgalomtól teljesen kimerülve álltunk meg a faluban.

Még aznap éjjel kivonultunk Zabinkából és 31 kilométeres lovaglás után jó érzés volt, amikor hajnalban Bresten át egy teljesen éppen maradt hídon a Bugon átlövagoltunk. Ez a folyó volt a határ Lengyelország és Szovjetunió között. Július végéig több mint 255 kilométert vonultunk vissza halogató harcokban a fergetegesen támadó orosz csapatok előtt, többször szenvedve csúfos vereséget is. Megszámlálhatatlan fegyver, sok száz ló, de a mindennél drágább, több ezer magyar ember életébe került ez az értelmetlen háború.

Bresttől északnyugatra, a Bug nyugati oldalán Terospol és Janow-Podl térségében foglaltunk védőállást, előre kiépített vonalakban. A bunkerek félkörívben

hajtott acéllemezekből készültek és 4-5 méter magas földdel voltak borítva. Ezen a szakaszon mintegy 100 méterenként voltak ilyen bunkerek. Valószínűleg régebbi építésűek lehettek, mert benőtte őket a fű, a cserje, úgyhogy szinte teljesen láthatatlanok voltak. Századparancsnokunk futóárkok és géppuskafészek építését rendelte el, így teljesen összekapcsoltuk a bunkereket egységes védővonallá.

Néhány nap múlva Tóth Joachim őrmester szakaszánál arra lett figyelmes egy huszár, hogy két szovjet katona a védőállás előtt lévő bozótos terepen szökellve közeledik a mi védőállásaink felé, egyiküknek a hátán a telefonvezeték dobja, nyakában a telefonkészülék, a másiknál tartalék telefonhuzal és géppisztoly. Mindketten egy horhosba húzódtak és adták le a jelentésüket.

Tóth őrmester megtiltotta, hogy lőjenek rájuk, arra gondolva, ha közelebb merészkednek, élve fogja el őket. Bizonyára a felderítők sem voltak tisztában azzal, hogy közvetlenül az állásaink előtt vannak. A jelentésük leadása után újra felugrottak és a vonal előtti domb mögé futottak, ahonnan újra figyelni kezdték az állásaikat. Közben a huszárok erősítették a védőállásokat. Egy magáról megfélemlített huszár felállt a lövészgödörben. Abban a pillanatban géppisztoly sorozat hallatszott a domb mögül és a huszár holtan esett össze. Elhatároztam, hogy az éj folyamán kimegyek erre a magaslatra és felszámolom az oroszok figyelőjét.

Közben Kiss Károly élelmezési szakaszvezető megérkezett az ebédrel és egy nagy csomag levelet adott át. Bementem a bunkerbe és szakaszonként elosztottam a hazulról érkezett leveleket. Sajnos igen sok levelet már nem volt, aki átvegyen, mert vagy meghalt, eltűnt, vagy fogságba esett. Így egy csomó levelet betettem az iroda ládájaiba, a többit pedig szétszórattam.

Nagy öröömre, számomra is jött levél a feleségemtől. Amikor mindenkitől magamra maradtam, lázas türelmetlenséggel bontottam fel a levelet. Nagy szeretettel írt a feleségem, s egy fényképet is küldött. Nagyon boldog voltam, megcsókoltam a fényképet, hiszen olyan kedvesen mosolygott rajta. Nagyon kért, hogy vigyázzak magamra, mert nagyon rossz híreket hallani a hadosztályról és minél előbb írjak. Egy tábori lapon azonnal válaszoltam. Mit is írhattam volna mást, mint jót és szépet, úgyis minden levelet cenzúráznak. A századtól is összegyűjtöttem a lapokat és átküldtem az osztályparancsnokságra.

Délután a parancsnok hívatott magához. Egyedül nem engedlek erre a vállalkozásra, de nem jelölök ki melléd senkit – mondta. Vigyél magaddal egy önként jelentkezőt. Géppisztolyt és távcsövet vettem magamhoz és elindultam Tóth őrmester szakaszához, a kilőtt huszár lövészárkába. Távcsővel figyeltem a terep minden titokzatos pontját. Tóth őrmester jött hozzám, akinek elmondtam, hogy mit akárook. Tóth őrmester egy keménykötésű, bátor és rettenetesen káromkodós katona volt. – Én kimegyek veled oda, a szentségit! – mondta.

Sötétedésig figyeltük a felderítőket. Előttünk a távolban szálfas erdő, majd cserjés-bokros terület. Tőlünk mintegy 500 méterre magasnovésű füves, bozótos rész, és ezt követte az a homokbucka, amely mögött az orosz felderítők tevékenykedtek.

Alkonyatkor mozgást észleltünk az erdő szélén, majd láttuk, hogy a két felderítő bokortól-bokorig rejtőzve közelítette meg a magalatot. Lehet, hogy ismét

megfigyelőként tevékenykedtek, de az is lehet, hogy egy éjjeli vállalkozásra készítették elő a magaslatot. Meg kell mondanom, hogy nagyon bátrak és magabiztosak voltak. A sötétség beálltával a figyelést megszüntettük, és elhatároztuk Tóth őrmesterrel, hogy az éj folyamán kidobjuk őket arról a magaslatról. Várdai szakaszvezető szakasza volt az előretolt védőállásban, amely az ellenséges megfigyelőtől vagy 200 méterre húzódott. A sötétség leple alatt lementünk Várdai szakaszvezető harcálláspontjára és részletesen megbeszéltük vele a vállalkozás mozzanatait.

A terv lényege az volt, hogy két irányból közelítjük meg a figyelő állást, Tóth őrmester balról, én pedig jobbról. Ha nagyobb erőbe ütköznénk, Várdai szakaszvezető egy rajjal a segítségünkre siet.

Este 10 óra volt. Ötven méter távolságra indultunk egymástól, kúszva a figyelőállás felé. Tíz méterenként megálltam és figyeltem. Semmi nesz. Tóth őrmester is észrevétlenül haladt, mert sikló módjára értette a kúszást. Újra tovább kúsztam, a géppisztolyom a nyakamban, zsebeim kézigránatokkal tele.

Újra megálltam és figyeltem, úgy éreztem, Tóth őrmester velem egy magasságban van. Még vagy 30 métert kell kúsznunk, hogy közeli dobótávolságra kerüljünk a magaslattól. Tovább indultam, ezek a legizgalmasabb percek, egy elhibázott mozdulat végzetes lehet mindkettőnk számára! Szerencsémre egy kiszáradt vízmósásba érkeztem. Újra figyeltem Tóth őrmestert, hogy milyen irányban lehet tőlem. Egy kis neszt hallottam, velem egy magasságban. Úgy éreztem, itt a legalkalmasabb pillanat. Egy kézigránát kibiztosítottam és bedobtam a figyelőhelyre. Ebben a pillanatban Tóth őrmester kézigránátjai is egymás után robbantak a magaslaton. A robbanások után felugrottam és egy hosszú géppisztoly sorozattal rohantam a magaslat felé. Tóth őrmester is ugyanezt cselekszi. Beugrunk egy hevenyészett lövészgödörbe. Óriási csalódás ért minket, mert egy teremtet lélek sem volt ott. Azonnal tüzelőállást foglaltunk az ellenség irányába, hátha törbecsalásról van szó. Ebben a pillanatban ellenséges fényszórók pásztázzák az állásainkat, pillanatnyilag a visszatérésről szó sem lehet. Mozdulatlanul fekszünk és figyelünk.

Szinte kísérteties volt ez az éjszaka. Suttogva értésére adtam Tóth őrmesternek, hogy valószínűleg az oroszok rövidesen támadni fognak, azért vonták be a figyelőiket. Elhatároztuk, hogy a legnagyobb óvatossággal visszatérünk a saját állásainkba. Amikor kúszva az előretolt álláshoz érkeztünk, Várdai már várt az embereivel. Kimerülten terültünk el a futóárok aljában. Elmondtuk a történetet, majd a századparancsnoki bunkerbe mentünk, ahol tájékoztattam a századparancsnokunkat a tapasztaltakról. Ő is ugyanarra a következtetésre jutott, hogy küszöbön áll az orosz támadás és ezt rádióan azonnal jelentette is az osztályparancsnokságra. Mi pihenni tértünk. A bunkerbe érve azonnal elaludtam.

Kora reggel kiáltozásra ébredtem: – Támadnak az oroszok! Odakinn úgy zuhog az akna, hogy darabokra tépi a körülöttünk lévő fákat, és szőnyegszerűen csapódnak be a lövedékek. Majd a sorozatvetők ontják félelmetes lövedékeiket. Két órán keresztül ki sem tudtunk mozdulni a bunkerekből. Hogy honnan van az ellenségnek ez a rengeteg tűzfegyvere és lőszere, ez számunkra csupa rejtély. A század egyetlen aknavetője és a huszárúteg hallatja olykor hangját az ellenség állásaiban, de nem sok kárt okoz az oroszoknak. A huszárok mélyen lapulnak az állásokban, a közelebb lévőket a biztosabb bunkerekbe húzódnak. Amikor egy kissé alábbhagyott az aknázás,

a századparancsnokkal kimentünk a bunkerből és távcsövön figyeltük az ellenséget. Az erdő szegélyén egyelőre semmi mozgás. Nemsokára újabb puhítás következett, most már a nehéztűzéréség is osztogatta csomagjait, a nagy detonációktól csak úgy remegett a bunker.

A rádiós az aknavető szakasszal keresi az összeköttetést. A rádió nem működik. A parancsnok engem küld, hogy vegyem fel az összeköttetést Tabódy főhadnagy úr szakaszával. Egy kis erősítőt ad a lapos üvegéből és Sandri Ferkót küldi velem, aki kézigránátokat és egy páncélöklöt vesz magához. Mielőtt elindulunk, a parancsnokom a zsebébe nyúl és egy fekete rongydarabot vesz elő, egy darabot letép belőle és a zubbonyom felső zsebébe teszi. – Ez Kaszab István szentelt palástjából való, én is a feleségemtől kaptam, megment a haláltól... Isten segítsen, fiam! És most induljatok! – mondta.

Az aknazáporban csak fától-fáig tudtunk szökellni. Ha az akna surrogását hallottuk, egy-egy nagy fa mögé lapultunk. Két kilométerre lehetett Tabódy főhadnagy úr szakasza, de a szakaszok között mintegy 800 méteres hézag volt. Ezen a területen haladtunk keresztül, amikor előtünk megzörrent a bokor. Itt a vég! – gondoltam. Ezen a területen már átszivárogtak az oroszok. Felkiáltottam: – Sztoj! Hore ruki! – és egy sorozatot lőttem a bokrok fölé. A legnagyobb meglepetésemre egy civil jött ki a bokorból feltartott kezekkel. Mint kiderült egy lengyel, aki a közeli lágerből szökött meg és itt bujkált. Fegyver nem volt nála. Magunkkal vittük az aknavető szakaszhoz.

Amikor az aknavetőket elértük, újra erősödött az aknázás. Az aknavető tüzelőállása egy három méter mély, kidúcolt bunkerben volt. Tabódy főhadnagy után érdeklődtem. Az aknavetősök mondták, hogy a jobbszárnyra ment. Sandri Ferkót és a lengyelt otthagytam a bunkerben. Az egyik aknavetős kenyeret és konzervet vett elő és megkínálta a lengyelt. Nem tudom, ez a szegény ember mikor evett utóljára, de minden harapás után hálálkodva köszönte meg az ételt. Felkapaszkodtam a létrán és futva indultam a szakasz jobbszárnya felé. Egy erdei tisztáson látom meg a főhadnagy urat, vállán cipeli törzsvezetőjét, Janó Ferenc kisújszállási hentest. Már alig van benne élet. Egy repesz a hasfalát tépte fel és nagyon vérzett. Segítettem a főhadnagy úrnak lefektetni, bekötöttük, ahogy tudtuk, de sajnos minden segítség hiábavaló. A törzsvezető arca elfehéredik, szeme üveges lesz, s egy utolsót sóhajtvá meghalt. Tabódy átölelte hű bajtársát és zokogásban tört ki, mindketten sírunk. Janó Ferenc köpenyét két dorongfára erősítettük a derékszíjakkal és a holttestet így vittük a bunkerig. Ott átadtam a századparancsnokunk parancsát, mely úgy szólt, ha netalán olyan erős támadást kapunk, hogy ellenállni nem lehet, a gyülekező a következő faluban lesz.

A lengyel menekültet az aknavetőknél hagytam, én pedig Sandri Ferkóval visszaindultam. Az aknázás még mindig nem szűnt meg. Az oroszok tudták, hogy erős fedezékben vagyunk, melyből nagyon nehéz lesz kivenni a századot. Harcászati taktikájukat megtartva, két és fél óras aknazápor közben az egységeinket a védőállásokba szegezték, így ők nagy erővel felfejlődve, akna támogatás mellett teljesen megközelíthették az állásainkat, majd a tüzet beszüntetve, azonnal megrohantak minket. A szovjet egységek többlépcsős támadását látva, rohantunk a parancsnoki bunker felé. Amikor már majdnem odaérkeztünk, egy sorozatvető szórásába

kerültünk. Ferkó egy nagy fa mögé lapult, én pedig az előttem lévő hatalmas hangyaszombék mögé feküdtem. Éreztem, hogy valami ütés ért, s láttam, hogy olyan óriási hangyák másznak rám, amilyeneket még soha életemben nem láttam. Körültapogattam magam, fájdalmat nem éreztem, s nem is véreztem. Felugrottam és futottam a parancsnoki bunker felé. Az ajtóhoz érve egy aknasorozat légnyomása ajtóstól behajított a bunkerbe és én a parancsnok előtt elterültem a földön. Ez is meghalt, mondja a századparancsnokunk. Nagy kábultan föltápáskodtam és jelentettem, hogy a parancsot átadtam, s azt is, hogy az oroszok már az állásaink előtt vannak. A századparancsnok legénye, János ekkor figyelmeztetett, hogy egy szakadás van a zubbonyom bal felső zsebében. Ebben a zsebben egy jelentő-tömb volt, belsejében száz márka és legbelül a feleségem levelezőlap nagyságú fényképe. Az aknaszilánk, mely 1 cm széles és másfél cm hosszú volt, átvágta a jelentő-tömb lapjait, a száz márkást, s feleségem arcképét megszaggatva megállt. Nem hittem a szememnek, hogy ez valóság. Megcsókoltam a feleségem arcképét és visszatettem a zubbonyom zsebébe. Ezt a jelentő-tömböt és a szilánkot ma is őrzöm.

Közben a százados úr határozott parancsai hangzottak fel a bunkerben: – Mindenki tüzelni! Kitartani! Ezt a védelmi vonalat nem adhatjuk fel!

Várdai szakaszvezető szakasza volt a legveszélyesebb helyzetben, mert a belátható terep miatt nehezen tudott leszakadni az ellenségről. Egyetlen futóárok állt a szakasz rendelkezésére, melyen át eljuthatott az erdőbe. A századparancsnok, én, Sandri Ferkó és János, a százados legénye biztosítottuk a szakasz visszavonulását az előretolt állásból. A szakasz elindult a futóárkon fölfelé, de egy orosz géppuska nagyon veszélyeztette a visszavonulást. Most nagy segítségünkre lett volna egy páncéltörő ágyú, vagy legalábbis egy nehézpuska, hogy az ellenséges géppuskát semlegesítse, de hiába, nincs. Mi csak a gyalogságot tudtuk géppisztolyainkkal késleltetni, de az oroszoknak ebből a fegyverből is legalább ötször ennyi van.

Várdai igaz, bátor hazafi volt, ő maradt a szakasz legvégén, és mint jó pásztor terelte maga előtt huszárait, s testével fedezte őket. Amikor már majdnem hozzánk ért, még egyszer visszanézett a támadó ellenségre, s ekkor találta homlokán egy ellenséges robbanó lövedék, azonnali halált okozva. Szabó József tizedessel és Bodnár János huszárral az élettelen testet fölvonszoltuk a futóárokban, majd a gát mögé vittük. Örökké felejthetetlen marad számomra, ahogy a nyitott szeme, az üveges tekintete oly értetlenül néz rám, miért éppen én?, miért éppen most?. Azonossági jegyét, iratait, karóráját magamhoz vettem, majd a közeli láger jobb kapufájánál a lágeren kívül egy lövészgödörbe temettük el. Kézrel kapartuk rá a földet és egy faágat leszúrva, rátettük a sisakját.

„Isten véled Várdai János szakaszvezető, te jó bajtárs! Nyugodj békében, ki hősi halált haltál a hazáért!”

Fogadalmat tettem magamban, hogy feleségének megírom a gyászos hírt és eljuttatom a tárgyakat Várdai lakhelyére, Pécsre.

Nehéz körülmények között tudtunk az ellenségről leszakadni, mert már teljesen az állásaink előtt voltak. Szerencsések voltunk, hogy a láger barakképületei fedezéket nyújtottak számunkra, majd az erdőn át jutottunk be a lengyel faluba, ahol a gyülekező volt. Egy tíz fős utóvéd egységgel még egy fél óráig várakoztunk, hátha

Tabódy főhadnagy szakasza beér minket. Őket azonban elvágta egy orosz egység, majd csak egy német harckocsi alakulat szabadította ki a szakaszt.

Századparancsnokunk a századot a falu túlsó részén gyülekeztette. Odamentünk mi is. Jelentettem a két szakaszvezető hősi halálát és Tabódy szakaszának leszakadását. Mindkét hír nagyon elkeserítette a százados urat.

Nem maradtunk ott éjszakára, hanem tovább indultunk az erdő lombjaitól rejtve Biala-Podlaska irányába. Egész éjjel meneteltünk. Itt kaptuk azt a parancsot, hogy a lovashadosztály foglaljon védőállást Biala-Podlaska és Mordy között. Századunk az esti órákban érkezett a kijelölt védőállásba, Mordy keleti részébe. A falu peremén rendezkedtünk be védelemre. Az éjszaka folyamán végig a védelmi állásokat építettük, hogy valamennyire is meg tudjuk majd állítani az újabb orosz támadást. A századnak már csak a töredéke volt itt. Tabódy főhadnagy úr szakaszáról semmi hírünk sem volt, Várdai szakaszvezető szakasza is nagy veszteségeket szenvedett. Tóth őrmester szakasza volt a legütőképesebb, a századtörzs, a vonat, valamint a vezetéklóvaknál tartózkodó huszárok is csak kisebb veszteségeket szenvedtek. Várdai szakaszvezető hősi halála után Földi János szakaszvezető vette át a szakaszt.

1944. augusztus 2-a volt. Éjjel 10 órakor egy szovjet bombázó jelent meg fölöttünk és bombázta a falut. A védőállásokba rejtőztünk, majd arra lettünk figyelmesek, hogy két harckocsi közeledik az állásaink felé és a közeli házak rejtésében megáll. Német tankok voltak, a parancsnok név szerint engem keresett, valószínűleg a parancsnokunk küldte a mi megsegítésünkre. A harckocsik lassan közelebb húzódtak az állásainkhoz és a falu kertjeinek gyümölcsöseiben rejtőztek. A huszárok még zöld ágakat is szedtek, hogy jobban álcázzák a tankokat.

Újra orosz felderítő, majd bombázó kötelék jelent meg az égen és ismét alaposan megszórták a falut. A német parancsnokkal a harckocsik mögé húzódtunk. A gépek ledobták terhüket, majd elhúztak kelet felé. Ugyanakkor a falu szélső házában lövések dördültek. Odafutottunk, s láttuk hogy két partizánt fogtak el a német harckocsizó katonák az épület padlásán.

A harckocsiktól én is visszatértem a saját védőállásainkba. Lassan hajnalodott. Péderi István tizedes jelentette, hogy az éj folyamán két ruszin származású huszár átszökött az oroszokhoz, akik az éj folyamán alig 300 méterre megközelítették az állásainkat. Hírvivőt küldök a századparancsnokunkhoz ezzel a jelentéssel. Közben megindultak velünk szemben a szovjet harckocsik. Egyre közeledtek a falu felé és rendre lötték a fenyőfából épített lakóházakat, melléképületeket. Az éjjeli bombázás és a harckocsi lövedékektől egyre több ház fogott már tüzet. A falu lakossága az éj folyamán elmenekült, vagy a németek lakoltatták ki őket. A két német tank gyorsan behúzódik a faluba és megállásra kényszerítette az oroszokat. Ugyanakkor megindult az erdőben rejtőző szovjet gyalogság támadása is. Rajtaütésszerű támadást és aknaesőt kaptunk hirtelen. Egy ideig a lövészgödreinkbe húzódtunk és tűzharcban állítottuk meg a támadó ellenséget. Újra aknatámadás hullik az állásainkra, hihetetlen taktikával támadtak az oroszok. A tankok már a falu közepéig nyomták vissza a német páncélosokat, akik a túlerő nyomására lassan visszavonultak. Ezt természetesen nagyon jól látták a huszárok is, és az állásaikat elhagyva, a bekerítés veszélyét megelőzve, a község peremén visszavonultak. Az orosz páncéltörő ágyúk

és aknavetők szünet nélkül lőttek minket. Magam is az egyik udvarba futottam. A kert bejáratánál egy futóárkot kellett átugranom, amikor egy akna csapódott be mögöttem. Éppen abban a pillanatban ugrottam, amikor az akna robbant, s egy 10 centiméteres szilánk darabokra szaggatta a lábam között a köpeny alját. A légnyomás egyenesen a futóárkokba vágott le. Egy darabig meg sem tudtam mozdulni, majd magamhoz térve a futóárkokban igyekeztem távolabb jutni a veszélyeztetett zónától. Az erdőség számunkra is nagy rejtőzési lehetőséget nyújtott, de a szovjet csapatok üldöző részei sokszor fél órán belül a nyomunkban voltak, hisz ők jobban ismerték ezt a terepszakaszt, az erdei ösvényeket, a lápos, mocsaras terület titkos útjait, átjáróit. Ék alakú áttöréseikkel sokszor fenyegették bekerítéssel csapatainkat, melyek elől kénytelenek voltunk az állandó halogató harccal visszavonulni.

Az ellenségről való leválásunknak csak az kedvezett, hogy hatalmas éghőború keletkezett és ömleni kezdett az eső. A vezetékllovakat elérve, a zuhogó eső ellenére, fokozott menetben vonultunk vissza Siedlice városába. A település külső peremén egy téglaegető nyújtott fedezéket az osztálynak. Itt éjszakáztunk, magunkat és lovainkat szárítgatva. Közben a századparancsnokunk a létszámot ellenőrzi és újra szervezi a századot, a szakaszokat.

Nyugodt lelkiismerettel állíthatom, hogy Mordynál és Biala-Podlaskánál a huszárhadosztálynak óriási veszteségei voltak.

Ennél a pihenőnél értesültünk a varsói lengyel felkelésről. Másnap reggel indultunk és aznap mintegy 70 kilométeres erőltetett menet volt számunkra a kiadott parancs. Késő éjszaka értünk Varsó térségébe, de nem mentünk be a lengyel fővárosba. Itt újabb híreket kaptunk a felkelésről, de a saját szemünkkel is mindenről meggyőződhattunk. Varsó lángokban állott, az ég felé törő hatalmas lángoszlopok, a szűnni nem akaró füstfelhők jelezték a város pusztulását. A német parancsnokság sorozatos légítámadásokkal és állandó ágyúzással romba döntötte Varsó városnegyedeit. A lakosságot váratlanul érte a felkelés, így pánikszerűen menekültek a Visztula nyugati partján lévő városokba, falvakba. A Varsóban tartózkodó német egységek óriási erőkkel rohanták le a felkelők egységeit, a romokban heverő városban szörnyű helyzet alakult ki. A légerekből kiszabadult lakosság zöme a német megtorló intézkedések elől a város külterületén tartózkodó egységekhez menekült.

1944. augusztus 6-án a századparancsnokunk közölte velünk, hogy a mai naptól a német IV. SS. páncélos hadtest állományába kerülünk és Varsó külvárosától, Rembertowtól keletre, Márki község térségében foglalunk védőállást.

Rembertow külső peremén eddig egy nagy parkban volt az állásunk. Reggelként hatalmas tömeg gyülekezett a konyha köré. Lengyel menekültek voltak, asszonyok, lányok, férfiak és gyermekek várták sóvárgó szemmel a jó illatú fekete-kávé. Éhesek és törődöttek voltak, sápadt arcuk elárulta, hogy hosszú időn át talán fogságban is szenvedtek. Leültek a konyhakocsi köré a pázsitra és határtalan türellemmel várakoztak, pedig az éhség gyötörte mindannyiukat. Jól emlékszem vissza: fél kenyeret, rumos feketét, sajtot és egy tábla csokoládét kaptunk. Kiss, az élelmezési szakaszvezető és a szakácsok osztották az adagokat. Amelyik huszár megkapta a maga adagját, mintha parancs lett volna rá, csajkájával a kézben egyenesen az éhségtől szenvedő lengyelekhez ment, és szétosztotta a reggelijét. A tömegben magam is egy éppen szoptatós édesanyával osztottam meg az adagomat, aki még két

kisgyermekével ült a pázsiton. Felnézett rám, és a könnyei hullottak. Zsebkésemmel felszeleteltem a kenyeret és a piciket is biztattam, hogy egyenek. Szép kék szemükkel hol az anyjukra, hol rám tekintettek, míg végülis az anyjuk szavára a csokoládét megették. Szánalmas és szívszorító látvány volt e kiszolgáltatott tömeg sorsa.

Időközben megérkezett a századparancsnokunk is, aki szintén nagy szánalommal nyilatkozott a varsóiak szomorú sorsáról. A szakácsokkal újra feketekávéfőzetett és parancsot adott, hogy a vételező élelmezési szakaszvezető egy fogattal azonnal induljon vételezni. – Ez a tömeg nem pusztulhat éhen! – mondotta.

A százados úr térképet kért Rembertow körzetéről és az osztályparancsnok-ságra távozott. A térkép keresése közben egy jó darab téliszalámit találtam, melyet nehezebb időkre tartalékoltam. Felét levágtam, s egy sebesült lengyel katonának adtam, akinek az egyik lába amputálva volt, s mankóval közlekedett. Örömeben homlokon csókolta. Ezek a lengyelek nem is hagyták el a táborunkat, sőt méginkább közénk telepedtek, félve a németek megtorló intézkedéseitől.

Másnap nagy öröm volt a századnál, mert Tabódy főhadnagy úr is megérkezett a szakaszával. A bresti védővonalból német páncélosok segítségével menekültek ki, majd ezek halogató harcaiban segédkeztek. A beérkezett szakasszal újra erősebb lett a század.

Még az éjszakát itt töltöttük, de az éjszakai légitámadások egyre nyugtalanbabbá tették a pihenést. A lovak a hatalmas robbanásoktól megijedtek, szétlépték a kopniszárakat és remegtek a félelemtől. A kimerültségünk hatása most mutatkozott.

Hajnalba századparancsnokunk menetkészültséget rendelt el, majd Rembertow északkeleti erdőségeibe meneteltünk és ott rendezkedtünk be védelemre. Érkezésünkkor a németek a vonal előtt hatalmas erdősávokat irtottak ki a kilátás biztosítására. Egy egész napig építettük itt az állásainkat, mert a homokos talajban a futóárkok fala rendre bedőlt, végül gallyfákkal erősítették meg a huszárok az oldalfalakat, szinte sövényt fonva. Itt is német alakulatokat váltottunk le, akik nagyon kedvesek voltak velünk, dobozostól osztogatták az embereinknek a cigarettát. Meg is jegyezte az egyik huszár, hogy ez a nagylelkű ajándékozás a mi pusztulásunkat jelenti. Előttünk az oroszok támadnak, mögöttünk a lengyelek láznak. Jó két tűz közé szorultunk mi újra!

Az éjszaka folyamán újra repülőgépek bombázták Varsót, talán jobb is, hogy kirendeltek minket Rembertowból. Közben viharos szél is támadt, s az amúgy is homokos talajt esőként zúdította az állásokra. Az éles homokszemcséktől úgy védekeztünk, hogy a sátorlapot borítottuk a fejünkre, s csak egy kis lyukon néztünk ki. Reggelre azonban nagyon sok huszárnak begyulladt a szeme, alig láttunk. Századparancsnokom éjszaka ellenőrzésre küldött. A szélviharban nehéz volt előrejutnom, a sötétség miatt nem láttam, az erdő zúgása pedig gátolta a hallásom. Már egész közel voltam a vonalhoz, amikor felszólított egy hang: – Állj! Ki vagy? Megismerem Sandri Ferkó hangját. Bemondom a nevemet és a jelszót. Nem hisz nekem, ezért újra megkérdi: – De igazán a szakaszvezető úr tetszik lenni? – Én vagyok Ferkó! – feleltem. – Akkor hozzám! – kiáltotta. Felé futottam és közvetlen mellette beugrottam az árokba. Vakmerően szegezte rám a fegyverét. Megdicsértem az éber

magatartásáért, s buzdítottam, hogy tovább is így örködjék, majd Marton örvezetővel tovább indultam a futóárokban. Az erős szél néhol már majdnem szintig telehordta homokkal a védővonalat. Az emberek egész éjszaka lapátoltak, de nem bírnak a futóhomokkal és nagyon fájlalják a szemüket. A karabélyok és géppisztolyok závarzata a homokszemcsék miatt nem működik. Marton János örvezető figyelmeztetésére zsebkendővel kötöm körül a géppisztolyom závarzatát. Volt olyan huszár is a vonalban, hogy már csak egy lövészgödört ásott maga körül a nagy homokban, hogy oda bújhasson virradatkor. Igyekeztem visszatérni a parancsnokhoz, hogy azonnal jelenthessem az észrevételeimet. A százados úr azonnal parancsot adott Hortobágyi őrmesternek, a szolgálatvezetőnek, hogy készítsen elő lapátokat és fegyvertisztító anyagot. Kora hajnalban már kinn volt minden védőállásban a lapát és a fegyvertisztító felszerelés.

Nappal a mozgás szinte teljesen lehetetlen volt, mert a szovjet mesterlövészek azonnal kilőtték a könnyelműen mutatkozó huszárokat. Így halt hősi halált Sandri Ferkó is, egy hűséges és bátor embere a századnak. Erdélyi születésű cigány fiú volt. Ma is nagy tisztelettel adózom ennek a 23 éves fiatal huszárnak, aki oly sok nehéz napot élt meg velünk, s nem érhetette meg a háború végét. Holttestét Rembertowba vitték, de nem tudom, hogy ott hol temették el.

A fáradt és kimerült huszárok a forró nyári nap melegétől a szomjukat csak akkor olthatták, amikor a konyhakocsi megérkezett, mert ez szállította Rembertowból az ivóvizet, lévén ez a terület teljesen vízszegény.

1944. augusztus 10-én Tabódy főhadnagy úr szakaszánál osztották az ebédet. Egy szovjet RATA elhúzott a terület felett és, bizonyára észelve a mozgásunkat, visszafordulva megbombázta a területet. Azonnal szétfutottunk és a hatalmas fák törzseihez lapulva kerestünk menedéket. Egy szilánk eltalálta Marton örvezetőt, súlyos sebesülést okozva. Azonnal elsősegélyben részesítettük és a konyhakocsival Rembertowba küldtük.

Augusztus 24-én századparancsnokunk tájékoztatta a szakaszparancsnokokat arról, hogy a románok kiléptek a háborúból és hadat üzentek Németországnak. Ez aztán vész hírként terjedt el az egész ezredben. Mindenki repülni szeretett volna haza.

Másnap az osztályparancsnokságra mentem, hogy minél részletesebb híreket szerezzek. Az osztályírnok suttogva mondta, hogy Vattay Antal altábornagy urat hazarendelték Budapestre, ő lesz a kormányzó úr főhadsege. A hadosztály parancsnokságát Lengyel Béla altábornagy vette át tőle.

1944. szeptember 15-éig védtük még a Rembertow előtti védelmi vonalat, de ezen az idő alatt már csak kisebb csetepaték voltak az orosz egységekkel. Úgy tűnt, hogy a románok kilépésével odaterelődött a hadműveletek súlya és sürgőssége. Itt egyelőre csak farkasszemet néztünk egymással. Érezhető volt, hogy most már nem sokat várat magára Varsó ostroma sem az oroszok részéről. Szeptember 14-én aztán be is következett, amit vártunk. A szokásos nehézüzérségi és aknavetők zápora egy órán át zúdult ránk a hajnali órákban. A kora reggeli köd leple alatt aztán megindult az oroszok támadása. Minden fegyver szünet nélkül tüzelt mind a két oldalon, osztogatva a halálos sebeket. A támadók jobbszárnya az erős tűzvédelem hatására

megtorpant és fedezéket keresett, a balszárny azonban eljutott az állásainkig és két-három katona beugrott a futóárkunkba. A huszárok elkeseredésükben birokra keltek velük, lefegyverezték őket, így kerültek fogságba. Az egész támadás megtorpant, az oroszok igyekeztek a cserjésbe visszavonulni.

Sötétedéskor érkezett meg a leváltó német páncélos egység és mi az éj folyamán bevonultunk Márkiba. A szomszédos helységekből gyülekezett a hadosztály, és egy napos előkészület után, szeptember 17-18-án Henrykow körzetében egy rögtönzött hadihídon keltünk át a Visztulán. Az átkelés előtt a szovjet repülők felderítést végeztek felettünk, de a német vadászgépek elűzték őket és biztosították a zavartalan átkelést.

A nagy kiterjedésű kampinosi erdőségen haladtunk keresztül. Itt is nagyerejű lengyel partizán egységek rejtőztek. Egy kisebb faluba érkezve a század pihenőt tartott és általános tisztogatást, tisztálkodást végeztünk, amikor az erdő felett nagy magasságban hat repülőgép jelent meg és súlyos terheket dobált le. Először azt hittük, hogy megint bombáznak, de a legnagyobb meglepetésünkre a kidobott rakományokból ejtőernyők nyíltak ki és úgy ereszkedtek le az erdőbe. Így szállították a partizánoknak az utánpótlást. Váratlanul azonban megjelent négy német vadászgép és megkezdődött a légi harc. Egy szállítógépet találat ért és felrobbanva kigyulladt. A gép jobb szárnya levált a törzstől és mind a két rész, mint egy ventilátor, pörögve zuhant lefelé. A többi szállítógép gyorsan kioldotta a terhét és nagy sebességgel menekült. A lengyel partizánok számára küldött élelem és fegyver jórésze azonban a németek zónájába hullott és az ő zsákmányuk lett.

Ugyanezen a napon végzetes tragédiával fejeződött be a lengyelországi hadműveletünk. A század egy tágas udvarban tisztogatta a fegyvereket, közöttük Földi szakaszvezető is. Egy puskadörrenés hallatszott a közeli erdőből és Földi szakaszvezető holtan terült el a huszárok között. Azonnal a lövés irányába indultunk, de a hatalmas erdőség elnyelte az orvlövész partizánt.

Még aznap délután megástuk Földi szakaszvezető sírját, s ugyanabban az udvarban temettük el. Ő volt az utolsó hősi halottunk Varsó körzetében.

Az elkövetkező napokban a hadosztály Piastow-Pruszków-Borwinów és Milnowek körzetében gyülekezett és négy-öt nap várakozás után folyamatosan megkezdte a berakodást.

Századunk 1944. szeptember 28-án rakodott be Grodzsik vasútállomásán. Az egyes egységek más-más helységben rakodtak, a huszárüteg például Tomaszówban.

Örömnapot jelentett számunkra, amikor a szerelvényünk megindult hazafelé. A huszárok minden fáradságot, veszélyt feledve, nótába kezdtek. Különben is, a hadosztályunk az alig két és fél hónapos hadműveleti időszak alatt alaposan megtépázódott, s szinte harcképtelenné vált. Nemcsak a legénységnek, hanem a parancsnokoknak, a törzstiszteknek is az volt a legfőbb vágyuk, hogy az ilyen állapotba került egységek minél előbb hazakerüljenek pihenésre, feltöltésre...

KELCK

Sötét éjszakában szó nélkül menetel,
Egy lovas hadosztály több ezer emberrel.
Némán búslakodik ember és a lova,
Mert egy órán belül lesz borzalmas csata.

Nádasdy-huszárok a javából valók,
Messze orosz földön nagy harcba indulók.
Pusztán arra gondol mindegyik harcosa,
Haza jut-e egyszer, vagy többé már soha?

Hangzik a parancsszó, mindenki állásba!
A lovakat kopnizd a csatlós lovára,
Egy órán belül átvesszük a frontot,
Leváltjuk a németeket, kik fáradtak, roncsok.

Timkovics városnak keleti határán,
Farkasszemet nézett az ellenség frányán.
Az éj leple alatt az állást átvettük,
A vak sötétségbe szemünk meresztettük.

Éjfélig néma csend uralja a tájat,
Egy-két lövés dörren, tán özre vadásznak.
Minden huszár figyel, karabélyá töltve,
Rohamra készen áll, a vélt ellenségre.

Pitymallik az égbolt és már azon nyomban,
Aknazápor hullik, állásinkban robban.
Egy órán át lövik védő állásinkat,
Sok sebesült huszár fájdalmasan jajgat.

A hajnali szürkület ködfelhőt bocsájta,
Nagy szovjet haderő támad az állásra,
Egy nagyobb egysége hátunk mögé kerül,
Elszárja utunkat Timkovicsi felől.

Egyetlen utunk van vissza már Kleck felé!
Szerencsénk, az erdő nagy, rejtőzhetünk belé.
Az erős tűzerő, s az ellenség nyomása,
Bezárta hadtestünk egy nagy kalitkába.

A negyedik szakasz teljesen odavész,
A századparancsnoknak idegrohama lesz.
Önhibáján kívül egy szakaszt elvesztett,
sűrű könnye hullik, melyről ő nem tehet.

Felderítők mennek, Kleck-Moróc-Nesvil irányába,
Mindenki jelenti, körbe vagyunk zárva!
Mindenki lehangolt, lelkét nyomja bánat,
Sosem látjuk többé, szép magyar hazánkat!

Ne csüggedj el magyar, csak szerencse dolga,
Hogy kijussunk a zárból a varsói útra.
Kora hajnalban az egész hadosztály,
Óriás erőkkkel támad Kleck városnál.

Harckocsik, ütegek, aknavetők száza,
Ontja lövedékeit Klecknek városára.
Tíz német bombázó és Messerschmidt vadászok,
Égő fáklyává bombázzák a várost.

Megindul a huszár, életre halálra,
Nincs megállás addig míg a gyűrűt át nem vágja.
Négy órás súlyos kegyetlen harc után,
Kívül volt a gyűrűn az egész hadosztály.

Egy köves útszakasz mely Varsó felé vezet,
Ezen vonul vissza az egész hadsereg.
Ez még veszélyesebb mint a klecki csata,
Mert a jobb és bal oldalán Pinszknék nagy mocsara.

Jönnek is a Raták légi aknáikkal,
Meghintik az utat égi mannáikkal...
Emberek és lovak jajgatnak, nyerítnek,
A gazdátlan lovak a mocsárba süllyednek.

Az utat elzárja a rengeteg hullá,
Gépkocsi, harckocsi cafatokra zúzza.
Vágtát az elején, mert nyomunkba a ruszki!
Erdőből az utat a partizán lövi.

Szörnyű nagy a pánik, menekül mindenki,
A jó Isten tudja, hogy majd hol kötünk ki.
Vágta és ügetés, így megy ez egész nap,
A légitámadás nem hagyja nyugtunkat.

Éhség és szomjúság gyötör késő alkonyatig,
Míg végre a hadosztály Berozba érkezik.
Töröttek, fáradtak, kimerültek vagyunk,
Jasolda-pataknál egy erdőben itatunk.

Kora hajnaltól késő éjszakáig,
Száz mérföldet tettünk meg idáig.
Így emlékezem meg e fájdalmas napkról,
A pinski mocsarak szörnyű csatáiról.

Kleck, 1944. július 4.

**KARACS ZSIGMOND őrmester, MOSOLYGÓ
ISTVÁN őrvezető, PETRÓ ALBERT tizedes,
SOÓS KÁROLY őrvezető, SZABÓ KÁROLY
honvéd, SZIKSZAI GYÖRGY honvéd (4.
huszárezred, 5. lovasszárad) közösen elmondott
visszaemlékezése 1993. október 24-én a Jósa
András Múzeumban**

P.A.: 1944. május 3-án a 4. huszárezred mozgósított. 3-án reggelre arra ébredtünk fel, hogy egy csomó civil ember áll a kaszárnya előtt, erdélyiek főleg, ahogy láttam ott, azok maradtak meg az emlékezetemben, gyapjú ruhában. Aztán gyorsan ment a felszerelés, rajonként kellett menni a raktárba felszedni a cuccot, és még aznap estére elindultunk Újfehértó felé. Ott volt a szálláscsinálás, és ott voltunk hat hétig. Június 15-én bejöttünk a laktanyába, itt megaludtunk, és 16-án pedig kivonultunk a vasúti pályaudvarra, ahol bevagoníroztunk.

Szentgyörgyvölgyi Gábor százados úr volt a századparancsnok, én az első szakaszban szolgáltam, Somogyi Zoltán tartalékos hadnagy volt a szakaszparancsnokom.

M. I.: Én a harmadik szakaszban szolgáltam. Szakaszparancsnokunk volt Halmos Pál törzsőrmester. Ő volt egyben a szolgálatvezető is.

K. Zs.: Dégenfeld Ottó zászlós úr a második szakasz parancsnoka volt.

P. A.: Tehát bevagoníroztunk 16-án, kb. 22-én vagy 23-án vagoníroztunk ki Oroszországban.

M. I.: Luniecieben vagoníroztunk ki, Fehéroroszországban. 15-én hajnalban rakodtunk be Nyíregyházán, ott tartotta Szentgyörgyvölgyi Gábornak a drága szép, csinos, szőke felesége azt az aranyos két kis eleven fiút, ha emlékeztek vissza, a két karján fogta azt a fehérbe öltöztetett két kis embert, s mindhárman lobogtatták a zsebkendőt. Szentgyörgyvölgyi Gábor pedig az előttem levő vagonban volt, és jött abból a szép nagy szeméből a könny.

S. K.: Melyik nótát daloltuk el?

M. I.: Rászállott a bús gerlice a kaszárnya falára,
Mindig csak azt turbékolja, leszerelsz nemsokára,
Még a nap is szebben süt a leszerelő öreg huszárra,
Isten véled Hadik András lovassági kaszárnya.

P. A.: A gözösnek hat kereke fekete, fekete,
Azon visznek engemet messzire, messzire,
Ne sírjatok nyíregyházi lányok,
Visszajövök még hozzátok
Valaha, valaha, vagy soha.

S. K.: Mi meg: Sirnak-rínak a mezei pacsirták.

P. A.: Mint az előbb említettem, 16-án bevagoníroztunk, huszadika után kivagoníroztunk. Volt egy noteszem, időrendi sorrendben volt feljegyezve benne minden. És ez eltűnt szőrén-szálán a fogolytáborban. Az ember hagyatkozik a feljegyzéseire, még éjszaka is volt rá eset, mert az utolsó csatlásban voltam, hogy odalovagoltam a jelzőtáblához, és elolvastam, majd nagyjából egy külön papírra feljegyeztem, és utána átvezettem a noteszembe, hogy hol járunk. Mert éjszaka, ugye mit lát az ember pontosan? Éjjel lovagolgattunk. Addig menetelgettünk, míg a felzárkózás meg nem történt. Majd július 3-án estére egész közel jutottunk a fronthoz. Kleck alatt egy tanyában megvacsoráztunk, és estére már hallottuk, hogy harc folyik. Tudomásom szerint a harmadik huszárezred volt harcban az oroszokkal. Ott voltunk egész este a falu közvetlen közelében, amikor még nem került sor beavatkozásra, mert már égett az egész falu. A német harckocsik hozták ki a sebesülteket, nagyon jól emlékszem rá, és ez alatt az idő alatt, feltételezem, két harckocsi beszívargott abba a tanyába, amelyikben előtte való délből ebédeltünk. Reggel, úgy kilenc óra tájt megkezdődött a visszavonulás, lépcsőzetesen, úgy ahogy a nagy könyvben elő van írva. Átléptük a vasútvonalat, az oroszok kijöttek az erdőszélig, majd látni való volt az is, hogy bekerítő mozdulatot tettek, és már környes-körül füst mindenütt, mi pedig benn a gyűrűben. Arra is emlékszem, hogy a vasúti töltésnél még be is ugrottam egy fedezékbe, egy golyószórós fedezékbe, széjjel nézek már, hogy hogy is néz ki ez a németek által gyártott fedezék, hátha még hasznát veszem. A mocsár szélén felültünk a lóra, és szabályosan, mint aki jól végezte a dolgát, még fokozott készség sem volt, mert ha fokozott készség volt, akkor elől lovagoltam a golyószóróval, ha nem, akkor hátul. Tehát az utolsó csatlásban. És most az utolsó csatlásban lovagoltam, amikor két orosz harckocsi a tanyából kilépett, és rögtön géppuskázott. Az én lovam balra vágta a fejét és összerogyott. Alig érkeztem kikapni a lábamat a kengyelből.

M. I.: Hogy hívták a lovat?

P. A.: Borcsa. Borcsa volt szegény.

S. K.: Akkor értünk egy nagy rozstáblába.

P. A.: És akkor ott szemben velünk volt egy hatalmas horhos, ez a kecskelábú fűz volt benne, még a páncéltörők ott voltak, és úgy tudom, úgy hallottam, hogy a páncéltörők fel is kapcsolak és már menni készültek, amikor Szentgyörgyvölgyi százados úr a horhoshoz érkezett. Erre a többiek rövid vágtaival egykettőre a horhosban termettek. Szentgyörgyvölgyi százados úr azonnal újra tüzelőállást parancsolt, és mondta, hogy lőjék ki a harckocsit. Ki is lőtték. Én még akkor hasaltam, amikor az egyik harckocsi megállott. Hát, mondom, mi a fenét akar ez, de semmi nem volt. Megállt az egyik harckocsi, aztán a másik rükvercbe, és mint a félőrült, vissza a tanyára, aztán jött Rohoska Pali, hogy adjam át a golyószórót, és menjek az ütközetvonalra, és üljek fel. Rohoska Pál szarvasi fiú volt, nekem társam. Amikor odamentem a vonathoz, azt mondja nekem Balogh András szakaszvezető, hogy ne én menjek, hanem Németh Károly huszár leszáll a lóról, menjen ő, én pedig felülök az Alacskára, Németh lovára. Rendben. Hát ez történt. És közben egynéhány lövést kapott a tanya, lángba borult az egész környék, a deszkaépületek, stb., és a tanya égett. Hát mi aztán rövidvágtaival, hol így, hol úgy, mindenütt a mocsárszélben,

majd egyszer aztán csak belekeveredtünk a mocsárba. Vitatkoztunk, hogy merre menjünk. És akkor úgy döntött a többség, hogy itt a mocsárban megyünk tovább. Én meg azt mondtam, hogy ti menjeteK, de én nem megyek, visszafordulok, mert belefűlünk a mocsárba.

Sz. Gy.: Szentgyörgyvölgyi Gábor százados úr mellett volt a rádiós, akit az első ütközetben kilőttek a százados úr mellől. Akkor a százados úr visszarendelt bennünket, és azt mondta, emberek, minek jöttünk mi ide. Mi keresnivalónk van nekünk itt? Miért harcolunk mi itt?

P. A.: Amikor a horhost elhagytuk, tudomásom szerint Nagy Kálmán szakaszvezető könnyebb sebet kapott, szintén géppuskától. Ő volt az első ember, aki megsebesült harc közben. Az első lóáldozat pedig mikor felzárkóztunk, a trombitásé, Lendvai Jánosé volt, repülőgéptől kapta. Tehát ez volt az első lóbaeset. Tehát amikor leszálltunk a lóról, ott mentünk a mocsár szélében, egyre mélyebben, egyre mélyebben süppedtünk a mocsárban, még gyalog is. Azt mondtam, hát ez nem jól van, megyünk be a mocsárba, én visszafordulok. Találtam két slitter fát, arra tettünk szénát. Vissza is fordultunk, nem tudom, kinek a lova, mégis mellécúszott, ugyan kijött, de orrán-száján dőlt a vér. Balogh szakaszvezető szügyön lőtte. Ott mindjárt, a mocsár szélében.

Sz. Gy.: Nemcsak az ötödik század volt ott Klecknél. A rengeteg magyar katonára, mind curikkolt visszafelé. Egymást nyomtuk bele a mocsárba. Nem győztük menekülni visszafelé, annyi sokan voltunk. Aki leesett az útról, a deszkaútról, az ott is maradt a mocsárban.

P. A.: A deszkaúton csak egyszer jártunk.

Sz. Gy.: Elég volt az.

P. A.: És hova vezetett az a deszkaút?

M. I.: Pinszkbe vezetett. Pinszk nagy város volt. Abba bejöttünk, ott kellett volna éjjeleznünk. De azt mondta a százados úr, itt nem éjjelezünk, mert ez teli van némettel, és a németeket pedig bombázták. Hanem kimentünk, a harmadik század azt hiszem, jócskán túl elment tőlünk, mi is jócskán kimentünk. Akkor azt mondta a százados úr, hogy senki cigarettát sem gyűjthet, mert egy csepp világra is reagálnak az oroszok. Egyszer aztán elkezdtek, kiöntötték a kosárból a Sztálin-gyertyákat, olyan világos lett, hogy a tűt is meg lehetett látni a nagy fűben. Emlékeztek vissza, nagy diófás helyen voltunk megszállva, az ötödik század. Minket nem sértettek, távol voltak tőlünk. A harmadik század, nem tudom, mit csinált, mit nem abban volt Boros Miska is, az is egy újfehértói földim volt. Ő ott halt meg, mert megbombázták úgy őket, és szétlőtték azt a tanyát, ahol voltak.

P. A.: Tehát kijutottunk egy kövesútra. Hogy melyik községben, azt nem tudom, de azt igen, hogy jobb oldalon volt az állomás, és égett benne a felszerelés, a vagonoknak már az oldala hullott lefelé, és ott volt bennük a bálás széna. És arra már szintén nem emlékszem, hogy hívták azt a helységet, ahol kint az erdőszélen megálltunk, és ott megszámlálták, hogy mennyi a veszteség, milyen a felszerelés, mennyi maradt oda. Aztán Pristyák József, a századkovács a patkolást pótolta. Hidegvasalást csinált. Általában az a hír kezdett elterjedni, itt olyan nagy a veszteség, hogy ez az ezred már nem ütőképes, itt már csak hidőrség vagy útőrség, vagy ilyesmi jöhet számításba. Hát aztán mikor sorakozó volt, a százados úr azt mondja, hogy

a német parancsnokságnak az a szándéka, hogy továbbra is harcoló alakulatként alkalmazzon bennünket. Innen Krisztimére mentünk, ahol berendezkedtünk, úgy félkör alakban. Estére vacsora nem volt, közben azt mondja Balogh szakaszvezető nekem, hogy az erdő szélében mozgás van. – Ide figyeljen csak! – Mondom, merre? – Azt mondja, itt, a kis dűlőn, amelyiken bementünk az erdőbe. – Hát mondom, én nem látom. – Adjam csak azt a golyószórót, majd ő. Odaadom. Tűzre állítom a gyűrűt rajta. Nem tudta elsütni. – Azt mondja, milyen tűzbiztonságot tanultam, hogy ilyen fegyverrel vagyok itt. – Hát mondom, az kifogástalan, nincs annak semmi baja. – Hát akkor itt van, azt mondja, tüzeljen vele. – A többieknek az orra előtt fogok tüzelni, szakaszvezető úr, nekem 45 fokban kellene tüzelni. Hogy tudok én oldalóni? – Csinálja, tüzeljen! Hát odatüzelttem, odaprököltem én az erdő szélére. Egyszer csak szalad a százados úr, ki lőtt? Mondom én, ha valami bajt csináltam, mi lesz itt? Hát azt mondja, ki parancsolta? Ugyanis németek voltak ott, német járőr. Oroszokat akartak foglyul ejteni. Az a szerencse, hogy nem találtam el őket. Hason kúszva jöttek be a mi állásainkba. Másnap kora reggel megindultunk, kaptuk a parancsot, be az erdőbe. Csatárláncban mentünk. A fák kidöntögetve. Sose felejttem el, míg élek, mikor azokat a vastag fákat nyergeltük, egyikről a másikra, a csúszós fákon, nyakamban a golyószóróval, nem úgy, mint tanügetésben újonc kóromban, az embernek a keresztcsontja széjjel akar szakadni. És akkor egyszer megáll az előttünk levő járőr, jelezték, hogy a tisztáson orosz csapat van. Hát akkor vissza a dűlőútra, a géppuskásokhoz. És akkor a századnak a vége tüzet kapott jobbról. Géppuskatüzet. Ott beugráltak balra. A géppuskások pedig nekivágtak a dűlőút mentén, ott eldobták a két géppuskát. Még akkor nem kezdődött meg az igazi tánc, majd délben, mikor jött az ebéd. Nekem hozták legutoljára, mert a legutolsó volt a körben az én állásom. Én már nem tudtam megenni, mert azt mondták, fussak gyorsan, szekér vár bennünket a községben. Felvettem a vedret, meg a golyószórót, futólépésben jöttem, már az utolsó szekér volt a piac főterén. Nem fértem rá fel, a felhécen álltam, le is tettem a vedérben az ennivalót, majd megeszi valaki. Elindultunk, ekkor jött vissza Dégenfeld zászlós úr egy üres szekéren, a kocsis csapkodta nagyon a lovat, vágtaiban jöttek be. Megtutuk, hogy a nehézpuskásokat telitalálat érte az udvaron. Begyúlt a lőszer is, úgyhogy pattogtak a lövedékek, álltunk, és nem tudtuk, hogy mit tegyünk, mert az oroszok tűz alatt tartották a községet.

Sz. Gy.: Hogy szavad ne felejtsd, a nehézpuskásoknál volt Kötél Bálint tizedes, Gönczi Sándor tizedes. Ők kimagasló eredményeket értek el mind a ketten. Gönczi Sándor még él, most 81 éves.

P. A.: Tehát értük ment oda a zászlós úr, és hasra fektette őket a kocsiban. Még a két géppuskát is, amit eldobtak, Dégenfeld zászlós úr feldobta a kocsira, és azokat is kihozták az oroszok orra elől a faluból. Augusztus első napjaiban két heti pihenőre jöttünk. Ezt a községet Biele-Gromasin nevű községnek hívták. Itt voltunk. Ez alatt az idő alatt jött a németektől egy tigrisharckocsi. A harckocsi elhárítást tanultuk, meg páncéltörő fegyverek széjjelszedését, összerakását, és a páncélrémmel való célzást gyakoroltuk. Augusztus huszadikán már nem volt lovunk. Lelovasították az egész ezredet, vagyis gyalog harcoltunk. Bevagoníroztunk, majd Legionovoban kirakodtunk. Onnantól kezdve pedig gépkocsin mentünk Volominba. Volominban augusztus 21-ére virradóra leváltottunk egy német alakulatot. Ott voltunk 7 napot, nyolcadik napon minket is leváltottak. Augusztus 27-én, vasárnap.

M. I.: Hát én kb. 36 kilométerre voltam Varsótól abban az időben, amikor Varsót körülzárták a németek. Már a vezetéklovakat mi elvittük hátra, mert akkor már teljes egészében le voltunk lovasítva. Az ezred lovai hátul voltak. Ott voltunk mi is. Láttuk a repülőket, egymás után szórták a bombát a városra. Felhőt alkotott a füst, Varsó úgy égett. Az a mély dübörgés állandóan hallatszott ott is, ahol mi voltunk. És voltak Varsóból menekültek, nem tudom, milyen Váceknek hívták azt a bácsit, akinnél voltunk, és annak a keresztlánya Varsóból oda kimenekült. Nemcsak magában, többen is. Szép, csinos szőke lány volt. És ő mondta, hogy milyenek voltak a magyar huszárok, azok nemhogy bántották volna őket, hanem még éltelt is adtak. És eresztették őket a várostól, de a németek meg lötték azokat, akik menekültek. Mert ott megtámadták a partizánok a németeket. Ezért vették körül Varsót.

Sz. Gy.: Az első vonalban a magyar katonák nem harcoltak Varsónál. Ott csak a németek voltak a tűzvonalban, mi hátul voltunk biztosítékként.

P. A.: Varsónál sebesült meg Halmos törzsőrmester, Balogh szakaszvezető, ott sebesült meg T. Szilágyi Jóska, ő kórházba került, és a kórházban halt meg, onnan jött az értesítés. Szeptember 13-án, Horthy külön parancsára kivontak bennünket a Varsó környéki harcokból, és Welco-Veglovában gyülekeztünk. Ott tudtuk meg, hogy augusztus 23-án a románok kapituláltak.

S. K.: Nagy támadást kaptunk a Visztulánál is, a Bugnál is, ahol 9 napig voltunk bekerítve. És éhezünk is, mert ott enni is alig kaptunk. Nehezen hozták be oda az ételt.

M. I.: Szeptember 16-án értünk haza, Magyarországra. Akkor jöttünk haza, és az ötödik századnak volt egy szerelvénye. A negyedik században meg a hatodik században összesen nem voltak annyian, mint mi. Úgyhogy mi többen voltunk, mint az a két század. Miért? Mert olyan parancsnokunk volt, mint Szentgyörgyvölgyi százados úr. Én a sarkában voltam nagy általában, mint hírvivő. Egyszer jött Mikle Imre, újfelhértői ember volt ő is, az ezredparancsnoknál mint szakaszvezető volt hírvivő. A BMW-vel járt, motorral. Hozta a hírt, hogy ebben és ebben az irányban támadni kell a szovjet páncélosok ellen. Erre azt mondja a százados úr, fiam, menj vissza, ülj le egy bokorba, szívj el egy cigarettát, pihend ki magad, jelentsd az ezredes úrnak, sehol az ötödik századot nem találsz. Ekkor nem szólt semmit a százados úr, csak azt mondta, hogy elkészülni, lóra, irány utánam. Ő tudta, merre kell menni. Ez kétszer, háromszor is megismétlődött. Akkor összehívta az összezt, a századot. Azt mondta, fiam, ilyen és ilyen parancsot kaptam. Szép nagy szemre volt, de az még jobban kidülledt. Kikért és miért vérezzünk el? Nincs kiért és miért. A muszkákért vagy a germánokért? Bizony isten, így mondta ezt.

S. K.: Erővel, idegesen.

M. I.: Tartsa meg mindenki magának, amit hallott! Elkészülni, lóra, irány utánam! Ez így történt.

A hazajövetel után, Nagykőrösön pakoltunk ki. Hát nem éppen úgy. Július 4-én be voltunk kerítve. Délután 2 órakor szabadultunk ki a körből, akkor nyitottak egy utat a németek. Kérem szépen, mi, az ötödik század teljes egészében lovagoltunk kifelé, egyetlen egy szekerünk maradt csak oda. Egy kis éren kellett átmenni, egy lapos mentén, és a kocsi meg volt terhelve és elsüllyedt. Az egyik istrángja

elszakadt, a többi meg elvagdalta a kocsis, és a két lóval eljött. A szekerünk maradt oda. Teljes egészében együtt lovagoltunk a százados úrral. Egyszer kaptunk egy partizántámadást. És akkor is azt mondta a százados úr, senki engem el ne hagyjon, távol ne menjen, utánam jöjjen mindenki!

P. A.: Amikor bevagyonírozunk, a létszámot már tudta minden század, a legnépesebb az ötödik század volt 53 fővel. A negyedik a század kilencedmagával maradt, azt hozzánk csapták, és így amikor hazajöttünk Nagykőrösre, az Arad felől jövő pótszázaddal egészítették ki őket. De még azzal sem volt meg a hadilétszám.

Sz. Gy.: A legkevesebb vesztesége az ötödik századnak volt, mert olyan parancsnokaink voltak, mint Szentgyörgyvölgyi Gábor, Halmos Pál, Karacs Zsigmond, Somogyi Zoltán, Dégenfeld Ottó, Marjay Valér.

P. A.: Október 9-én volt az első harcérintkezés, Tiszaugnál átléptük a Tiszát, és aztán összecsaptunk. Bent folyt a harc egészen Alpárig.

S. K.: Akkor kaptuk az első ütközetet Magyarországon.

Sz. Gy.: Már mikor mi Magyarországon mentünk, a magyar határra, Alpár, Szentes, Csongrád, akkor már a kassai 54-es határvadászok is azon a vonalon voltak.

P. A.: Október 13-án, 14-én tömegtámadást intézett az orosz a Pipis-halomnál. És ott sebesült meg Márkus Mihály szakaszvezető, mert biztosítást nem csináltak, mert már nem volt kivel, lőttek egy völgykatlanba, ahová begyültek az oroszok, lakaszálták őket, és nem is egyszer. És akkor egy orosz katona pedig felkúszott a dombra, és oldalról bevágott egy kézigránátot, Gálik Mihálynak kiment a szeme, Márkus megsebesült, szóval teljesen kikészültek. És akkor Nagy Dániel százados úr, aki Szentgyörgyvölgyi százados úrtól átvette a századot, engem elküldött, hogy keressék meg a tűzereinket. Az ötös gépvontatású tűzérosztályt. Ez volt 14-én estére. Azt mondja, nagy a beszivárgás, papírt nem viszel. Gyere, nézd meg a téképen, itt vagyunk. Ide kérjük a tüzet, mert reggel 8 órakor támadunk. Én el is indultam, már jó sötét volt, amikor egy kapualjban találtam egy katonát, és azt mondtam: földi, ki vagy? Azt mondja, hogy az ötös gépvontatású tűzerekhez tartozik. Mondom, titeket kereslek. Nekem van ott egy földim, a mai napig él, de már nagyon beteg, egy szakaszvezető, és kérdem, hol van a parancsnokod? Akkor jön is velem. Elmondom a parancsnoknak, miről van szó. Megmutatom a térképen, hogy reggel hová kérünk tűzéri tüzet, mert 8 órakor megindul itt a támadás. Hát ez következett be. Arra is emlékszem, hogy a támadás sikerült. Elfogtuk még az oroszok mozdonyállását is, meg a konyhájukat is, amiből egynémely még a kecskeméti tanyára is eljutott. Sok volt a zsákmány.

Amikor vége volt az ütközetnek, ott állunk a dűlőút mentén, és egyszer jön az ezredhírvívő egy szóló motorkerékpárral, hogy vége a háborúnak. Mi a csuda, mit beszél ez az ember, hát még most hagytuk abban. Nem tudtunk átmenni az úton, mert Kecskemét felől jöttek a 2-es huszárok. Hát ez lett volna az a bizonyos kiugrási idő, hogy gyülekezzenek a huszárok Pest alatt, ekkor Kecskemétnél leállítottak minket.

M. I.: A fegyverszünet bejelentésekor az egyik kocsma előtt, az egyik oldalba lerakták a magyarok a fegyvert, másikba az oroszok, és bent ittak. Az oroszokkal megvolt a nagy barátság, egyszer csak jön egy ruszki harckocsi, visszük az egyik sorpuskát, ők a másikat, vége a barátságnak.

Sz. Gy.: Utána mi is megindultunk Pestre. Pesttől 18 km-re lehetett Bugyi község. Ott hajnal felé, már világosodott, hátulról adják előre, hogy felzárkóztak a páncélosok. Hát persze adtuk előre, hogy felzárkóztak a páncélosok. Mikor kivilágosodott, láttuk, hogy csillagos, szovjet páncélosok. Na akkor aztán szerte-széjjel! Akkor ment széjjel az ezred. Mert abban az időben úgy hangzott, hogy egy hadosztályt a Kárpátoktól irányítottak le Budapestre. Hogy Budapestet megvédik a háborútól, hogy ne tegyék tönkre. Budapesten voltak a németek, nekünk és a Kárpátoktól irányított hadosztálynak kellett volna őket megsemmisíteni. De ugyanezt a németek észrevették, és Hajmáskérre irányították a hadosztályt, minket meg Bugyi alatt széjjelverték az oroszok. Én Bugyi után Eecsibe kerültem.

Onnan elvezényeltek minket Vértes-Csákvár-Mór körzetébe. Akiket pedig széjjelverték, tehát akik nem tudtak átjönni a Dunátúl, azok meg bekerültek Pestre.

Sz. Gy.: Szóval az volt a hiba, másképp zajlott volna ez le, ha Horthy Miklós mellett a magyar tiszteknek legalább 80 százaléka stabilan megáll. De az a baj, hogy Horthyt is elárulták. De miért? Mert voltak olyan tisztek a Honvédelmi Minisztériumban, akik tudtak az eseményről, hogy Horthy Miklós fegyverszünetet akar kötni az oroszokkal. És ezt a németek nem engedték. Ezért sikerült az, hogy Horthyt elvitték, és Szálasit pedig önkényesen kinevezték.

M. I.: Én szolgálatban voltam, amikor fogságba estünk. Akkor hajnal 5 órakor. Én meg Popa János. Csizmadia Jánosnak hívták a bírót, akinél be voltunk szállásolva. Az ezred lehagyott kettőnket eligazítónak. És akkor mi az oroszok közt maradtunk. Egy fahídon ment át az ezred a Dunán, és akkor megadták nekünk a papírt, hogy milyen vonalon menjünk utánuk. Igen ám, de egy teherautó, illetve egy lőszeres gépkocsi alatt egy fahíd leszakadt, utána felgyújtották, égett, lángolt. Azon nem tudtunk keresztülhaladni. Közben balról láttuk, hogy gépkocsioszlop húzódik befelé. Akkor ment az ezred át Tökölre. És akkor azt mondtam a Popának: Jancsi, az ezrednek már csak a lófogatai vannak hátul. A seregvonatot kellett volna eligazítani nekünk. Úgy aztán mi megindultunk a vonalon kifelé, de nem tudtunk átmenni, mert egy mély patak volt ott, merdek parttal. Úgyhogy bizony az egyik ló nekiment, a másik nem akart menni. És így csúsztuk le. Rádóltunk, a nyaka mellé tettük a fejünket, és lecsúszott a ló. Na akkor úsztam vízben, meg lovat is akkor úsztattam. A feje volt kint, meg nekünk is, meg a vállunk. Mindenesetre kivergődtünk aztán. Igen ám, de jobbról is jöttek a kövesúton, ott meg már az orosz fogatok jöttek. Na mondom, nézd csak, úgy aztán mi az előre vonuló orosz katonák, illetve fogatosok között vágtunk ki.

Ott voltunk mindaddig a pótezzreddel, míg be nem értünk Szigetcsépre. Látjuk, ki van írva: 4. huszárezred parancsnokság. Hát akkor lehet, hogy rosszat cselekedtem. Meg Popa is. Mert mi nem szoltunk az öreg ezredesnek egy szót sem, bevágódtunk a kapun. Hárshegyi Frigyes zászlós úr volt a segédtiszt. Hát ti megvagytok, mert mi már elkönyveltünk benneteket, hogy oroszok kezében vagytok. Mondtam, hogy mint jártunk, itt vagyunk. Kérdezzük, hol van az ötödik század. Mondják aztán, hogy Szigetcsép nevű községben. Na, mi odamentünk. Így volt nekünk lovunk.

S. K.: Nekünk volt is lovunk.

M. I.: Két hete voltunk már ott, amikor egy hajnalban 5 órakor kimegyek az útra, még akkor sötét volt ám. Hallom, csój, csój. Visszamegyek, s kérdem: te Jani,

mit jelent az, hogy csój? Azt mondja, hol hallottad, mert ő tót fiú volt, Gyulára való. Mondom, itt. Egy 10–12 fős csoport beszélgetett. Hát lehet, hogy azok észleltek, vagy tudja az isten, nem tudom pontosan. Lehányta Jancsi mindjárt magáról az egyenruhát, átöltözött, mert ott már volt civil ruhánk is, de nem bírtuk még a lovat sem kivezetni, egyszer csak két rövid sorozat, három rövid sorozat, az udvaron, géppisztolyból. János lefeküdt a szénatartó tövébe, mert elég magas volt az elől. Én meg a marháknak a túlsó végébe feküdtem, a jászolba. Hát az egyik marha már moszatolt, a másik még nem, mindenesetre ott voltunk. Bejön egy orosz, és kivezette a lovamat, a Vitézt. Az egy érzékeny ló volt. Mikor az a haszontalan ember a kezét rátette, olyan dübörgéssel volt. Azok nem úgy lovagolnak, mint mi, azok ütik a lovat. Az kiment a világból is, amikor ráütött a hátára. És egy idősebb ember maradt ott, szerencsére. Egy szarkafészekpiszkálójával elkezdte ott a szénát, a lucernát piszkálni. János meg alatta volt. Felhúzódtott. Akkor az orosz kiment az ólba, belenézett, egész felment a jászolhoz, és mondta: szoldát, igyi szjudá! De nem szóltunk egy szót sem. Egyszer megint visszament a szénatartóhoz, hozzáfogott szurkálni, valahogy nagyon közel szúrhatott Jánoshoz, nem tudom. De egyszercsak János felkiáltott: Pista, gyere ide, mert rögtön agyonlőnek!

... Nem bántott bennünket, megfogta a két puskát a dikón, mert az ott volt az istállóban. Kivitte, kiürítette, földhöz vágta, összetördelte. A kézigránátot magához vette, mert volt ott bőven kézigránát is, és kísért bennünket. János nagyon csúnyán tudott nézni. Mint a megvadult bika. Ezért aztán nagyon megverték. Ahova bekísértek bennünket, volt ott egy őrmester. És az nagyon ütötte, még rúgta is. Engem nem bántottak.

P. A.: Dömsödnél átjöttünk Csepel-szigetre. És Csepel-szigeten húzódtunk fel-felé és kötöttünk ki Szigetcsépen. Szigetcsépen voltunk két és fél hétig. Átellenben van Majosháza, ott románok voltak, és oroszok.

Itt hurkok vannak a kis Duna-ágban, tehát vannak kis szigetekcskék, és egy ilyen kis szigetekcskét kapott az ötödik század. De mert állandó volt a mozgás, szinte minden este bejöttek az oroszok, aztán még az őrszemet is ellopták, a műszakiak szereltek be elektromos áramot. De ez nem sokat jelentett, az átkelések csak folytak, csak folytak. Éjszaka az oroszok mindig kopácsoltak, míg meg nem csinálták a hatalmas tutajt, nappal csend volt. Innen felderítők mentek át mitőlünk oda a tengerit begyűjteni, mert ott volt a tengeriföld. És evakuálták a lakosságot, csak néhány öregember volt odahaza, Majosházán. A támadás egy éjszaka megindult, úgyhogy olyan jónak bizonyult a tutaj, hogy egy-kettőre még a tűzértség is átjött rajta. Mi toronyiránt keresztül-kasul Tököl irányába mentünk a határon keresztül. Emlékszem, Mészáros Zoltán őrnagy úr állt ott az úton pisztollyal a kezében, megállította a társaságot, a szekereket hasonlóképp, csak a kocsis ülhetett a bakon, más senki. Ott volt Sinkó Zoltán is, a fegyvermester, azt mondja nekem, én teveled leszek. De hogy hol maradt el tőlem, mai napig se tudom. Mert közben háromszor cserélt gazdát a falu.

K. Zs.: Szigetcsépen volt a huszártemetés is.

P. A.: Én nem emlékszem.

M. I.: Nem tudom.

Sz. K.: Nem tudom.

K. Zs.: Egy Szőke Gyula nevű huszár szívlövést kapott ott, ahonnan ellopták a rajt, illetve egy őrsöt.

M. I.: A szigetről?

K. Zs.: Arról a pici szigetről, vadászkunyhó volt rajta.

Sz. Gy.: Éppen akkor éjszaka voltunk szolgálatban a Duna parton, hát hallottuk, hogy csörömpölés van. Gondoltuk, hogy kelnek át az oroszok. Mi golyószóróval voltunk ott, és lőttünk oda, ahonnan jött a zaj.

K. Zs.: Szóval volt ott egy huszártemetés. Egy szakasz huszár is kísérte a koporsót, és a faluból nagyon sokan. Majosháza felől az oroszok úgy nézhetek bennünket, mint ahogy mi most nézzük egymást. Ez Szigetcsépen volt.

P. A.: Az ezred utolsó maradványa Budapesten, az V. kerület Veres Pálné utcában esett fogságba. Nagy Dániel százados úr a Baross utcában esett fogságba. A Baross utca 40-ben. Én is a Baross utca 40-ben.

S. K.: Az egész frontvonalon széjjel szóródott a század, meg az ezred is. Össze-vissza volt akkor már minden. Nem volt már, hogy ki kihez tartozott.

Sz. K.: Nekünk még a tartalékos hadnagy volt a parancsnokunk, összehívott bennünket, és megmondta, na fiúk, én megmondom a valót. Azt mondta, fiúk, körül vagyunk zárva Pesten, most már mindenki arra megy haza, amerre akar. Ott vannak a szekerek, kinek ruhája hiányzik, alsóneműk, azt vegyék fel, aztán menjenek. De nem mertünk, mert annyi volt a nyilas, és állandóan igazoltattak minket. Papírunk meg nem volt. Nem mert az ember semerre se menni. Úgyhogy én 1945. január 5-én estem fogságba.

P. A.: Január 13-án, este Turcsán István tizedes a hóna alatt egy kenyeret vitt a százados úrnak, és akkor megbeszéltük, hogy az irodát elrejttem. Az irományt. Az pedig a Baross utca 42-ben volt. Megbeszéltük a 42-ben Kabafi Feri bácsival, akinek a második emeleten volt a lakása, az öreg műbútorasztalos volt, és huszár az első világháborúban, mutatta is, hogy milyen egy kozákvágás van a fején, hogy oda tesszük a század ládáját az iratokkal. És majd mondtam a százados úrnak, hogy hol van. Tehát 13-án. Még egyszer visszamentünk Kabafi Feri bácsihoz, aztán elköszöntünk tőle, jöttünk lefele, a nyilasok megállítottak, igazoltattak bennünket, közben a kesztyűm ott maradt a lakásban. Már a 40. ház kapujában jártunk, na mondom, én a kesztyűért visszamegyek, álljatok már meg itt a kapuban. Kiabáltam fel, nem jött senki, de végül aztán mégiscsak egy kisfiú lehozta nekem a kesztyűt. Tehát az iroda anyaga ilyenformán maradt meg, amikor a háború elmúlt, a százados úr megkereste Kabafi Feri bácsit, és magához vette ezeket az iratokat. Én találkoztam Nagy Dániel százados úrral a hatvanas években, és kérdeztem, hogy az iratanyag megvan? Azt mondja, minden megvan. De a lajstromot, a nagy lajstromot átadta a HM-nek. Tehát amikor bezárult a gyűrű, Molnár Lajos szakaszvezető, a század-írnok, meg egynéhány katona, a százados úr parancsára kimentek Seregélyesre, ott volt a vonat-részleg, hogy élelmet hozzanak be. Szó se volt arról, hogy olyan küszöbön áll a gyűrűbe zárás, de ez december 24-én megtörtént. Ők kinn rekedtek. Hát én átvettem a lajstromot, én lettem a századírnok, úgyhogy azt én vezettem, meg a zsoldnévjegyeket kiállítottam, időközönként kimentem a vonalba is, és ott a katonapajtasoknak odaadtam a zsoldot. Így zárult aztán az ötödik századnak a szerepe, 1945. január elején, amikor fogságba estünk.

HEGEDÜS FERENC tizedes, lövegvezető (4. huszárezred, huszárüteg) visszaemlékezése

1944 tavaszán mozgósították a magyar királyi gróf Hadik András 4. honvéd huszárezredet és benne a huszárüteget is. Hamar megvolt a hadi létszám: ember: 166 fő, ló: 180 darab. Az üteg felállása: parancsnoki szakasz, tüzlépcső és a vonat. A parancsnoki szakaszban felderítő, bemérő, távbeszélő és rádiós járőrök, járőrönként 12 fő. A tüzlépcsőben elsőtiszti járőr és két szakasz, illetve négy félszakasz. Az üteg tüzereje 4 db 7,5 cm-es lovassági ágyú, 2 géppuska, 2 golyószóró és a beosztástól függően egyéni fegyver: karabély, pisztoly, géppisztoly. Később kaptunk 4 db 5/8-as ágyút. Az üteg minden járművét ló vontatta, s a legénység is lovon ült.

Egy esős áprilisi napon a huszárüteget bevonaglóztatták Nyíregyházán, s a szerelvényt Nagyvárad felé irányították. Köröstarjában rakodtunk ki, majd egy hónapos kiképzéssel, gyakorlatozással az üteget fölkészítették a közvetlen bevetésre a fronton. Erre az egy hónapra azért volt szükség, mert az ütegünk mint huszárüteget megszünt és a három huszárezred huszárütegéből megalakult a 2. lovas-tüzérosztály Nagyvárad állomáshellyel, s ez idő alatt történt az összekovácsolás. (A mi ütegünk az osztály 3. ütege volt.) Osztályparancsnokunk Darnay Arzén őrnagy volt.

Nagyváradon kaptunk egy kis ízelítőt is a háborúból. Akkor érte ugyanis az első légitámadás a várost. Ez a támadás, melyet több száz repülőgép hajtott végre, közvetlen közelünkben történt.

Egy újabb esős napon bevonaglóztunk, majd Rábay Pál százados úr, ütegparancsnok megerősítette az eskünk szövegét: A hazáért mindhalálig! A szerelvényünk elindult. Pesten keresztül, Szlovákián át Lengyelországban a Pripjatyig vitt az utunk. Nótaszóval robogott velünk a vonat, az akkor még nem ismert, félelmetes, ingoványos Pripjaty-mocsarak felé.

A több napos menet alatt már igen üntük a vagonéleket. Az egyik alkalommal én is átszálltam egy másik vagonba, amelyik a miénk előtt vagy hárommal volt. Ott kártyáztunk, majd amikor vissza akartam menni, úgy gondoltam, hogy a vagonról lelépek és az enyémmre fölugrok. Ez azonban nem sikerült. A vonat ugyan elég lassan ment, de ahhoz, hogy én felugorjak, túl gyors volt. Ott maradtam a sinek között a mocsárban. A szerelvényen lévő örök nem tudták elképzelni, hogy velem mi történt, csak néztek. Visszamentem vagy két kilométert egy állomásra. Ott jelentkeztem az állomás-parancsnokságon, és elmondtam, hogy jártam. A nálam lévő azonossági jegy, a halálcédula igazolt. A parancsnok azt mondta, várjak, ha jön egy vonat, arra föltesznek és mehetek tovább. Vártam a sinek között. Már délutánra járt az idő, amikor fűtyült egy vonat. Láttam, ahogy kibújt az erdőből és közeledett az állomás felé, de azt is láttam, hogy a jelző nem mutatott álljt. Hiába integettem, hiába kapkodtam a vagonokhoz, nem sikerült. Márpedig és elhatároztam, hogy minden áron fölszállok. Egy lehetőség volt még: a szerelvény közepén volt a tisztikocsi. Tudtam, ha erre nem tudok felugrani, ott maradok. Isten segíts! – villant át

az agyamon, majd elkaptam a peron korlátját. Kisebb horzsolásokkal megúsztam, de fenn voltam. A kocsiban jelentkeztem a szerelvény parancsnokánál egy huszár századosnál, aki nagyon meglepődött, hogy hogyan kerültem a robogó vonatra. Elmondtam a dolgot, ő pedig igazolt is, mert ismerte az üteget és Rábay százados úr jó barátja volt. Én tudtam, hogy a szerelvények egy-egy nagyobb állomáson utólerik egymást, s majd ott átszállok a mi vagonunkba. Ez a tudat táplált és hajtott. Sajnos nem így történt, mert a partizánok előttünk felrobbantották a vasúti pályát, még szerencse, hogy a szerelvényünk időben megállt. A partizánok tűz alatt tartották a szerelvényt, s mire a pályát is kijavították, másnap lett. Mire Lublinba értünk, a saját szerelvényünket, üresen találtam, az üteg már kirakodott és elvonult. Jelenttem a huszár századosnak, hogy az ütegem elment, ő adatott nekem négy kézigránátot, mert fegyverem sem volt és leadott az állomás-parancsnoknak. Ott közölték velem, hogy éjszaka jön egy civil szerelvény, azzal mehetek tovább, de az nem áll meg abban a faluban, ahol az üteg van, hanem egy állomással odébb. Vissza kell majd gyalogolnom vagy öt kilométert, de ez nagyon veszélyes, mert sok a partizán. Mindenképpen el akartam jutni az üteghöz, úgyhogy ezt is vállaltam. Szerencsémre az éjjel ez a vonat nem jött. Másnap reggel a németektől kaptam reggelit, majd látom, hogy az állomásra bekanyarodik egy motorkerékpár, rajta egy honvéd és egy őrmester. Jelentkeztem náluk, elmondtam, ki vagyok és mi történt. Ők már ezt tudták, ugyanis ez a két katona volt a tűzérosztály vételezője. Délben befutott a vonat, melyre mind a hárman felszálltunk, mert ez veszélytelenebb volt. A vonatvezetőt az őrmester megkérte, hogy álljon meg abban a faluban, ahol az ütegem volt. Így találtam vissza, s végtelen nagy volt az örömöm, hogy újra a csapatomnál lehettem.

Be kell vallanom, hogy a 12 hónapi frontszolgálat legkeservesebb 9 napja volt ez számomra. Mint később kiderült, az a szerelvény, amire fölugrottam, a 3. huszárezred Munkácsról indult 6. századának szerelvénye volt.

A Pripjatyban a lovashadosztály minden alakulata állandó mozgásban volt. A feladatunk ennek a mocsaras területnek a megtisztítása volt a partizánoktól, ami igen veszélyes vállalkozás, mert a mozgást nemcsak az ingoványos terep nehezítette, hanem a több ezer partizán is. Ez a mocsaras terület nekik kedvezett, hisz ők ott minden négyzetcentimétert ismertek. Céljuk a közlekedési utak, hidak, vasutak felrobbantása és elaknásítása, a csapatok meglepetésszerű támadása. Ez a tervük teljes mértékben sikerült, az alakulatokban, a járművekben, a vonatban óriási károkat okoztak. Mindenkinek, a mi ütegünknek is bőven kijutott ezekből a támadásokból.

A partizánvadászat egy hónapig tartott, miközben azon vettük észre magunkat, hogy már Fehéroroszországban vagyunk, de ott is mocsárban. Később tudtuk meg, hogy a mi előnyomulásunk az oroszok részéről tudatos volt. Amikor úgy gondolták, hogy eléggé előre mentünk, ők két oldalról óriási támadással bezárták a kört, amiben a lovashadosztály benn maradt a németekkel együtt. Tehát a hatalmas Pripjaty mocsár körül volt zárva. Ebből a gyűrűből a hadosztály 50 %-os veszteséggel tört ki. Ez volt a bizonyos klecki csata.

Ebbe a veszteségbe a mi tűzérosztályunk is beleesett, annyira, hogy az 1. és a 2. üteget föl kellett tölteni. A mi ütegpáncsnokunk kiléptette a négy lövegvezetőt,

ismertette ezt a helyzetet és kért egy önként jelentkező lövegvezetőt a félszakasszal együtt, mellyel a szabadkai 2. üteget kellett kiegészíteni. Én jelentkeztem, így kerültünk egy hónapra a 2. üteghez, ahol a parancsnok Ivády Béla százados úr volt. Később bebizonyosodott, hogy merész vállalkozás volt ez, mert nap mint nap támadásban voltunk, hol megosztott, hol közvetlen irányzással lőttük az ellenséget. Az egyik alkalommal sík területen voltunk tüzelőállásban. Előttünk 800–1000 méterre orosz Sztálin-orgonák álltak. Hamar fölfedeztek bennünket és óriási tűz alá vettek. Mi is visszalőttünk, majd az ütegparancsnok kiadta a parancsot a tüzelőállás elhagyására. Én külön parancsot kaptam, hogy addig tüzeljek, amíg mind a három löveg el nem hagyja a tüzelőállást. Így is történt. Lőtt az orosz, mi is tüzeltünk, az ágyút saját magam irányoztam. Sikerült egy Sztálin-orgonát kilőnünk. Nagy volt az öröm a kezelők között. Ezután mi is felkapcsoltunk és elhagytuk az állást. Az oroszok azonban tovább lőttek minket. Egyszer csak a löveg hatosfogata összeborult. Ugyanis egy közeli becsapódástól egy szilánk a középső lovat eltalálta. Az nem múlt ki ugyan, de a hat ló egymás hegyén-hátán. Továbbmenni nem lehetett, óriási a pánik, mindenki menekül, az én kezelőim közül is három elfutott. Mint az ágyú parancsnokának, nekem kellett intézkednem. A vergődő lovat agyonlőttük, négyes fogatot csináltunk, úgy vontattuk tovább a löveget, nem hagytuk az ellenség kezére. Ez a művelet majd egy órába tellett, majd fölzárkóztunk az üteghez. Az ütegparancsnok értékelte ezt a tettet és engem Bronz Vitézségi Éremre és a II. osztályú német Vaskeresztre terjesztett föl.

Hamarosan megérkezett a feltöltés Magyarországról és én is visszakerültem a félszakasszal az üteghez. Azt hiszem, ekkor kaptunk másfajta lövegeket, az 5/8 mintájú egyűkat. Örültünk ezeknek, mert űrméretük egy fél centiméterrel nagyobb volt. Ugyanakkor, persze, több munka is volt vele, a kezelését is meg kellett tanulni.

Az egyik tüzelőállásunk, már ezekkel a lövegekkel, egy Osov nevű községnél volt. Itt egy jó hétig csendben voltunk. Történt akkor, hogy a huszárokat az ellenség a faluból kiszorította, mire ők parancsot kaptak a visszafoglalásra. A mi figyelőink megállapították, hogy a falu tele van ellenséges katonával és rengeteg gépjárművel. Parancsot kaptunk, hogy a falut vegyük tűz alá. Nagy nap lesz, gondoltuk, és a mozdony-állásból is hoztunk embereket a lőszer kezeléséhez. Megjött a tűzparancs, 3-4 belövés után sortűz, majd a további parancsig gyorstűz! Ez volt az egyetlen tüzelőállás, ahol ilyen parancsot kaptunk. A falu megsemmisült, az ellenség feladta Osovot. A huszárok ismét bevonultak oda. Ez a támadás mintegy fél napig tartott. Nem tudom, hányat lőttünk, de azt igen, hogy egy kazal lőszer volt a tüzelőállásban és az mind elfogyott.

Néhány nap múlva elhagytuk Osovot és új tüzelőállásba mentünk Pusztelniknél. Ez az egyik legrosszabb emlékü tüzelőállás volt. Itt halt hős halált az egyik legkedvesebb bajtársunk Úrjócik János, Újfehértóra való tizedes, lövegvezető. Ez egyébként csendes tüzelőállás volt egy homokos, erdős terepen. Ebédidő volt, s a lövegek körül, félvállra feküdve fogyasztottuk az ebédet. Mi Jancsival egymás mellett feküdtünk, jó barátságban voltunk, ugyanis újonc koromban ő volt a lövegvezetőnk. Egy távolabbi aknabecsapódás szilánkjai találták el a fejét és a nyakát. Egy percig sem szenvedett. Másnap koporsóban, tábori pappal, katonai pompával temettük el. Három hatalmas fenyőfa közé ástuk meg a sírt, majd 12 ágyúlövés kíséretében helyeztük örök nyugalomra. Fejfájára ez volt írva:

Úrjócsik János tizedes a Hazáért adta az életét!

Amikor ezt a tüzelőállást elhagytuk, az üteg lóháton díszmenetben vonult el a sír előtt. A trombitás a marsot fújta, mi pedig valamennyien könnyes szemmel búcsúztunk el bajtársunktól. Sokáig köztünk volt, nem tudjuk feledni.

Az előző állást elhagyva, pár száz méterrel odébb foglaltunk új tüzelőállást, melyet jól álcáztunk. A hatalmas erdőben a közelünkben egy magyar légvédelmi üteg is volt, mely a felderítő orosz repülőkre tüzet nyitott, de eredménytelenül. Ezek a gépek azonban a mi állásainkat is felderítették. Nem sok idő múlva egy ellenséges kötelék jelent meg, mely tűz alá vette állásainkat. Foszforos bombákat dobtak le, s így nem sok idő kellett ahhoz, hogy az egész erdő tüzet fogjon. Óriási lett a pánik, a lángok már a lövegeket közelítették. Minden félszakasz a saját lövege körül ásta a földet, hogy a löveg és a körülötte lévő lőszer ne legyen a lángok martaléka. Ez sikerült is, de a tűz terjedt tovább.

Az állástól hátrább kb. 100 méterre volt a páncélromboló eszköz, egy jó köbméternyi gödörben elhelyezve. Mintegy 150 kiló súlyú robbanóanyag, tányéraknak, kézigránátok, páncélöklök. A gödör egy hatalmas fenyőfa tövében volt ásva. Arra lettem figyelmes, hogy a tűz már a gödör körül van. Mindnyájan arrafelé rohantunk, oltani a tüzet. Pár méterre voltunk csak, amikor eszembe jutott a vész. Elkiáltottam magam: Vigyázz, mert robban! Pár lépést tudott mindenki csak hátraugrani, aztán a földre vetettük magunkat. Abban a pillanatban óriási detonáció, a nagy fa szinte eltűnt, s a gödörben csak egy páncélöklől nyelét találtuk meg később. Én ekkor egy kisebb légnyomást kaptam. Szent Borbála megint velünk volt, komolyabban senki sem sérült meg.

Ezt a tüzelőállást akkor azonnal feladtuk. Hátrább vonultunk, majd az osztály pihenőbe került. Ilyen esetben egy-egy félszakaszt az osztálytól mintegy fél kilométerre kihelyeznek abban az irányban, ahonnan az ellenség várható, abból a célból, hogy biztosítsa a pihenő csapat nyugalmát. Mi ezt hónalj-lövegnek neveztük. Ez 16 fő, 22 ló, egy ágyú, a kezelőknél az egyéni fegyverzet, megerősítve kézigránátokkal, páncélöklökkel. Teljhatalmú parancsnok itt a lövegvezető, aki egy hírvivőn keresztül tartja az összeköttetést a csapattal.

Az egyik nap kora délután az osztály pihenőre tért. Parancsnokom, Paravicini István főhadnagy úr hívat, majd kiadta a parancsot, hogy a félszakasz készüljön, mert most mi leszünk a hónalj-löveg. Megkaptuk a vacsorát és elindultunk. A megadott pont az osztálytól egy jó kilométerre volt. Elfoglaltuk a tüzelőállást, a terepet szemrevételeztem, majd a legfontosabb tennivalókat megbeszéltük a fiúkkal. Az őrseget megszerveztük, egy fő 200 méterre előre, félóránként váltás, ha baj van, jelez és akkor mindenki a helyére. Nem sokkal később, még sötétedés előtt, a távolban egy erdő szegélyén lovasokat láttunk vonulni. A távcsövön át jól kivehető volt, hogy ezek kozákok. Nem tudtuk, mi lehet a szándékuk, de azt láttuk, hogy a pihenő csapat felé haladnak. Arra gondoltam, hogy jobb lesz a bajt megelőzni. Eszembe jutott, hogy amikor a partizánok a meteoszlopokat meglepetésszerűen támadták meg, mindig sikerük volt. Így tettem én is. Megbecsültük a távolságot: 1200 méter. A célt, a lovasokat beirányoztuk, aztán: Tűz! Mivel az első lövés jó helyre csapódott be, még kétszer lőttünk. Az ellenség erre megfordult és vágtaiban haladt visszafelé. Hamarosan eltűntek a szemünk elől. Ettől függetlenül egész éjszaka le sem hunytuk

a szemünket. Hajnalban jött az osztálytól a hírvivő, hogy a hónalj-löveg vonuljon be. Napközben a jó melegben, ahogy az osztály vonult, mi olyan fáradtak voltunk, hogy a lovon is aludtunk.

Lassan kikerültünk a mocsárból, s a nyíregyházi huszárezred a tűzérostállyal a Visztula és a Bug folyók közé volt bevetve. Átkeltünk a Bug folyó hídján, itt annyiival jobb a helyzet, hogy nincs mocsár, hanem homokos, erdős területen járunk. Az állandó lovagolás, vonulás közben azon vettük észre magunkat, hogy már Varsó külvárosaiban járunk. Összefoglalva, ez a frontszakasz is olyan volt, mint a többi, állandó visszavonulás, volt nap, hogy két-három tüzelőállást is foglaltunk.

Végre aztán azt a jó hírt hallottuk, hogy kivonnak bennünket a vonalból és jövünk haza. Egy éjszaka aztán a Visztula mögé vonták vissza az osztályt. Pontonhídon keltünk át a folyón, majd jó két hétig voltunk pihenőn. Ez idő alatt a közel lévő Visztulában jó párszor megfürdöttünk. Időközben megérkeztek a szerelvények. Bevagoníroztunk és nótaszóval indultunk haza Magyarországra. Leírhatatlan az az öröm és boldogság, amit akkor éreztünk, hogy végre újra itthon lehetünk.

Hazaérkezve Kecskeméten rakodtunk ki, ahol egy hét pihenőt is kaptunk. Semmit sem tudtunk arról, hogy az ellenség már a Duna-Tisza közén van. Egy este aztán jött a parancs, hogy készüljünk fel az indulásra. Kiskunfélegyháza felé indultunk. A város határában foglaltunk tüzelőállást. Megint megkezdődött ugyanaz, amit odakint abbahagytunk. Kemény támadások kivédése és állandó visszavonulás. Igen elkeseredett harcokat vívtunk 1944 őszén, sokszor keményebbeket, mint Lengyelországban. Hazai földön harcoltunk, azt védtük, itt minden katonának a tudatában volt, hogy ha egy talpalatnyi földet feladunk, az már az ellenségé. Éppen ezért az utolsó erőnkig igyekeztünk helyt állni.

Igen kemény harcok voltak Bugacon, még a terep is olyan volt, mint Varsó környékén. Ugyancsak megizzadtunk a tisztaugyi hídnál, amikor is kiadós tűztámogatást adtunk a huszároknak, hogy át tudjanak kelni a Tiszán. A megpróbáltatások között annyi könnyebbség volt, hogy az elhagyott portákon élelem volt bőven, a határ pedig tele szőlővel, gyümölcsrel. Rettenetes volt viszont hallani egyiktől is, másiktól is, hogy szülőfaluja elesett. Hamarosan én is megkaptam a szomorú hírt Ibrányról.

Ezekben a napokban az oroszok hangszórókon sokszor üdvözöltek bennünket. Valószínűleg ugyanazokkal állhattunk szemben, mint odakinn, mert több parancsnok nevét is átkiáltották és az átállásra buzdítottak minket. Nem sok sikerrel.

A visszavonulás közben az általam addig nem ismert község, Bugyi határához érkeztünk. Ez a falu Pest alatt van, és ott kaptunk egy olyan támadást, amelyet talán még sohasem. Az oroszok az egész vonalon általános támadást indítottak. A rohamozó gyalogságot nagyon sok T-34-es harckocsi kísérte és támogatta. A hatalmas ködben a német és magyar csapatok állandóan visszafelé húzódtak, mígnem itt, Bugyiban megálltak, sőt ellentámadásba mentek át. A mi ütegünk is a támadók között volt.

Én a löveggel közvetlenül a fő út mellett egy udvaron foglaltam tüzelőállást. Az ágyút egy nagy trágyacsomó mellé állítottuk, később ez lett a szerencsénk, de egyébként máshol nem is volt hely, meg a kilátás is innen volt megfelelőbb, bár a

nagy ködben szinte semmit sem láttunk. Az ellenség már a kertekben volt, hangjukat hallottuk, de senkit sem láttunk. A páncélosok lőtték a falut. A parancsnokunk a ház tornácáról adja a parancsokat, hogy tüzeljünk. Lőttünk is, de csak a torkolatűzeket láttuk, az orosz harckocsikat nem. Mivel a mi lövegünk állt, az oroszok hamar belőttek minket, de szerencsénkre a következő lövés a házba csapódott, s a szétfröccsenő törmeléktől Paravicini István főhadnagy úr a lábán megsérült. Láttam, amikor őt elvitték és egy német járműre föltették.

A harckocsik egyre csak lőttek minket, mi is válaszolgattunk, de láttuk, hogy a helyzet percről-percre rosszabbodik. Parancsot senkitől sem kaptunk, s a harci zajból kivehető volt, hogy már mindenki menekül.

Erre én is kiadtam a parancsot, hogy meneküljünk. A löveget otthagya egy német járműre ugrottunk fel. A következő falunál leszálltunk, s mit ad Isten, nem-sokára jön az üteg az ágyúkkal együtt és a mi hajtóink hozzák a mi otthagyt lövegünket is. Mint később megtudtuk, a többi löveg, a lovak és a hajtók az utcában beljebb álltak, s nem voltak olyan veszélyben, mint mi. Ugyanakkor az ellenség is leállította a támadást és visszahúzódott, úgyhogy a mi ágyúkat is elérték a hajtók.

Meg kell vallanom, az igaz, hogy a harckocsikkal szemben a kezelők álltak, de a löveg kimentése a hajtók érdeme volt – egy darabig csúfoltak is bennünket ezért. Erre mi azt feleltük, hogy megmutatjuk mi még, hogy nem vagyunk gyávák. Volt is még rá alkalmunk!

A löveg újra a miénk, a tisztok ezt az esetet soha föl nem hozták. Ők is tudták, hogy a fronton sok minden megtörténhet így is, úgy is. Ettől a naptól kezdve tudom, hogy hol van Bugyi, s míg élek, nem felejttem el. Szent Borbála itt is velünk volt!

A visszavonulásunk során az elkövetkező napokban Soroksáron keresztül Pest-erzsébetre érkeztünk. Itt a lakosság összegyűlve nagy örömmel üdvözölt minket, abban a reményben, hogy megállítjuk az ellenséget, de ez, sajnos itt sem sikerült. Ebben a városrészben két napot töltöttünk, majd az összekötő vasúti hídon Csepel szigetére mentünk át.

A Csepel-szigeten két vagy három hetet töltöttünk, Szigetújfaluban, Szigetszentmiklóson, Tökölön. Szinte az egész szigetet bejártuk ez idő alatt, állandóan változtatva a tüzelőállásokat. Az osztály feladata az volt, hogy a Kis-Dunán keresztül adjunk tüztámogatást a túloldalon harcoló csapatainknak. Ez egy ideig sikerült is, de újra bebizonyosodott, hogy az óriási túlerővel szemben nem tudunk megállni, s a szigetet is el kellett hagynunk.

Ercsiniél keltünk át a Dunán. A folyó mindkét oldalán óriási a tömörülés. Egy motoros vízi jármű szállította át a csapatokat. Itt én azt a feladatot kaptam, hogy a félszakasszal elsőként keljek át a folyón, egy udvaron foglaljak tüzelőállást és azonnal tüzeljek át a Dunán, hogy lassítsuk az ellenség előnyomulását, illetve biztosítsuk a saját csapataink átkelését. Időközben a többi löveget is áthozták, azok is tüzelőállásba mentek, így az átkelés kisebb veszteségekkel sikeresen lezajlott. Az ellenség ekkor még nem erőszakolta az átkelést, túl a Kis-Dunán, a soroksári oldalon maradt.

Az átkelést után eldőlt az is, hogy kik maradnak vissza Budapest védelmére, és mely alakulatok mennek tovább nyugat felé. Az osztályt Buda védelmére osztották

be, s ezt a legénységgel is ismertették. Két gondolat foglalkoztatott akkor minket. Az egyik az volt, hogy dicsőséggnek vettük, hogy védelmezhetjük a fővárosunkat. Táplált bennünket az elődök, Zrínyi, Hunyadi, Dobó hírneve. Mások oldalról viszont azt is tudtuk, hogy ez nagy, emberpróbáló feladat lesz, ami nemsokára be is bizonyosodott.

Még Ercsiben tartózkodtunk, amikor az oroszok át akartak kelni a Dunán. Az osztály azonban olyan tűzösszpontosítást adott arra a helyre, hogy az ellenség visszavonult. Nagy volt az öröm a csapatainknál. Másnap pedig úgy átjöttek az oroszok a folyón, hogy szinte észre sem vettük őket.

Ercsi után az osztály a Budai-hegyekben harcolt tovább. Az ellenség minden irányból nagy erővel támadott, de még nagyobb erővel védekeztek a körülrárt magyar és német alakulatok. A harcok során Érden, Érdrageten, Budaörsön, a Gellérthegyen is voltak tüzelőállásaink. Ekkor tért vissza az üteghez a sebesüléséből felgyógyult Paravicini főhadnagy úr. Az ő jelenléte nagyobb erőt, bátorságot adott a tüzlépcső katonáinak, a kezelő legénységnek, hisz ő volt a mi közvetlen parancsnokunk, kinek bátorságáról, helytállásáról sokszor meggyőződhattunk.

A Budai-hegyekben történt, hogy az egyik napon a két vonal között, a senki földjén megjelent egy csorda, vagy 15 sőre marha. Három derék katonánk önként vállalkozott, hogy a jószágokat behajtják, ne legyenek az ellenségé, meg hát később nekünk is szükségünk lehet rájuk. A vállalkozás sikerrel járt, a három katonából egynek a nevére is emlékszem: Juhász Vilmos honvéd.

Ezt az akciót értékelte az osztály is, meg a civil lakosság is. Nagyon jó beosztással, nekünk még Pesten is volt ebből a húsból.

Ha jól emlékszem, már 1945 elején, a Ferenc József-hídon át az üteg újra Pestre vonult át. Ekkorra azonban a gyűrű már bezárult a főváros körül. A Ferenc József-híd és az Erzsébet-híd között, a hajóállomásnál foglaltunk tüzelőállást. Ezen az egy helyen voltunk három hétig, illetve amíg Pest el nem esett. A tűzérosztály feladata volt tüzelni a Dunán át az ellenségre, a Budai-hegyekre. Ebből az állásból lőttük talán a legtöbbet, mivel itt voltunk egy állásban a legtöbb ideig. Később, ahogy szűkült a gyűrű, a Gellérthegy már akadályozta a lövéseket, mert nem tudtuk az átlóhetőséget a figyelővel közölni, és így számtalan lövedék a hegybe csapódott.

Itt ismét történt egy emlékezetes esett. Ekkor ugyanis már belőtt elemek alapján adtuk le a lövéseket. Ez azt jelentette, hogy este beállítottuk a löelemeket, és ha éjszaka le kellett adni egy-két lövést, nem ment minden kezelő a löveghez, elég volt egy ember, aki töltött, aztán elsütötte az ágyút és ellenőrizte a löelemeket. Így ment a lövéseket leadni az egyik kezelőnk, Bujáki Gyula honvéd, a második ütegből szintén egy másik katona. A lövésekből az egyik óriási csattanással a cső előtt robbant. Bujáki sértetlenül megúsza a dolgot. A második ütegnél azonban a gránát a csőben robbant és a kezelő a helyszínen meghalt. Később mondták, hogy valószínűleg a gyárban történt szabotázs, úgy szerelték a gránátokat, hogy a csőben, vagy közvetlenül a cső előtt robbanjanak. Az én kiváló kezelőm, Bujáki Gyula honvéd azonban soha többé nem vállalta az ágyú elsütését.

Pesten napról-napra romlott a helyzetünk. Az ellenség állandóan lőtte a várost, a légtér sohasem volt üres. Fogyóban az élelem és a víz, ráadásul kezdtünk eltetvesedni.

Amíg Pesten voltunk tüzelőállásban, a lakossággal is jó kapcsolatunk alakult ki. Naponta 30–40 embernek osztottunk ebédet, amit a vételezett élelemből és a már említett sőre marhákból tartott. A hajóállomás egyik raktára tűzfával volt tele, amit egyenlően osztottunk szét. A lakosság mindezt nagy örömmel és köszönettel vette, s a nagy megpróbáltatások között igen kedvesen még viszonzták is. Az egyik idős hölgy 2 dl pálinkát hozott az ütegnek, egy énekesnő, akit Lindner Máriának hívtak, egy szép kis előadással mondott köszönetet.

Január utolsó napjaiban a Lánchídon keresztül újra Budára vonultunk. Pest két nap múlva elesett. Budán a Vérmező Bors utca felőli végén foglaltunk tüzelőállást. Itt már jobbára gyalogosként működött a tűzér. Utcai harcok folytak, az ellenséget óvatosan megközelítettük, majd támadást indítottunk ellenük. Az egyik este is egy ilyen vállalkozásra indultunk tizenketten, de csak tízen jöttünk vissza, Laky Gábor főhdnagy és Szabó szakaszvezető hősi halált haltak.

Ezekben a napokban a János-hegyen fölfedeztünk egy gazdátlanul hagyott löveget. Ugyanolyan 8 cm-es ágyú volt, mint a miénk. A kezelőimmel ezt a löveget elhoztuk az üteghez. Teljesen ép volt, a műszerek is rajta. Ettől függetlenül először ki akartuk próbálni, hogy jó-e. A löveget betöltöttük, előtte azonban vagy jó 15 méterre ástunk egy fedezéket, majd hosszú elsütőzsínórral én magam sütöttem el az ágyút. Kifogástalanul működött, ettől kezdve az ütegnek öt ágyúja volt.

Egy reggel azt a parancsot kaptuk, hogy a Vérmező másik végére, a Krisztina körúthoz vigyük az ágyúkat. Ezt már gyalogszerrel hajtottuk végre, lovakkal itt nem lehetett közlekedni. Az állásváltás majd egy napot lehetett vett igénybe, s az állandó tűzérési és gyalogsági tűz, a repülőtámadások miatt legalább százszor vágtuk magunkat hasra. Az én lövegem új tüzelőállása a Póler utca végében volt. Innen már csak vagy hármat lőttünk. A Vérmező meg volt felezve, az egyik oldalon mi, a másikon az oroszok. Jól láttuk egymást.

Az igazság az, hogy nekünk eredetileg fönn, a Várban kellett volna lennünk, de hála a tisztikarnak, úgy döntöttek, hogy mi ott fenn nem tudunk tüzelni, mert nincs megfelelő terep, ezért maradtunk a Vérmezőn.

Még egy parancsot kaptunk, hogy a lövegeket vigyük a Krisztina körút sarkára. Veszélyes akció volt, mert az oroszok már nagyon közel voltak. Egy este, sötétedés után, egyenként vittük a lövegeket az új tüzelőállásba. Később kiderült, teljesen feleslegesen, mert innen már egyet sem lőttünk. Ekkor már szervezték a kitörést. Megérkezett az utolsó parancs is, hogy minden lövegvezető tegye harcképtelenné a lövegét. Életem legkeservesebb perceit éltem át ezen az estén. A lövegzárat ki-szereltem és messze eldobtam, a lövegtávcsövet kivettem és összetörtem és közben sírtam...

Másnap, 1945. február 12-én reggel 9 órakor ugyanitt orosz fogságba estünk.

KOVÁCS MIHÁLY tizedes (4. huszárezred, 4. lovasszárad) visszaemlékezése

1943. október 4-én vonultam be a nyíregyházi 4. huszárezred 4. lovas századához, és én nagyon büszke voltam, hogy huszár lehettem. Századparancsnokom báró Fallon Kund Alfréd százados úr volt, aki nagyon szerette a századját. A szakaszparancsnok Kovács Gábor továbbszolgáló szakaszvezető. Sajnos nem sokáig tartott ez a szép huszárélet, mert parancs jött, hogy fel kell készülni, megyünk a frontra, Oroszországba. Ekkor már a szakaszparancsnokunk egy tartalékos hadnagy volt.

1944. március 20-a körül új ruhát kaptunk, és a század feltöltve tartalékosokkal Újfehértóra ment ki. Ott voltunk a házaknál elszállásolva mindaddig, amíg be nem vagoníroztunk. Ez pedig 1944. június 15-én történt Nyíregyházán. Elgondolkoztam magamban, hogy visszajövök-e még, meglátom-e szüleimet, testvéreimet? A lovak is velünk éreztek, talán megérezték, hogy többet nem jönnek vissza, mert nem akartak bemenni a vagonba. Ugráltak, ágaskodtak, volt olyan ló, amelyiknek a szemét kellett bekötni, vagy farral kellett erőszakkal betuszkolni a vasúti kocsiba. Egy vagonba nyolc ló fért be, középen mi voltunk és a nyergek.

Nyíregyházáról este 8-9 óra körül indultunk. A görögszállási állomáson mentünk keresztül és pont a baloldali vagonajtó volt nyitva, s így láttam azt a sint, mely Tiszalök felé kanyarodik el. Arra gondoltam, hogy megyek-e még valamikor azokon a sineken haza szüleimhez és testvéreimhez Tiszalökre.

Az útirányunk: Miskolc-Budapest-Győr- Komárom-Galánta és még érintettük Trencsént is. Budapest és Győr között légitámadást kaptunk angol repülőktől. Senki sem sérült meg, csak nagy volt a riadalom. Tovább folytattuk utunkat Cseh- és Lengyelországon keresztül, míg végül egy ismeretlen helyen megállt a vonat. Egy erdősélen egy hadi kirakodó helyen vagoníroztunk ki. Velünk együtt örvendeztek a lovak is, hogy végre szabad levegőn leszünk, alig lehetett őket visszatartani. Az erdősélen egy kis faluban szállásoltunk el, itt már lehetett tartani a partizánok támadásától. Ez két nap múlva be is következett, s mi hála Istennek győztesen megnyertük első csatánkat. Négy nap múlva felnyergeltünk és közeledtünk a front-hoz. Mentünk éjjel, nappal, volt olyan falu, melyen másnap, vagy harmadnap ismét átlovagoltunk. Ezekben a napokban újra harcoltunk a partizánokkal és kaptunk légitámadást is.

Elértük végül a Pripjaty-mocsarak területét. Itt megálltunk és nem mertünk nekivágni a további útnak, mert mindenféle ingoványos talaj volt. Tanácstalanul álltunk, majd századparancsnokunk, báró Fallon Kund Alfréd százados úr elirányította századot kb. 1 kilométerre, s ott találtunk egy rögtönzött hidat. 6-8 méteres gerendák voltak a mocsárba fektetve, amikre keresztben deszkákat szögeztek. Ezen a hídon mentünk, miközben légitámadást kaptunk, amely sajnos áldozatokkal járt. A lovak megijedtek, nem lehetett visszatartani őket, a huszárral együtt a mocsárba

ugrottak és elsüllyedtek. Irtózatos volt látni, ahogy a fejek fölött a mocsár összezá-
rult, s mi nem tudtunk segíteni rajtuk. Nagy nehezen átvégődtünk ezen a mocsaras
részen, s igazán megkönnyebbültünk, amikor ismét szilárd talajt éreztünk a lábunk
alatt. Falvakon, erdőkön át lovagoltunk, majd egy ismeretlen faluhoz értünk, melyet
a parancs szerint el kellett foglalni. Ez sikerült is, de újra lett hat hősi halottunk,
elsőként Bíró tizedes, az első szakasz első rajának parancsnoka. A falu szélső házától
mintegy 100 méterre volt egy emelkedő. Ezt kellett volna az első rajnak elfoglalni.
Bíró tizedes ment elől, s alig ért 40 méterre a házhoz, az oroszok öt és még három
huszárját lelőtték. A falut aztán sikerült elfoglalnunk, az oroszok pedig egy nagy
tábla búzában húzódtak meg a falun kívül. Nekik is voltak veszteségeik, mert egy jó
pár orosz katona holttestét láttuk. Ebben a csatában sebesült meg Fallon százados
úr is. Az éjszakát egy felrobbantott vasúti töltés oldalában töltöttük. Ott ittam
először vizet pocsolóából, de ehhez először kezünkkel el kellett terelni a vízről a
zöld mohát.

A faluból egy kisebb erdőbe húzódtunk. Ott már nagy volt a riadalom, mert
megtudtuk, hogy be vagyunk kerítve. Gyorsan lóra ültünk, s nekivágtattunk az is-
meretlen zöld területnek, ami persze nem volt más, mint egy másik mocsár. Ezt csak
akkor vettük észre, amikor a lovak belevágtattak és sok huszár elmerült. Nagy volt
a káosz, fejetlenség, ide-oda vágtattunk, a százados úr sebesülése után nem volt, aki
összefogja a századot. Szerencsénkre az 5. lovasszázad parancsnoka, Szentgyörgyvöl-
gyi Gábor százados úr a 4. lovas századhoz vágtatott és átvette a parancsnokságot,
majd a két századot összevonta magához. Sok veszteségünk volt.

Szentgyörgyvölgyi százados úr vezetésével a két század szerencsésen kijutott a
mocsárból is és a bekerítésből is. Ekkor átadta a parancsnokságot vitéz Horváth
Mátyás törzsőrmesternek, a szolgálatvezetőnknek, s mind a két század folytatta to-
vább az útját. Mi kisebb-nagyobb bajokkal kivergődtünk egy köves útra, ott azon-
ban olyan sok katona vonult, hogy egymást szorították le. Másnap megint egy erdős
területre értünk, ahol a századnak tüzelőállást kellett foglalni. Én ekkor már őrze-
zető voltam, és rajparancsnokunk sebesülése után rajparancsnok. Az erdőben egy
kis falu szélén kellett rajommal a tüzelőállást elfoglalni. Három napot töltöttünk
ott, s ez idő alatt szinte semmit sem ettünk, mert a konyhánkat kilőtték. Nagy
szerencsénkre közvetlen mellettünk egy szép, tiszta patak folydogált, így legalább
hideg vizet tudtunk inni, mert mi napon voltunk, s bizony nagy volt a forróság. A
negyedik nap délelőtt 10 óra körül jött egy lovas hírvívő azzal, hogy azonnal vonul-
junk hátra, mert megint be leszünk kerítve. Hátramenve találkoztunk a századdal,
s továbblovagolva egy nagyobb települést értünk el, majd kijutottunk a Visztulá-
hoz. Amerre elláttunk, égtek a városok, a falvak. Tüzelőállást foglaltunk egy falu
szélén, a másik községben, tőlünk mintegy 500 méterre, az oroszok voltak. Nappal
egyáltalán nem lehetett felállni, vagy mozogni. Ha a sapkánkat vagy a sisakot egy
darab fával a lövészárokból kidugtuk, azt azonnal átlőtték az oroszok. Ez a község
egy-egy nap alatt többször is gazdát cserélt, hol a miénk volt, hol az ellenségé.
Az utcai harcokban a századunk komoly veszteségeket szenvedett, ekkor halt hősi
halált szakaszparancsnokunk, Velenyák István továbbszolgáló szakaszvezető is. A
hasába kapott aknaszilánkot.

A falu szélétől kb. 200 méterre volt egy magányos ház. Rajommal ott foglaltam
tüzelőállást, s itt is nagy tűzharcba keveredtünk. Három napig voltunk itt és minden

nap megpróbáltuk elfoglalni a velünk szemben lévő ellenséges állást, sikertelenül. Persze ugyanez az oroszoknak sem sikerült. A harcok alatt négy hősi halottunk volt, kettővel golyó végzett, kettő aknaszilánkot kapott. Egész nap ott feküdtek, mert az állandó lövöldözés miatt nem tudtuk hátravinni őket. Este parancsot kaptunk, hogy adjuk fel a harcálláspontot. Sötétedés után a háznál talált kétkerekű kocsira raktuk fel négy bajtársunkat. Igen ám, de a homokos földúton a kocsi kereke mélyen besüllyedt, s nem lehetett húzni. Ekkor mindegyikünk igyekezett a földjét megfogni, a vállunkra vettük, s így cipeltük hátra őket. Bajtársi kötelességünk volt ez. A falu szélső házának udvarán temettük el őket még azon az éjszakán.

Ettől kezdve már nem harcoltunk, mentünk messze hátra, s amikor együtt volt az alosztály, nagy örömről, vagonírozásról. Akkor hallottuk, hogy Románia kapitulált, s jövünk haza Magyarországra. Pár nap múlva meg is érkezünk szép magyar hazánkba. Ha jól emlékszem, ez 1944. szeptember 29-én, vagy 30-án történt. Nagykőrösön rakodtunk ki és magánháznál voltunk elszállásolva. Itt két hét pihenőnk lett volna, de csak nyolc nap lett belőle. Itt vette át újra a század parancsnokságát a sebesüléséből felgyógyult báró Fallon Kund Alfréd százados úr. Nagy örömmel fogadtuk. A pihenő nyolcadik napján sajnos jött a parancs, hogy Nyergelj!, Lóra! és irány a tisztaugyi híd. Átmentünk a Tiszántúlra. Azt mi nem tudtuk, hogy merre fordulunk, de azzal tisztában voltunk, hogy ismét a frontra megyünk. Másnap este 10 óra tájban elértük a Körös partján fekvő Szelevény községet, melyben már az oroszok voltak. Még akkor éjszaka harc árán visszafoglaltuk a falut. Rajommal a község túlsó végén a Körös töltésén foglaltam tüzelőállást. Két napig voltunk ott, majd jött a hírvívő, hogy vonuljunk hátra, mert az ellenség bekerít minket. Az úton már nemcsak huszárok, hanem más alakulatbeliek is húzódtak a tisztaugyi híd felé. Sötétben keltünk át a hídon, itt az oroszok már nagyon közel voltak, és sok bajtársunk esett fogságba. A századunk Csongrád határáig vonult vissza, s a szőlők között foglaltunk állást. Itt léptettek elő tizedessé.

Nem messze tőlünk feküdt Tiszaújfalu. Ebben a községben azonban már az oroszok tanyáztak. Hamar észrevettek minket, s erős aknatüzet zúdítottak ránk, és ez, sajnos, két bajtársunk halálát okozta. Napszálltakor kaptuk a parancsot, hogy a falut foglaljuk el. Véres csata kezdődött, melyből mi kerültünk ki győztesen. Éjszakra elcsendesedett minden, az oroszok 15–20 halottjukat otthagynak visszahúzódtak. Nyolc aknavetőt, egy páncéltörő ágyút és négy gépkocsit zsákmányoltunk, melyek lőszerrel voltak megrakva. Éjjel 1–2 óra körül jött a parancs, hogy vonuljunk vissza a lovakhoz. Nem értettük, miért kell egy győztes csata színhelyét feladni. 1944. október 15-e volt. A tisztek sem mondták, vagy nem tudták, miért kell hátravonulni. Már délfelé járt az idő, s mi csak lovagoltunk, majd gyalog mentünk az alföldi homokos utakon. A szőlők és gyümölcsösök között vezettük a lovakat, amikor egy tanyához értünk. Idősebb asszony állt a kiskapuban és azt mondta:

– Vitéz urak, menjenek haza! Vége a háborúnak, mert Horthy Miklós kormányzó fegyverletételre szólította fel a magyar hadsereget!

Akkor értettük meg, miért kellett hátravonulnunk. Örömről, szomorúságról, reményről, félelemből keverve a levegőbe és elkiáltottuk magunkat:

– Fiúk! Lóra! Irány: Nyíregyháza, megyünk haza! Százados urunk azonban azt tanácsolta, hogy ne széledjünk széjjel, hanem maradjon együtt a század, ki tudja,

mi jöhet még. Beláttuk, hogy igaza van és tovább folytattuk az utunkat, majd egy kövesút melletti zöld területen letáboroztunk.

Másnap az alosztálytól megjelent egy hadnagy, hogy esküdjünk fel Szálasira. Az esküt az egész század megtagadta, igaz, hogy a hadnagy úr sem erőltette tovább, hanem otthagyt minket.

A következő nap mi is tovább indultunk Soltvadkert felé. Itt egy kis erdőben foglyokat ejtettünk, 25–30 orosz katona megadta magát.

A további útirányunk Kiskunfélegyháza, Kecskemét s innen Csepel-sziget, ahol nagy harcba keveredtünk. Itt halt hősi halált vitéz Horváth Mátyás törzsőrmester úr.

1944 november közepe táján Ercsinél keltünk át kompon a Dunán, majd Mór községbe mentünk. Itt vette át a század parancsnokságát Hadházy Ákos főhadnagy úr, mert Fallon százados urat az alosztályhoz helyezték át. Móron jó két hétig voltunk, s innen indultunk december 25-én a Vértes-hegységbe. Várgesztesnél mentünk föl az erdőbe, térdig érő, keményre fagyott hóban. A gyalogsági ásókkal a havat nagy nehezen feltörtük, és hókunyhókat építettünk. A kunyhók tetejére faágakat raktunk és arra ismét havat. Tíz-tizenként katona fért el egy-egy ilyen kunyhóban.

1945. március 15-én indult meg az oroszok tavaszi nagy támadása, aminek, mivel csak karabélyokkal voltunk felszerelve, nem tudtunk ellenállni. A Vértesben ez volt az utolsó harci állásunk, innen csak állandóan mentünk hátra. Tatabánya, Tata, Komárom volt az útirány, majd a Dunán átkelve a Csallóközbe jutottunk. Egy kis faluban, Budafán szállásoltunk be, s itt esett a századunk orosz hadifogságba 1945. április 1-jén.

TAKÁCS ANTAL őrmester (2. huszárezred II. osztály gazdasági hivatalába beosztott altiszt) naplója (Részlet)

1942 őszén vonultam be Szabadkára, a magyar királyi Árpád fejedelem 2. honvéd huszárezredbe mint karpaszományos honvéd, alig huszonhárom éves fejjel. 1944 nyarán, miután már elvégeztem a pesti és a szegedi gazdasági tanfolyamokat, mint a II. osztály gazdasági hivatalába beosztott altiszt indultam ki a frontra, amikor már Magyarország egén igen sűrű és setét fellegek tornyosultak és a jövőnk semmi biztatót és kecsegtetőt sem ígért.

A naplómát zsebnaptár-noteszbe naponta jegyzeteléssel írtam, és amikor az időmből telt, letisztáztam. Persze néha eltelt néhány nap is, amikor a front adta helyzet erre alkalmat nyújtott, mert bizony néha napokig meg sem álltunk. Ilyenek voltak, hogy csak néhány példát említek: a Varsó környéki harcok és a front áttörése, a Kecskemét, vagy a Székesfehérvár körüli harcok, amikor óráról-órára változott az arcvonal. Ezért ha csak egy óra is adatott, rögtön másoltam a jegyzetemet, amikor még az élmények élénken éltek bennem, és a történések frissek voltak.

A naplóban felsorolt nevek élő személyek, katonáim, bajtársaim és feletteseim, akikkel együtt küzdöttük, szenvedtük végig a háború borzalmait, szörnyűségeit, tetőzve azzal a nyomasztó pszichikai tudattal, hogy a vesztes oldalon állunk.

1944. június 11. A frontra való indulás első napjának reggele. Gyorsan felkészülök és a még hiányzó felszereléssel elindulok a huszárlaktanya felé. Hazagondolok és remélem, hogy valaki eljön a búcsúztatásomra Újvidékről. Persze, ezt nem merem remélni, mert a tegnapi nap folyamán már elbúcsúztam szeretteimtől. A teherpályaudvaron találkoztam az ezredtörzs gazdasági hivatalával, ahogy mi neveztük, a gh-sokkal. Ők már kinn voltak és készülődtek a bevagonírozáshoz. Villamoson hamar kiérek a laktanyába, ahol a gh. már zsongott a készülődéstől. Itt kaptam a szerencsekívánatokat előléptetésem alkalmából. Nemsokára mindent felpakolunk a gh. országos járműveire (a szekerekre) és kimegyünk az osztálytörzs körzetébe. 8 óra után indulunk. Ahogy kiérünk az útra, megpillantom fivéremet, aki már az egész laktanyát összejárta értem. Együtt mentünk ki az állomásra. Amíg a rakodás tartott, elbeszélgettünk. Szomorúak voltunk mindketten. Igyekeztünk mosolyogni és ezt ráerőszakolni a másikra is, bár tudtuk, hogy ezzel a beszélgetéssel bizonytalan időre búcsúzunk és lehetséges, hogy soha nem fogjuk hallani egymás szavát. Azért akad egy pár vigasztaló szó is. Így tart ez, amíg be nem rakodnunk és el nem foglaljuk a helyünket egy nyitott vagonban. Az idő már dél felé járt, amikor betolták a szerezvényt a személypályaudvarra.

Hamarosan kürtszó harsan, jelzi az indulást. Először szeretett bátyámat ölelem meg és búcsúzom tőle, majd minden ismerőst megölelem, megcsókolom és felkapaszkodok a vagonra. Ekkor már a gőzös is elindul és lassan visz ki bennünket egy

előttünk ismeretlen helyre. Amíg látjuk egymást, integetünk. Valami furcsa érzés vesz erőt rajtam. A Teremtőre gondolok és bízom abban, hogy a jó Isten haza fog vezérelni távoli utamról. Így értünk Kiskunhalasra, ahol a parancs szerint csatlakozni kell hozzánk 22 tengelynek. Ennek azonban a nyomát sem látni. Húsz percig állunk itt, s itt kapjuk az első hadi ebédet is. Én nem eszem semmit, valahogy nincs étvágyam, nem vagyok éhes. Így megyünk tovább állomásról állomásra. Már egészen besötétedik, amikor Kunszentmiklóstra érünk. A vagonban elhelyezkedünk és nyugovóra térünk. Nagy nehezen elalszom.

Június 12. Soroksárnál ébrednek fel. Hajnali 3 óra van és az eget sűrű, szürke fellegek borítják, Így nem sok mindent lehet látni, pedig érdekelne a bombázások miatt. Rákospalotán tartunk hosszabb pihenőt. Itt reggelizünk és mosdunk. Nemsokára befut egy szerelvény és nagy ujjongás következik, mert a mi légvédelmi tűzereink érkeztek meg. Reggel 7 órakor indulunk tovább. A Dunával párhuzamosan haladunk és gyönyörű táj bontakozik ki a szemünk előtt. Az embert valósággal lebilincseli a vidék szépsége, és teljesen megfeledkeztünk arról, hogy tulajdonképpen hová is megyünk. Érsekújváron ebédelünk, majd tovább visz a szerelvény Galánta felé. Az eredeti terv szerint nekünk innen Zsolna felé kellett volna mennünk, de ezen változtattak és Szenc felé irányítottak. Délután 3 óra felé érkezünk meg a határmenti városkába. Itt új mozdonyt kapcsoltak a szerelvény elé, majd elindulásunkkor a vasutasok könnyes szemmel integettek. Az utolsó magyar őrháznál egy néni sírva mondta az Isten hozzádot. Este 6 óra felé érünk be Pozsonyba. A szlovák váltókezelő „szerbusztek magyarok” kiáltással köszönti a robogó katonaszerelvényt. Este 9 órakor érünk Kuty állomásra, a valamikori Osztrák-Magyar Monarchia határállomására.

Június 13. Hajnali 4 órakor ébrednek. A levegő hűvös, párás. A sín pár két oldalán fenyves erdők végelenjei. Nem tudok eleget lélegezni, mert az illat valami fenséges. Ezek után, mivel ma páduai Szent Antal napja van, fohászkodom az Úrhoz, hogy segítsen és legyen velem. Dél felé Oderberg városába érünk. Ez már lengyel területet. Hatalmas pályaudvar, teli katonaszerelvényekkel. Itt látok ukrán és fehérorosz menekülteket. Délután továbbindulunk. Az út szegény lengyel falvakon keresztül vezet, itt bizony már felismerhetők a háború vasfogának a nyomai. Éhező gyermekek serege fogad bennünket egy-egy pályaudvaron. Néhány közülük már magyarul könyörög és kér: magyar katonák, kérek kicsi kenyér! A Kárpátok utolsó nyúlványain robogunk már. Este egy nagyobb pályaudvaron újra pihenőt tartunk. Itt egy kicsit beszélgetünk a lengyel gyermekekkel. A németeket utálják, mert nagyon szigorúak.

Június 14. Kielcén át reggel 6 órára Radomba érkezünk. Hideg, szeles idő van, még a köpeny is kevésnek bizonyult. Radom után már mind több nyoma van a német-lengyel egyenlőtlen birkózásnak. Nemsokára egy hatalmas hid bontakozik ki előttünk. Itt látok egy pár szétlőtt erődítményt. Lassan átmegyünk a folyón, melyről megtudom, hogy a Visztula. Újra egy nagy pályaudvar következik. Már messziről látom a feliratot: Deblin. Itt ismerkedtünk meg egy eddig ismeretlen fogalommal: partizánveszélyes terület. Itt nap mint nap aláaknázzák a sineket, nem ritka látvány egy-egy felrobbantott, kiégett vagon. Ezért két üres, nyitott tehervagont kapcsoltak a mozdony elé, homokkal, kövel megrakva, mert ha ráfut az aknára,

akkor az robban. Ez egy kicsit megrendíti a lelki egyensúlyunkat, de azért az út vidám kedélyben folytatódik. Néha négy-öt vagon és egy mozdony a sínek mellett, égnek meredve bámulják a végtelenséget. Aztán a telefonpóznák egész sorozata, derékban elfűrészelve. Ezen úgy próbáltak segíteni, hogy sínekre erősítették a póznákat, de ezzel sem sokra mentek. Lukovon át délután 3 órakor futottunk be Brest-Litovszkba. A friss bombázások nyomai már a front közelségére utalnak. Egy óra múlva indulunk tovább. Ahogy kiérünk a pályaudvarról, magyar katonákat látunk a pályatest mindkét oldalán. A vasútvonal védelmére vannak iderendelve, s a sínek mellett bunkerekben laknak. Néhol egész szép kis faházikókat is fabrikáltak, különböző feliratokkal: Megunta-lak, Várta-lak. Estefelé futunk be Janow-Polesienbe, ahonnan mozdonycseré után azonnal továbbindulunk.

Június 15. Arra ébredtünk fel, hogy egy állomáson álldogálunk. Megtudtuk, hogy előttünk 1 kilométerre az ezredtörzs visszatérő üres szerelvényét felrobbantották. Most folyik a pályatest helyreállítása. Leszállunk egy kis sétára. Itt írom az első zöld színű tábori lapot. Nemsokára beborul és egy jó kiadós eső kezd esni. Mi is tovább indulunk, s délután 1 óra tájban érünk Luniniecbé. Egy félóra várakozás után megjön a parancs a kirakodásra. Mire készen lettünk, az eső is elállt. A vonatparancsnokunk rendezi a vonatot az indulásra. Közben egy kicsit szétnéztem. Mindenütt faházak, csak nagy ritkán egy köépület. Az utcák rendetlenek, piszkosak. A település úgy 3000 lelket számlált. Errefelé ez városnak számít. Végre elindultunk. A városból kiérve nagy a homok. A lovak nehezen mennek és hamar szuszognak. Ekkor találoztunk először deszka- és dorongúttal. A deszkaút nagyon kellemes és praktikus, míg a dorongút az ember lelkét is kirázza és valóságos mennyország, ha végre lemegyünk róla. A pályaudvar körül hatalmas német bunkerek. Továbbmenve egy tábori repülőtér bontakozik ki, földbe épített segélyhellyel. Vele szemben az út jobb oldalán hadifogolytábor. Távolabb egy temető. Nagyon elhanyagoltnak látszik. Ahogy közelebb érünk, mindjárt megtudom, miért nem törődnek vele. A sírköveken megpillantom Dávid csillagát. Néhány polgári egyén halad el mellettünk. Nehéz leírni, hogy milyenek. Fakéregből csinált bocskorban járnak. A ruhájukat saját maguk szövik.

Jazwinki falut elhagyva megyünk tovább, majd Wiczynbe érünk, ahol nagy örömünkre az ezredtörzset találjuk beszállásolva. Innen útirányunkat Dworzec felé vesszük. Egy folyón megyünk át. Elbámulok, amikor meglátom a víz színét, mely olyan, mint amikor otthon a nádfedeles tetőről esővizet szedünk. Bemegyünk a faluba. Itt nyílt alkalmam először orosz falut látni. Eszembe jutnak a filmhíradók. A házak környéke piszkos, szutykos, az emberek mosdatlanok. Megtudjuk, hogy a osztálytörzsnek, a rohamszakasznak és az árkászoknak itt lesz a szálláskörlete. Továbbmenve meglátom a gépkocsijainkat. A gazdasági hivatal részére külön tanyát adnak. A raktár és a hálókörlet egy pajtában lesz. Valamennyire kitakarítunk, majd lepakolunk a szekerekről és berendezkedünk. A háziakkal néhány szót váltunk. Félnak a bombázástól. Eleinte nehezen megy, de azután mindjobban megértjük egymást. Vacsora után megcsináljuk a fekhelyünket és lefekszünk, hogy végre az ötnapos utat kipihenjük. Nemsokára el is alszunk.

Június 16. Reggel borús, ködös idő. Mindjárt hozzáfogtam a beretválkozáshoz, míg a többiek tovább rendezkedtek a pajtában. Közben odaköltözik Undy György

zászlós is. A délelőtt folyamán német szerelők jönnek a gépkocsikat megjavítani. Egykettőre megvan a barátság. Figyelmeztetnek, hogy bánjunk keményen az orosz lakossággal, mert sok közöttük a partizán. Később meghívnak hozzájuk. Ezt el is fogadjuk és dr. Éber Géza állatorvos zászlós úrral és Delényi Miklóssal el is megyünk rádiót hallgatni. Beérve a szállásukra nagy rendet találunk. Villanyvilágítás, telefon, rádió. Sajnos Budapest I-et nem tudjuk meghallgatni, így estére újabb látogatást ígérünk. Közben a szállásunkra el-ellátogat egy helybéli lakos, Grigor, aki mindent hoz, amire szükség van, vizet, burgonyát stb. Este sikerül végre Budapest I-et befogni, de akkorra a hírek már elmúltak. Megkapjuk a német hadijelentést is. Visszatérve látjuk, hogy az utat gereblyézik. Ennek a magyarázatát is megadták a németek. Éjjel ugyanis nem szabad járkálni és ha aknát raktak volna le, úgy azt látni lehet reggel.

Június 17. Gyöngyöri reggelre ébredtünk. A délelőtt folyamán elkezdtem az irodai munkát. Rendezem a lótápot, közben az arcomat jól bekenem krémmel, mert az erős naptól az egész orrom hámlik. Délután meglátogatjuk a németeket, akik ujjongva mesélik, hogy London felett valami titokzatos robbanó testek robbantak. A hatásuk óriási. Az új fegyver neve: V.1. Óriási a pánik az angol fővárosban. Sajnos, az inváziós arcvonalon az angolok nap nap után tért nyerne. Sietünk haza, mert a takarodót fűjják. Hamar lefekszünk. Éjjel újra halljuk a repülőgépek zúgását. Kelet felől jó messzire Sztálin-gyertyát látunk. Ez egy égő fáklya, mely szinte nappali világosságot ad és fokozatosan égve hullik alá. Nem gyorsan, mert ejtőernyővel eresztik le az oroszok.

Június 18. Újra gyöngyöri reggel. Grigor már a teknőben a vizet is előkészítette a mosdáshoz. Derékig lemosakszunk, majd szépen rendbeszedjük magunkat, mert ma a Legfelsőbb Hadurunk születésnapja van. Reggeli után Delényivel átmentünk az ezredtörzshöz, mert két árkász szakaszt kell kölcsönösen átadni, illetve átvenni. Nagy örömmel beszélgetünk ott az ismerősökkel. Az egész személyzet itt nyíratkozik. Dolgunk végeztével visszatérünk a szállásra. Újra a számadásokkal bibelődöm. Délben Szávoszt Tamás főhadnagy úr méltatja Kormányzó urunk születésnapját. Ebéd után lementünk a folyóhoz és kimostuk a ruháinkat. Mint az asszonyok, a folyóban állva mostunk. Semmittevésben múlik a nap. Este bejelentik, hogy másnap szállásszemle.

Június 19. Szeles, borús reggel. Nekilódulunk a rendcsinálásnak. A fő irányító Undy zászlós úr. Azonban egy szomorú tényt veszünk észre. Valahogyan szemet vetett a gh. személyzetére és állandóan azt nézi, hogyan ártson nekünk. Persze, mivel rangban idősebb, parancsait fagyos arccal, némán, de végrehajtjuk. Pászty Béla hadnagy úr a II. osztály GH. főnöke közben Luniniecbé ment vételezni. Este felé futnak be egy garmada élelemmel. Van itt minden különlegesség. Kaptunk vaját, citromot, mûmézet, tojást, cukorkákat. Magyar ember nem igen szereti ezeket, pedig táplálóak. Kaputnk „partizánlevest”, mely rendes nevén Wermacht-suppenkonzerv, csak a vad íze miatt adták neki a fenti nevet. A lótápnál is kaptunk egy különlegességet, az úgynevezett Fuko-konzervet, mely zabszalmával és valami vegyülettel összepréselve kockában került forgalomba. Vízben áztatva adják a lovaknak. Ahogy az ember sem fogadta szívesen a német dolgokat, az állat sem nagyon eszi ezt.

Június 20. Újra szeles, rossz idő. Hozzákezdünk az élelem és a lótáp kiosztásához, mely egész nap tart. Közben kapunk néhány tehenet, mely igen jól jött, mert ezentúl tejeskávét reggelizünk.

Június 21. Megint összekülönböztünk Undy zászlóssal. Ugyanis, amikor a szemlére készülődünk, az eleségkocsi helyére tettük a benzines hordót. Amikor persze megjött a kocsi, nem tudott a helyére menni. Emiatt a zászlós úr az egész gh. személyzetét kihallgatásra rendelte. Ezt azonban a hadnagy úr nem engedte.

Június 22. Korán kelek, mert 5 órakor van az indulás Lunieciebe a lótápért. Ez az első utam a felvételezéshez, egyben a városba is, amióta idejöttünk. A pinszki úton megyünk. A német haditemető mögött van az ellátó központ. Itt kerülök először éritkezésbe a németekkel a munkám során. Kedves és jó ember az elosztással megbízott tiszthelyettes. Vagonszámra van itt a lótáp. Dél felé megpakolunk és indulás haza. Alig érek be és eszem egy pár falatot, máris mennem kell Wiczynbe, az ezredtörzs körletébe, mert ide a magyar ellátó osztag hozza ki az élelmet és a lótápot, azt is át kell venni és ki kell osztani. Közben kaptam egy birkát is, azt ajnározgattam.

Június 23. Újabb teheneket kapott az osztálytörzs. Estefelé levágunk egy marhát, ezzel a hentesek is elkezdik itteni ténykedésüket. Gyorsan elbánnak vele és ügyesen szétszedik. Ekkor jön valaki és csillogó szemmel hozza a postát. Az első posta hazulról. Látom kedves bátyám írását. Szorongó szívvel fogom kézbe és könnyes szemmel olvasom rózsaszínű lapjait. Másoktól is kaptam lapot. Az első postám így eléggé dús volt. Ekkor hallottuk azonban a szomorú hírt is, hogy a 3-as huszárok egyik századát a partizánok alaposan megnyírbálták. A szálláskörleteinket megerősítettük és éberebb figyelmet rendeltek el. A tanyák körül minden zöldet kívágnak vagy lekaszálnak. Óvóhelyeket építünk, mivel számolni lehet itt is az ellenség támadásával. Valami nagyon jó hírszerző szolgálatuk lehet az oroszoknak, mert Makay István vezérőrnagy úr tegnapelőtti tragikus autóbalesetét még aznap megtudták. Azonban a hazulról kapott hírek ezen dolgokat háttérbe szorítják. Mindenki boldog, s hazagondolva térünk nyugovóra.

Június 24. Korán kelünk, s újra Lunieciebe megyünk vételezni. A városban először vételeztünk a magyar ellátó oszloptól. Hazafelé nagy a rendetlenség a besorolásnál. Ekkor vesznek össze Undy zászlós és Gercsó őrmester, annyira, hogy végül pisztolyt rántanak. Végre sikerül besorolni és megyünk haza. Ebéd után újra írok haza. Ahogy besötétedik a repülők újra ténykedni kezdenek. Távolból ismét látni a Sztálin-gyertyákat.

Június 25. Vasárnap, csúnya, rossz idő ígérkezik. Délelőtt megtudjuk, hogy elhagyjuk a falut. Ebéd után riadó, majd lázas készülődés. Este 7 óra körül indulunk Wiczyn felé. Indulás előtt még elbúcsúztunk az itteni németektől. Ezután Wiczynen át északkeleti irányban megyünk. Ez a rész partizánveszélyes terület, tehát fokozottan figyelünk. Különösképpen az erdőn áthaladva vagyunk éberek. Mivel eddig nem gyalogoltunk, nehezünkre esik a menet. Áthaladunk Borowcén. Ember, állat kimerülve. Hozzá még a bokáig érő homok. Sűrűn van drótkadály is. Így menetelünk, mire kiérünk a luniecie-bastyni deszkaútra.

Június 26. A deszkaúton tovább. Vagy 500 méterre egy falu, ahol már a magyar csapatok adják az őrseget. A falu északi részén állunk meg pihenni. Gyorsan

szalmát kaparintunk és lefekszünk. Reggel ébresztő után a századok elindulnak partizánvadászatra. Csak a nem harcoló rész marad a faluban. A hadnagy úr is bemegy Wolkába, ahol a beteg lovak vannak. Oda visz élelmet. Mi a falu bírójánál rendezkedünk be úgy, hogy bármelyik pillanatban indulni tudjunk. Ezt a napot a pihenésre használjuk. Este hamar el is alszunk. Éjfél tájt azonban a repülők elkezdtek működni. Luniniecet és Lunint támadták. Sok Sztálin-gyertyát szórtak le, fényük még nálunk is észlelhető volt.

Június 27. Amikor a légitevékenység elcsendesedett, lefeküdtünk és ébresztőig jóízűt szundikáltunk. Reggel tovább indultunk északkeleti irányba Bastyn faluig, ahová délelőtt 10 óra tájban érkeztünk meg. Itt találjuk már az ezredtörzset is. Egy háznál szállásolunk be, és azonnal kezdődik az élelem kiosztása. A csapatok délfelé érkeznek be és rövid pihenő után már mennek is tovább Baranowicze felé, mely innen vagy 45 kilométerre van. Errefelé az utak nagyon veszélyesek, sok helyen aknázták alá a partizánok. Az aknákat éjjelenként rejtették nagyon ügyesen a deszkaút alá. Az aknákat a partizánok saját kezűleg készítik és egy kis dobozba helyezik. Ez amilyen kezdetleges és egyszerű, olyan borzasztó és gyilkos fegyver az ellenség kezében. Délután megmosdunk és pihenünk. Este a szabad ég alatt rendezzük el a fekvőhelyet.

Mivel ismét számolni lehet a légitevékenységgel, még világosan kiszemeltünk magunknak egy árkot. Ahogy kezdett sötétedni, a gépek mindjobban berregtek fellettünk. Nemsokára kigyulladtak a Sztálin-gyertyák Luninieccel fölött. Közben megérkezett a hadnagy úr is, aki előrement Malkowicze irányába. Megtörtén meséli, hogy a szeme láttára tépett szét egy honvédet az akna. Ugyanis errefelé már vagy három hónapja nyugalom volt és a partizánoknak volt idejük lerakni veszedelmes fegyverüket. Ezt az aknát a legprecízebb műszer sem tudja kimutatni, hanem külön e célra kiképzett ember szöges bottal teszi ártalmatlanná. Eközben a bombák tömkelege hullott Luniniecre és Luninra. Nemsokára hatalmas lángok csaptak fel mindkét településen.

Június 28. Reggel álmosan kelünk, s azonnal indulunk vételezni. Közben parancs jön, hogy indulunk tovább. Gyorsan felpakolunk és kiállunk. Szokás szerint órákat kell várni az indulásig. Egy takarót leterítünk és lefekszünk. Időközben a csapatok harcoló egységei elvonulnak. Este 7 óra felé végre mi is elindulunk Dworzec felé. Az úton egy kis szitáló eső szegődött mellénk, Wiczynbe érve azonban már rendesen esett. Rövid pihenő után innen is tovább indultunk Cna község felé. Már nagyon fáradtak voltunk, csak az vigasztalt, hogy a borús ég miatt a repülők legalább nem zavarnak. A faluba érve nagy kavarodás támadt, mert az élkocsis elaludt és rossz irányba mentünk tovább. Közben mégiscsak megjelennek a fejünk fölött a Sztálin-gyertyák. Egy rossz fahídon kell átmenni és ez megállítja az egész forgalmat. Egyszerre, alig pár kilométerre tőlünk kigyúlnak a gyertyák és nemsokára rá 3 hatalmas robbanás. Bizony, kúsznunk kellett. Lassan megyünk tovább, s néha le kell feküdni, mert nagy a fényesség. Az idő már éjfél felé jár.

Június 29. Végre átjön mindenki a hídon és tovább megyünk egy pár kilométert, majd megállunk pihenőre. Mindenki holtfáradt. Hátunk mögött ég Luninieccel. Ahogy megálltunk, mindenki ahol volt elvetette magát. A föld vizes, de ez most nem számít. Én is leterítem a köpenyt és máris alszom. Reggel 4 óra felé megyünk

tovább északkeleti irányba. Egy falun át kiérünk a luninieci-lachwa-i deszkaútra. A falutól vagy 5 km-re újra megpihenünk és itt tudjuk meg, hogy csapataink már a tetthelyen vannak. Tovább menve Lachwán át, átkelve a Smienci folyón, Lubon falucskába tartunk. Az egész hadosztály itt van. Egy szalmacsűr alá bújva lefekszünk, hogy egy kicsit pihenjünk. Az ételmet is alig sikerül kiosztani, máris indulás tovább észak felé. Kiérve az útra, nagy várakozás után végre elindulunk Mokrowó felé, ahová estefelé érkezünk. Itt újra figyelmeztetnek bennünket a partizánokra, akik a Lan folyó szigetén lapulnak. A Lan folyón átkelve érünk Sienkiewiczébe, majd a városon áthaladva egy erdőségbe jutunk. Ezen végighaladva nagy sokára kezd előttünk világosodni és lassan kijutunk az erdőből. Az idő újra eljárt felettünk, bebújok a kocsiderékba és megpróbálok aludni.

Június 30. Nagy nehezen tudok még feküdni is, mert dorongúton megyünk. Hajnalban újra egy erdőbe jutunk. Vagy egy órai menet után Mikaszewicze előtt vagy 10 kilométerre egy tisztáson pihenünk. Dél felé újra északkeletnek indulunk, s 5 kilométeres menet után megállunk és berendezkedünk. Estefelé be akarok menni a városba lótapért, azonban fele útról visszafordulok, mert találkozom a hadnagy úrral, aki a városból jött és tájékoztat, hogy ott nincs semmi.

Július 1. Gyönyörű reggel. A hadnagy úr a tegnap magával hozott postát osztja ki. Most jön először újság és képes lap is. Nemsokára indulunk a városba vételezni. Ez már a Pripjaty-mocsárvidék. A város alatt folyik a Woichwa folyó. Szép, rendezett házakat látok. Ahogy kiérek a vasútállomásra, közlik, hogy a magyar ellátó oszlop már elköltözött. Alig érünk ki a város szélére, repülőgépzúgást hallunk, majd hatalmas robbanásokat. A pályaudvarra és környékére hullottak a bombák. Visszatérve az erdőbe, Adamek szakaszvezetővel Rudnja térségébe kell mennünk. Itt van az eleségvonat. A vidék újra aláaknázva, tele partizánnal. Elindulunk, a kezünkben kézigránát és figyelünk minden bokrot. A homok mély, a gépkocsi néha nagyon szuszog. Az úton egy felrobbantott magyar páncélost látunk. Vagy 10 kilométeres út után rátalálunk az eleségvonatra. Itt találom Purgly Sándor főhadnagy urat. Itt vételezünk. Ez a hely már teljesen a lengyel-szovjet határon van. Délután befut az élelem és mivel az egész ezred együtt van, három részre osztjuk. Közben a gépkocsivezetők hegedűszó mellett nótáznak. Szívemet a honvágy marcangolja és könny szökik a szemembe. Nem lehet leírni, hogy milyen érzés fogott el. Messze a szeretett hazámtól, szeretteimtől, egy őserdő közepén, ahol a halál leselkedik, síró hegedűszót hallani, még fájdalmasabb. Mindenki felfigyel és érzékenyül. Az élelem kiosztása után saját körletünkbe megyünk és lepihenünk.

Július 2. Az éj nyugodtan telt. Vasárnap lévén fürdés és beretválkozás. Elkészülünk, mert minden pillanatban indulhatunk. A birkát levágják és jó ebéd lett belőle. A vonatparancsnok, Undy zászlós nagyon evett volna, de mivel állandóan zaklatja a gh-sokat, nem kínáljuk. Délután megjön a parancs az indulásra. Útirányunk Lachwa. Sötét este van már, amikor Sienkiewiczébe érünk, ahol lótapot vesznek fel az alosztályok. A németek az útvonalat erősen fényszórózzák, hogy a partizánok ne tudjanak működni. A lótap elosztása után bemegyünk a városba és itt éjszakázunk.

Július 3. Hajnalban indulunk tovább. Újra át a Lan folyón. Reggel érünk Lubonba, de itt sincs pihenő, hanem tovább a Smierci folyón át Luniecie irányába.

Közben szakad az eső és így érünk Kozangrodekbe. Itt delelünk és szárítkozunk, mert közben az eső is elállt. Este kapjuk a parancsot az indulásra. Úticélunk ismét Dworzec. A faluban ránk ismernek és mindenki a régi helyére megy. A házbeliék nagy örömmel fogadnak minket.

Július 4. Reggel korán kelünk és megyünk felvételezni Luniniecbé. Itt a nehézfegyver századnak leadjuk az élelmet. A városban óriási a pusztítás. Mind a magyar, mind a német ellátó oszlop romokban. A sütőoszlopunkat telibe találta egy bomba. Végül találunk egy német ellátó oszlopot és itt vételezünk. Az élelmet gépkocsira rakjuk, kenyérünk azonban nincs. A németek a városban a fontosabb létesítményeket robbantják, nagy detonációk hallatszanak. A város üres, a lakosság elmenekült. A szekerekre lótapot rakattam és ügetésben indultunk vissza Diatlowicze felé. Útközben találkoztam a vonat motorizált részével is. Őket követve, Bastyn után utólértük a mieinket és besoroltunk. Menetelve egy erdőségbe érünk, melynek nincs se hossza, se vége. Ez a rész teljesen lakatlan. Ahol a deszkaút fel van szakítva, ott egy ember vagy egy ló lelte a halálát. Gyönyörű csillagos az ég, telihold van. Hosszú út után érünk Malkowiczébe. Itt beszállásolunk. A szabad ég alatt alszunk.

Július 5. Gyönyörű, igazi nyári meleg reggel. Megmosdok, megberetvázok. Délután elosztom a tegnapi hozott lótapot. Ekkor befut a gh. gépkocsija is, és mindjárt keresnek, mert azt hiszik, hogy a városban maradtam. Nagy az öröm, amikor találkozunk. Az élelem kiosztása után én is megyek a gépkocsival. A faluból kiérve egy erdőben találjuk az 5. századot. Kiosztjuk nekik az élelmet és indulunk tovább. Csatatunk most a lusino-lunieciei vasútvonalat védi. Egy elhagyott és félig leégett faluban találjuk a nehézfegyver századot. Itt az erdő váltakozik a síksággal, az út hol jó, hol nagyon pocsek. Végre elérjük a lusinoi vasútállomást, ahol az osztályparancsnokság van. Itt állomásozik a 4. század, a nehézfegyver század egy szakasza és a páncéltörők egy szakasza is. A környék teljesen lakatlan, ez már a senki földje. Álcázzuk a gépkocsinkat és pihenni térünk.

Július 6. Reggel jól lemosakszom és első ízben napozok. A lótapot elrendezem, más dolgunk nincs, pihenünk. Mivel minden percben indulhatunk, mindenünk összekészítve. Dél felé lövészárkokat ásnak és az őrseget megerősítik. Állítólag orosz gyalogság motoszka nem messze. Estefelé Mihályi Iván alezredes úr, az osztályparancsnok személyesen adja ki a parancsot, hogy minden percben számolni lehet az indulással, tehát legyünk készen. Este sötétben érkezik Nyerges Béla zászlós úr a nehézfegyver század páncéltörő ágyús szakaszával. Lövegeiket az ellenség az első lövések után kilőtte. Alig tudtak kettőt megmenteni. Sebesültjeik is vannak.

Július 7. Még alig van 1 óra, amikor riadó! Mennünk kell. Gyorsan felugrunk, a holminkat feldobjuk a gépkocsira és már indulunk is. Irány Luniecie. Nemsokára a lusinoi pályaudvar lángokba borul. Nagy a tűz, messzire látszik. A hold mintha szomorúbb lenne és bánatos arccal tekint le erre a szegény háborgó földre. Valahonnan előkerül egy százharmónika. Vidám, pattogó, majd sírva-vigadó nóta száll messze a lengyel földön. Egy testvér nép földjén, akik talán a dalunkat nem értik, de érzik és tudják, hogy magyar ifjak járnak erre, akik békességet, szeretetet és boldogságot akarnak a szegény, meghurcolt népnek. Óh, te testvéri nép, meddig tudod még vinni e kegyetlen sorsnak nagy keresztjét?

Az utat a németek már napokkal ezelőtt aláaknázták, és most, ha mindenki visszavonul, mindent a levegőbe röptének. Így megyünk tovább nótaszóval, s lassan már kezd virradni. Reggelre érünk Luniniebe. A várost azóta többször bombázták. A németek most gyors ütemben hagyják el a települést, a robbantások mind sűrűbbek. A szénatelepre megyünk, ahol az élelmet is kapjuk. Amennyi lótápot csak fel tudtunk rakni, feltettük a kocsikra és a gépkocsira, a többit majd én viszem magammal az eleségvonattal, mely majd délután fut be. Azzal maradok le, hogy Lunin bejáratánál a gh. gépkocsi megvár. Mivel a többiek elmentek, én egy fa alá húzódok, közel a pinszki úthoz. Nemsokára befut az eleségvonat is Purgly főhadnaggal az élen. Jelentem neki az esetet, majd az egész részleg megáll és mindent felpakolnak. Minden alosztály a saját járandóságát. A rakodás után az 5. század vételezőjének kocsijára szállok és irány Pinszk. Egyelőre jó deszkaúton haladunk elég gyorsan. Néhány német gépkocsi velünk egy irányban halad, vagy szembe jön velünk. Egy-egy gépkocsi óriási port ver fel, úgyhogy már se látunk, se hallunk a portól. Wolka községig megyünk, ahol pihenőt tartunk, majd egy óra múlva elindulunk Lunin felé. Szívszorongva várom Lunint, hogy tényleg várnak-e? Estére értünk oda, de a gépkocsinak se híre, se hamva. Ez nagyon elkeserít és szomorúan ülök a kocsin. A településen áthaladva megállás nélkül megyünk tovább Pinszk felé. Hideg éj ígérkezik, nekem pedig a zubbonyon kívül nincs egyebem. Egy jó meleg takarót kapok és úgy szundikálok. A menet alatt az éj néha szép holdvilágos, néha meg szomorúan borongós. Sok világító lövedék röpköd a levegőben. Itt már nemigen van deszkaút, hanem homok és bizony a lovak szuszognak is erősen. A kocsin szundikálunk, vagy beszélgetéssel igyekszünk agyonütni az időt.

Július 8. Menetelünk és már kezd pirkadni. Ekkor megállunk pihenőt tartani. Úgy 4 óra tájban megindul a vonat, ekkor azonban utólrának minket a német menekülők. A vonatot kettészakítják és ők is besorolnak. Sokáig kell várni és mérgelődünk ezen a cseppet sem udvarias magatartáson. Ez nagyon elkeserített és ettől kezdve valahogy kerültem a németek társaságát, s örültem, ha egy nap nélkülük telt el. Nagy sokára elindulunk. Gyalog megyünk, mert az út újra rossz. Egy vasútállomás körül újra megismétlődött a német „udvariasság”. Ez újra egy dőfés volt, meg az is, hogy itt sem vártak meg az autóval. Ez nagyon lehangolt és teljesen csüggedten folytattam utamat. Hol gyalog, hol a kocsin megyünk tovább. A Jasiolda folyón egy nagy hadihídon áthaladva elérjük a kövesutat. Mindenki fellelegzik, mert most már gyorsabb ütemben menetelhetünk. Majdnem ügetésben megyünk egészen Pinszkig. Sokáig tart, míg megtudjuk, hol tanyáznak a mieink. A város már szinte teljesen kiürítve. Végre egy nagy üres térségen megtalálom a vonatunkat. A rossz kedvem még most sem múlt el és így nem is nagyon beszélgettem. A többiek ezt mindjárt észrevették rajtam, és egyre hajtogatták, hogy nem őrajtuk múltott, hogy nem vártak meg. Mindenfelé feltört lakások. Amit még hátrahagytak, azt a katonaság hordta széjjel. Egy közeli házban szétnéztem. Borzalmas látvány tárult a szemem elé. Minden felforgatva, összetörve, széttépve. Közben az alosztályok két-napi élelmet vételeznek. Mivel a zabot nem tudják megukkal vinni, ennek vételezése elmarad. Itt a csapatot nyugat felé irányítják, a vonatot pedig Brest-Litovszk felé. Este pakolunk és megyünk ki a városból. A teljes sötétségben hagyjuk el a várost. Mivel éjjeli menetre számítunk, a gépkocsin is úgy rendezkedtünk, fekhelyet

is csnáltunk. A pinszki repülőtér körül megáll az egész vonat. Egy német gépkocsi-oszlopot engedünk át, s így megint felbomlik az egész rend. Közben az élen haladó kocsis elalszik, így a II. osztály eleség- és málhavadonata elmegy. Mire feleszmélünk ennek a részlegnek már híre sincs. Előre küldenek egy hírvívót, azonban ő sem találja őket. Ezért maradunk az úton és tovább menetelünk.

Július 9. Reggel korán ébredünk és előre megyünk Bielawszczynára, mely Pinszktól nyugatra van néhány kilométerre. A faluban dr. Káldy Lajos százados úrral találkozunk és megtudjuk, hogy ide kellett volna jönnünk. Visszafordulunk és megyünk Pinszk felé. Akkor láttam, hogy ez egy egészen nagy város. Mivel a vonatrészeletet nem találtuk az úton, visszafordultunk a faluba. Itt akkor kezdtek ébredezni és itt találtuk az elveszettnek hitt részlegünket is. Lepakoltunk és elkezdtek az élelem kiosztását, közben újra bemegyünk vételezni Pinszkbe. A hozott élelem egy részét szintén kiosztjuk. A faluban rendezkedünk be, itt van az ezredtörzs is. Közben befutnak a csapatok és bőséges ebéd után tovább mennek északnyugat felé az új állásokba. Parancs jön, hogy az itt lévő élelmet ki kell osztani, de nagyon gyorsan, mert az alosztályok vonatrészeleinek követniük kell a csapatot. Ez az első eset, hogy önállóan osztom el az élelmet. Gyorsan végzünk a munkával, pedig pedig igencsak megleptek minket a századok vételezői. Az élelem szétosztása után jól lemosakszom. Ez az első eset, hogy nem tudok fehérneműt váltani, mert az a málhavadonaton maradt. Amikor elindultunk, nem tudtam, hogy ők előre mentek. Utána egy kis rendet csapunk és már be is esteledik. Kiültünk a ház elé és nézelődünk. Közben a velünk szemben tanyázó németeknél szolt a rádió. Egyszerre különös jelzést hallok és a Lili Marlen kedves dallamát. Így mindjárt tudom, hogy ez a belgrádi rádió. Egy pár percre honvágy fog el, de mindhiába, mert jó pár száz kilométer választ el az otthonomtól.

Július 10. Reggel a hadnagy úrék a gépkocsival bemennek vételezni Janowba, azonban üres kézzel térnek vissza. Közben elkészülünk és én is elhelyezkedem a gépkocsi sárhányóján. Megyünk Pinszktól északra. útközben találkozunk az osztálytörzs eleség- és málhavadonatával. Ezután egy földúton haladunk, melyet lombos fák szegélyeznek, úgyhogy egész kellemes az utunk. Errefelé találjuk az I. osztály málhavadonát. Rudka falunál rátalálunk az I. osztályra. Itt tudjuk meg, hogy nekünk Dostojewoba kell menni, mert a németek ide szállítják a mi élelmünket. Útközben baj bajra halmozódik. Elromlik az autónk, majd egy patakban az átkelés alatt elakadunk. Sok kínlódás és emelgetés után végül a páncéltörő ágyús század Botondjai húznak ki minket. Alig megyünk pár száz métert, újra elakadunk. Nem is csoda, mert irgalmatlan nagy a homok. Nagy nehezen újra indulunk és nem sokára egy faluba érünk, ahol már a mieink vannak. Végre befutnak ide a német tehergépkocsik az élelemmel és a lóáppal. Ahogy vételeztünk, azonnal osztani kezdem a lóápot. Itt az egész ezred összes vételezője és én magam vagyok. Közben egy másik jegyzékre írom a kiadott kenyér mennyiségét is. Úgy este 11 órára leszek kész mindennel. Már elemlámpa mellett dolgozom. Jól lemosakszom és azonnal elalszom.

Július 11. Korán ébredek, mert a lóápot, tovább kell osztanom azok részére, akik az éjjel nem vitték el. Ez megint eltart délig. Délután lemegyek fürödni a folyóhoz és kimosom a fehérneműt. Utána nyíratkozás és egész gh. részére. Ugyanis parancsban rendelték el a rövid haj viselését. Elsőnek nekem veszik le dús, göndör

hajamat. Kicsit szomorúan nézem a hajfűrtjeimet. A hadnagy úr közben elment vételezni. Riadó van és várjuk a légitámadását. Egyszerre keleti irányban nagy tüzet látunk. Három hatalmas lángnyelv nyeli a házakat. A térkép alapján Lohiszyn városra gondolok, mely tőlünk úgy 15 kilométerre lehet. Ezt a feltevésemet később a menekülő lakosság igazolta. Sokáig nézzük a tüzet, ami lassan mindent elhamvaszt, míg végre kialszik. Felöltözve fekszünk le.

Július 12. Korán kelünk és megyünk Molodowba élelmet vételezni. Ez a község vagy 10 kilométerre van tőlünk. A falu templománál megállunk, itt várjuk a német szállítókat. Mivel ma a pravoszláv Péter és Pál nap van, kinyitják a templomot és a lakosság lassan kezd gyülekezni. Később bemegyek a templomba. A hadművelleti területen első ízben vagyok olyan templomban, amit nem romboltak le, és ahol istentisztelet is van. Később befut a német gépkocsi az élelemmel. Lassan szétosztjuk az élelmet és a gépkocsira rakjuk. A ló táppal pedig várom az alosztály szekerét. Dél felé vége az istentiszteletnek, a hívők is lassan szétszélednek. A templom körüli ácsorgás szokása itt is divik. Lassan aztán mindenki elmegy és én megint egyedül maradok, csak a kirendelt őrség van itt, és egy kozák őrszem. Ez egy fiatal kozák, akit a németek fogságba ejtettek, és beállt a németek mellett harcoló kozák seregbe. Elég jól tud szerbül, mert járt Hovátországban is. Három bátyja orosz katona. Tőle tanulok meg sok olyan orosz szót, amit eddig nem értettem. Az alosztályaink eddig még nem jöttek, pedig már este 7 óra körül jár az idő. Az őrség vajban sült burgonyával kínál meg. Közben kerítették egy tyúkot is, most azt sütik. Végre megérkezik az árkászszázad vételezője és elviszi a járandóságát. Nemsokára befut a gépkocsink is. Értem jöttek és két alosztály zabját fogjuk magunkkal vinni. Az imént elhaladó árkászokra rálöttek, s így ők is kézben tartott karabéllyal jöttek. Megpakolunk, elindulunk, de nem sokáig megyünk, mert egy hídnál elakadunk. Itt volt a lövöldözés, ezért kézben tartott karabéllyal őrködöm, amíg a többiek lerakják a zab felét. Összesen öten vagyunk. A terep zsombékos, kisebb-nagyobb bokrokkal. Tőlünk vagy 300 méterre az erdő. Mindjárt sötétedik, már alig látunk. Végre sikerül átjárnunk a hidon. Most már csak az erdő van előttünk. Ketten a karosszéria tetejére fekszünk, ketten a sárhányókon helyezkednek el. Mindnyájunk kezében töltött karabély. Az erdőben olyan sötét van, hogy az ember az orráig sem lát. Ekkor már a kocsni előtt megyünk: „jobbra, balra, középen” szavakkal irányítva gépkocsit. Az erdő csak úgy zúg a kiáltásainktól. Végre világosodni kezd és kiérünk az erdőből. Mindjárt elérjük az I. osztály körletét és tovább nem megyünk. Félünk a felázott úttól és az esetleges támadástól. A veszély elmúltával jó kedvünk kerekedik, hogy sikerült élelmet hoznunk. Megfelelő helyet keresünk, majd a gépkocsi tetetjén a zabon fekvőhelyet csinálunk és alszunk.

Július 13. Korán reggel ébredünk. Az éjszaka tisztességes eső esett, mert a ponyva is átázott. Elindulunk a mi körletünk felé. Az eső újra esik, s zuhogó esőben érünk haza. Nagy örömmel fogadnak, mert már félték, hogy valami bajunk esett. A zabot azonnal visszük az 5. és a 6. századnak. Itt egy kis nézeteltérés támadt a zab miatt Bay Lóránd főhadnagy úrral. Visszafelé az autó újra betegen szuszog, alig tudunk hazaérni. Újra élelem szétosztás. Ez eltart délig, majd rendet csinálunk, ezzel a mai napra szánt munkát elvégeztük. Megberetv álkozom, mert megint elmaradtam két napot. Egy kis ládát csinálunk Adamek szakaszvezetővel apró-cseprő

dolgaink részére. Olvasgatva töltjük a nap hátralévő részét. Elbeszélgetünk és elviccelődünk. Mivel kevés kenyeret kaptunk, a hadnagy úr elmegy kenyérért, de hiába, mert nincs. Este gyorsan takarodót csinálunk.

Július 14. Gyönyörű reggel. Már korán reggel melegen tűz le a nap. Fürödni készülünk, azonban egyszerre erős golyószóró és géppisztoly kattogás hallatszik az erdő felől. Ez vagy 3 kilométerre van a falutól és nyugat-keleti irányban húzódik. A tüzelés mind erősebb lesz és vagy másfél órán keresztül tart. Mivel tegnap nem kaptunk kenyeret, egy kis bonyodalom keletkezik, Dienes-Oehm Tivadar őrnagy úr lejön a gh-ba és mindenféle bagázsna nevez minket, majd szabályszerűen elzavar minket Dostojewoba kenyérért. A hadnagy úr betegen fekszik, nem tud megvédeni minket. Gyorsan feldobáljuk a személyes holminkat és elindulunk. Moldowon keresztül megyünk. Úgy 12 óra felé érünk be, de a német ellátó oszlopnak még se híre, se hamva. Leülünk, majd kártyázunk, hogy legalább teljen az idő. Egy kozák szakasz megy el mellettünk nótázva. Gyönyörűen énekelnek. Az előénekesnek szép bariton hangja van. Ugyanitt kellene vételezni a löszert is. Később egy tűzérosztálynak is befut a vonata, ők be is szállásolnak. Már indulni készülünk vissza dolgunk végezetlen, amikor végülis megjönnek a németek az élelemmel. A felvételező helyül kiszemelt házban gyorsan lepakoljuk az élelmet. Az osztály kenyerét gyorsan gépkocsira tesszük és Adamek szakaszvezető már megy is vele. Abban állapotunk meg, hogy a kenyeret leadja és fordul is vissza, én pedig addig itt maradok az élelemmel. Először a szentesieknek adjuk ki az élelmet, mert azok itt vannak az országos járműveikkel. Majd az ezredtörzs részére és végül a II. osztály élelmét veszem át. Már jó későre jár az idő, és a gépkocsi még most sem jön. Közben parancs érkezik, hogy Káldy Lajos százados úr a felvételező helyet tegye át 15 kilométerre délre. Parancs jön a tűzereknek is az indulásra. A százados úr ideges a gépkocsi késése miatt és elküld, hogy nézzem meg, a kozákok itt maradnak-e éjjelre. A körletükbe érve látom, hogy ezek is pakolnak. A kozák tiszthelyettessel beszélgetve megtudom, hogy a parancsuk már megvan az indulásra, de az időpontról a parancsnok dönt. Közben a mi huszárezredünk I. osztálya, a szentesiek, már teljesen elkészültek, s csak az indulásra várnak. Mivel gyönyörű csendes, csillagos éj van, a repülő is előjönnek és állandóan húznak dél felé. Káldy százados úr vár még az indulással, hátha kissé alábbhagy a légitevékenység. Várja persze a gépkocsinkat is, mert engem sem akar egyedül hagyni a faluban. Mivel a légitevékenység csak nem szűnik, hanem inkább növekszik, Káldy százados úr végülis a szentesi osztály vonatával elindul, hogy elfoglalja az új felvételező helyet. Egyedül maradtam a faluban...

Névmutató

Adamek 68, 72, 73
Ágotai Celesztin József 22, 23
Balogh András 42, 43, 44, 45
Bay Lóránd 72
Bíró 59
Bodnár János 32
N. Bodnár Károly 5, 15, 16
Bor Jenő 10
Boros Mihály 43
Bujáki Gyula 56
Csík Bertalan 19
Darnay Arzén 50
Dégenfeld Ottó 41, 44, 45, 46
Delényi Miklós 65
Dienes-Oehm Tivadar 73
Dr. Éber Géza 65
Fallon Kund Alfréd 58, 59, 60, 61
Földi János 33, 37
Gálik Mihály 46
Gercsó 66
Gönczi Sándor 44
Hadházy Ákos 61
Halmos Pál 41, 45, 46
Hárshgyi Frigyes 47
Hegedüs Ferenc 5, 15, 50
Hegedüs Gábor 16
Hortobágyi Lőrinc 25, 26, 36
Horthy Miklós 9, 45, 47, 60
Horváth Mátyás 59, 61
Ibrányi Mihály 10, 13, 14
Idrányi Ferenc 13
Iványi Béla 52
Janó Ferenc 31
Juhász Vilmos 56
Dr. Káldy Lajos 71, 73

Karacs Zsigmond 15, 41-48
Kemény-Beke Pál 13
Kiss Károly 29, 34
Kósa-Reznek Jenő 12
Kovács Gábor 58
Kovács János 26
Kovács Mihály 5, 15, 58
Kötél Bálint 44
Laky Gábor 57
Lázár Sándor 13
László Miklós 23
Lendvai János 43
Lengyel Béla 11, 36
Makay Attila 12
Makay István 9, 66
Márffy Ágost 18
Marjay Valér 46
Márkus Mihály 46
Marton János 36
Meczner Tibor 13
Mészáros Zoltán 48
Mihályi Iván 69
Mikle Imre 45
Molnár Lajos 49
Mosolygó István 15, 41-48
Nagy Dániel 46, 49
Nagy Kálmán 43
Németh Károly 42
Nyerges Béla 69
Paravicini István 53, 55, 56
Pászty Béla 65
Péderi István 33
Petró Albert 15, 41-48
Pinezich Jenő 13
Popa János 47, 48

Pristyák József 43	Szikszaï György 15, 41-48
Purgly Sándor 68, 70	T. Szilágyi József 45
Rábay Pál 50, 51	Szőke Gyula 49
Rohoska Pál 42	Sztójay Döme 9
Sandri Ferkó 19, 28, 31, 32, 35, 36	Tabódy István 19, 20, 21, 22, 23,
Sátek István 21, 23	28, 31, 33, 35, 36
Schell Zoltán 10, 11, 14	Takács Lajos 16
Simon László 15	Takács Miklós 15
Sinkó Zoltán 48	Takács Antal 5, 15, 62
Somogyi Zoltán 41, 46	Tóth Joachim 29, 30, 33
Soós Károly 15, 41-48	Turcsán István 49
Sörös Lajos 27, 28	Undy György 64, 65, 66, 68
Szabó 57	Úrjócsik János 52, 53
Szabó József 32	Várdai János 20, 21, 22, 23, 29, 30,
Szabó Károly 15, 41-48	32, 33
Szálasi Ferenc 47, 61	Vattay Antal 7, 9, 10, 11, 12, 36
Szávoszt Tamás 65	Velenyák István 59
Szengyörgyvölgyi Gábor 41, 42, 43,	Vörös János 9, 13
45, 46, 59	

